

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**ADİYAMAN ALEVİ DEDESİ ALİ BÜYÜKŞAHİN'DEN DERLEMELER:
DEDELİK EKSENİNDE ALEVİLİK ANLATILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Kanber DEMİR

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Muhammet Fatih ALKAYIŞ

**Haziran- 2022
Malatya**

**ADİYAMAN ALEVİ DEDESİ ALİ BÜYÜKŞAHİN'DEN
DERLEMELER: DEDELİK EKSENİNDE ALEVİLİK ANLATILARI**

Alevilik Araştırmaları Enstitüsü

Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Kanber DEMİR

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Muhammet Fatih ALKAYIŞ

Haziran- 2022

Malatya

ETİK BEYANI

İnönü Üniversitesi Alevilik Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi Kurallarına uygun olarak hazırladığım ve bu tez çalışmada:

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildiririm.

Bu beyanlarımın aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2022

Kanber DEMİR

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

DEMİR, Kanber. *Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyükşahin'den Derlemeler: Dedelik Ekseninde Alevilik Anlatıları*, (Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2022.

Anadolu Aleviliği, büyük çoğunluğunu oluşturan Türk toplumunun öz benliğini yitirmeme ve sahip olduğu mirası gelecek nesillere aktarma çabası sonucu ortaya çıkmış “Türk Halk İslam’ı” veya “Halk İslam’ı” olarak nitelenen senkretik (bağdaştırmacı) bir inançtır. Senkretik olmasının nedenleri arasında çok kültürlü bir coğrafya olan Anadolu’da ortaya çıkmış olmasını gösterebiliriz. Anadolu Aleviliği, sahip olduğu eski halk inanışlarının özünü çeşitli kodlamalarla Anadolu’daki çok kültürlü inanç yapılarının içinde gizlemeyi başarmış ve günümüze kadar ulaştırmıştır. Kodlanmış bu gizemli eski halk inançlarının büyük bir kısmı yapılan akademik çalışmalarla aydınlatılmıştır. Devam eden akademik çalışmalarla ve elde edilen yeni bulgularla eski halk inançları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamız sağlanacaktır.

Alevi toplumunda cemaatin lideri konumunda olan dedeler sosyal hiyerarşi olarak en üst noktadadırlar. Dedelerin sahip oldukları yetkiler ve yaptırım güçleri cemaatin sosyal düzenini sağlayan çok etkili bir güçtür. Alevi Dedeleri, Türkiye’nin çeşitli yerlerinde bulunan “Ocak”lara bağlıdırlar. Bundan dolayı kendilerine Ocakzade de denir. Ocakzade dedelerin Peygamber soyundan geldikleri, yani evlad-ı resul oldukları kabul edilir ve bu nedenle “seyyid” adı ile de anılırlar. Dedeler belli zamanlarda kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaret ederek dinsel törenler düzenler, topluluğu bilgilendirir ve anlaşmazlıkları giderirler. Geleneksel Aleviliğin halen canlı olarak yaşandığı Adıyaman ilimiz yapılacak saha çalışmaları için elverişli bir ortam sunmaktadır. Literatür taraması ve saha çalışmalarını da içeren bu çalışmada Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyükşahin özelinde yapılmış olup akademik literatüre Anadolu Aleviliğinin inanç ve kültür taşıyıcısı olan Dedelik Kurumu hakkında birinci elden faydalı bilgiler sağladığımıza inanmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman Aleviliği, Dedelik Kurumu, Ali Büyükşahin.

ABSTRACT

DEMİR, Kanber. *Compilation by the Adıyaman Alevi Dede Ali Büyükşahin: The Alevism Narratives on the Axis of Dedelik*, (Master's Thesis), Malatya, 2022.

Anatolian Alevism is a syncretic belief system known as "Turkish Folk Islam" or "Folk Islam," which emerged as a result of the Turkish society's effort not to lose their self-identity and to pass on their heritage to future generations. Among the reasons why it is syncretic, we can show that it emerged in Anatolia, which is multicultural geography. Anatolian Alevism has succeeded in concealing the essence of its old folk beliefs in the multicultural belief structures in Anatolia with various codings and has conveyed them to the present day. Many of these coded old folk beliefs have been illuminated by academic studies. With continued academic studies and new findings, we will be able to learn more about ancient folk beliefs.

The Dedes, who are the leaders of the community in Alevi society, are at the top of the social hierarchy. The authority and sanction power of the dedes is a very effective power that ensures the social order of the community. Alevi Dedes belongs to the "Ocaks" located in various parts of Turkey. Therefore, they are also called Ocakzade. It is accepted that Ocakzade dedes are descendants of the Prophet, that is, they are sons of prophets, and therefore they are also called "seyyid". Dedes visit their disciples at certain times, organize religious ceremonies, inform the community and resolve conflicts. Our Adıyaman province, where traditional Alevism is still alive, provides a suitable environment for field studies. We believe that this study, which includes a literature review and field studies, was made specific to Adıyaman Alevi Dede Ali Büyükşahin, and we have provided first-hand useful information about the Dedelik Institution, which is the bearer of the belief and culture of Anatolian Alevism, to the academic literature.

Keywords: Adıyaman Alevism, Dedelik Institution, Ali Büyükşahin.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
FOTOĞRAFLAR	v
BELGELER	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TARİHSEL SÜRECİ.....	4
1.1 İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRKLERİN İNANÇLARI.....	4
1.2 TÜRKLERİN MÜSLÜMAN ARAPLAR İLE İLK TEMASLARI.....	5
1.3 TÜRKLERİN ANADOLU'YU YURT EDİNMELERİ.....	7
1.4 ANADOLU ALEVİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKMASI.....	8
1.5 ALEVİLİK KAVRAMININ ANALİZİ.....	9
1.5.1. Alevilik.....	9
1.5.2. Alevilik ile İlgili Temel Kavramlar.....	12
1.5.2.1. Dede.....	12
1.5.2.2. Ocak.....	14
1.5.2.3. Musahiplik.....	16
1.5.2.4. Düşkünlük.....	17
1.5.2.5. Cem.....	18
1.5.2.6. Kurban.....	19
1.5.2.7. Türbe ve Ziyaret.....	20
1.5.2.8. Muharrem Orucu ve Aşure.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARİHİ SÜREÇTE ADIYAMAN VE ADIYAMAN ALEVİLİĞİ.....	22
2.1. ADIYAMAN İLİNİN KISA TARİHÇESİ.....	22
2.2. ADIYAMAN ALEVİLİĞİNİN GELİŞİMİ.....	22
2.3. ADIYAMAN İLİNDE BULUNAN ALEVİ OCAKLARI	24
2.4. ADIYAMAN ALEVİLİĞİNDE DEDELERİN YERİ VE ÖNEMİ.....	26
2.5. ADIYAMAN ALEVİ DEDESİ ALİ BÜYÜKŞAHİN.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DERLEMELER.....	29
3.1. ALİ BÜYÜKŞAHİN DEDE'NİN ALEVİLİK ANLAYIŞI VE ALİ BÜYÜKŞAHİN DEDE'DEN DERLEMELER.....	29

3.1.1. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Hayatı.....	29
3.1.2. BÜYÜKŞAHİN Ailesine Ait Şecere.....	34
3.1.3. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Aleviliğin Oluşumu Hakkındaki Görüşleri.....	42
3.1.4. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Alevilik Tanımı.....	43
3.1.5. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Alevi İnancı Hakkındaki Görüşleri.....	44
3.1.6. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'den Üryan Hızır Ocağı Hakkında Bilgiler.....	44
3.1.7. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Dedelik Kurumu ve Ocaklar Hakkındaki Görüşleri.....	46
3.1.8. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Hoca Ahmed Yesevi ve Hacı Bektaş-ı Veli Hakkındaki Görüşleri.....	48
3.1.9. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Adıyaman Aleviliğinin Kökeni Hakkındaki Görüşleri.....	49
3.1.10. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'ye Göre Alevilerin Cumhuriyet'e Bakışı.....	50
3.1.11. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Geleneksel ve Modern Alevilik Kavramları Hakkındaki Görüşleri.....	50
3.1.12. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Alevilik-Bektaşilik ile İlgili Yararlandığı Yazılı Kaynaklar.....	51
3.1.13. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Alevilik-Bektaşilik Arasındaki Benzerlikler ve Farklar Hakkındaki Görüşleri.....	53
3.1.14. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'ye Göre İnsan.....	54
3.1.15. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'ye Göre Alevi Olmak İsteyen Alevi Olarak Doğmayanların Durumu.....	54
3.1.16. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'nin Hac ve Hacı Olma ile İlgili Görüşleri.....	54
3.1.17. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'den Aleviler için Anadolu Dışında Kutsal Olarak Görülen Yerler ve Ali Dede'nin Suriye, Irak ve İran Seyahati.....	55
3.1.17.1. Ali Büyüksahin Dede'den Aleviler için Anadolu Dışında Kutsal Olarak Görülen Yerler.....	55
3.1.17.2. Ali Büyüksahin Dede'nin Suriye, Irak, İran Gezileri ve Gözlemleri Suriye Gezisi.....	56
3.1.18. Ali BÜYÜKŞAHİN Dede'ye Göre Alevilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri.....	59
3.2. ADIYAMAN ALEVİ DEDESİ ALİ BÜYÜKŞAHİN HAKKINDA DERLEMELER.....	59
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	77
EKLER.....	83
EK – I: BELGELER.....	83
EK – II: FOTOĞRAFLAR.....	94

FOTOĞRAFLAR

Foto 1. Miro Hüseyin Büyükşahin(ö:1968), Ali Büyükşahin Dede'nin dedesi.....	12
Foto 2. Ali Büyükşahin Tarafından Tasarlanan Aile Büyükleri Fotoğrafı.....	16
Foto 3. 01.03.2020 tarihinde Malatya Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Merkezinde... ..	19
Foto 4. Ali Dede'nin katıldığı son etkinlik Malatya'da Aşure Etkinliği.....	21
Foto 5. Ali Büyükşahin (Pir olarak seçildikten sonra)	28
Foto 6. Ali Büyükşahin Dede'nin üniversite öğrencilik yıllarından.....	30
Foto 7. Ali Büyükşahin Dede ve Talibi Mehmet Demir Adıyaman Mimar Sinan Parkında.....	31
Foto 8. Büyükşahin Aile Fotoğrafı.....	32
Foto 9. Ali Büyükşahin Dede ve Mehmet Deniz Büyükşahin Bir Etkinlikte.....	32
Foto 10. Ali Büyükşahin Dede'yi Balıkburnu Köyünde bulunan evinde ziyaretimize ait bir fotoğraf.....	33
Foto 11. Tunceli ili Pertek ilçesine bağlı Zeve köyünde bulunan Üryan Hızır Ocağı'na ait türbe.....	45
Foto 12. Ali Büyükşahin Dede'nin evinde bulunan kitaplığı 1.....	52
Foto 13. Ali Büyükşahin Dede'nin evinde bulunan kitaplığı 2.....	52
Foto 14. Ali Büyükşahin Dede'nin evinde bulunan kitaplığı 3.....	52
Foto 15. Ali Dede'nin İran gezisinden (Ben-i riyad da Hür Şehidin Kabri).....	57
Foto 16. Ali Büyükşahin Dede'nin İran gezisinden (İmam Rıza'nın kabri- Meşhed).....	59
Foto 17. Ali Büyükşahin Dede'nin Hakka Yürüyüşünden önce Mehmet Deniz Büyükşahin Dede'nin ofisinde çektiğimiz fotoğraf.....	60
Foto 18. Ali Büyükşahin Dede'nin Hakka Yürüyüşünden sonra Mehmet Deniz Büyükşahin Dede'nin ofisinde çektiğimiz fotoğraf.....	62
Foto 19. Ali Büyükşahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu (Sağda) (K.K.15) Tunceli Cemevinde.....	66
Foto 20. Ali Büyükşahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu (En Sağda) 17-18 Şubat 2018 tarihinde Adıyaman'da yapılan Alevilik toplantısından.....	66

Foto 21. Ali Büyüksahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu (Soldan ikinci) Bingöl’de Düzenlenen Geçmişten-Günümüze Alevilik Sempozyumunda (3-5 Ekim 2013)	67
Foto 22. Ali Büyüksahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu Munzur Üniversitesinde.....	67
Foto 23. Ressam Cafer Akel’in çizdiği Ali Büyüksahin portresi.....	72

BELGELER

Belge 1.1. Ali Büyüksahin Dede’nin Malatya Lisesinden Diploma Defterinde Bulunan Kütüğü.....	29
Belge 1.2. Ali Büyüksahin Dede’nin Öğrenci Dosyası.....	30
Belge 1.3. Ali Büyüksahin Dede’nin Nüfus Kayıt Örneği Dosyası	30
Belge 2.1. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin ilk sayfasında Nur Suresi 35. Ayet, İbrahim Suresi 24. Ayet ve Hz. Muhammed’in hadisi şerifleri.....	34
Belge 2.2. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin ikinci sayfası, Hz. Muhammed’in soy ağacı.....	35
Belge 2.3. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin üçüncü sayfası.....	36
Belge 2.4. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin dördüncü sayfası.....	37
Belge 2.5. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin beşinci sayfası.....	38
Belge 2.6. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin altıncı sayfası.....	39
Belge 2.7. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin yedinci sayfası.....	40
Belge 2.8. Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin sekizinci sayfası.....	41

KISALTMALAR

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

akt. : Aktaran

A.Ş.: Anonim Şirketi

Bkz.: Bakınız

Çev.: Çeviren

Deuifd: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Ekev: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı

Hız.: Hazreti

M.: Miladi

MİKAD: Millî Kültür Araştırmaları Dergisi

M.Ö.: Milattan Önce

Ö.: Ölümü

s.: Sayı

ss. : Sayfalar (sayfa sayısı)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

Yay.: Yayınları

yy.: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Anadolu Aleviliğini oluşturan halk topluluklarının, göçebe bir yaşam sürdürdüklerinden dolayı eğitimsiz, kuralları olmayan, başına buyruk ve kurumsal yapısının olmadığı izlenimi toplumun diğer kesimlerince savunulan egemen görüştür. Oysa ki bir toplumun, kurumları olmadan varlığını asırlar boyunca sürdüremeyeceği çok açıktır. Anadolu Alevilerinin göçebe yaşam sürme istekleri tabiata tam bir uyum sağlayabilmek için olduğu savunulabilir. Yeryüzünde her olay bir döngü içerisinde gerçekleşmektedir. Anadolu Alevileri de yaşamlarını ve inançlarını tabiattakine benzer bir “döngüsellik” üzerine inşa etmişlerdir. Böyle bir hayat tarzını seçmeleri nedeniyle suçlanmayı ve hakir görülmeyi hak etmemektedirler.

Anadolu Aleviliği kendine özgü inanç sistemini Dedelik Kurumu, Ocak Sistemi, Musahiplik, Düşkünlük gibi kurumlar ile oluşturarak Alevi-Kızılbaş toplumunu bir arada tutmayı başarmış ve günümüze kadar gelebilmiştir. Bu asırlara meydan okuyan inanç, başarısını dış dünyaya karşı kapalı toplum modeli yapısına borçludur. Alevilik inancı, kapalı toplum modeli ile Alevi toplumunun diğer toplumlardan izole bir hayat sürdürmelerine neden olmuştur. Anadolu Aleviliği yaşadığı inancı “sır” olarak tanımlamış ve bu sırrı Aleviler dışındaki kişilere söyleyenlere “sırrı faş etme” suçu isnat edilmiş ve bu kişilere “düşkünlük” dahil çeşitli yasaklama ve yaptırımlar uygulamıştır.

Anadolu Aleviliğinin önemli ocaklarından olan Üryan Hızır Ocağı hem Anadolu’da hem de Anadolu dışında çok sayıda talibe sahiptir. Anadolu Aleviliğinin geleneksel yapısının korunduğu Adıyaman ili de bu ocağın taliplerinin yoğun olarak yaşadığı iller arasında yer alır. Adıyaman ilinde Üryan Hızır Ocağını Ali Büyükhahin Dede temsil etmektedir. Ali Büyükhahin Dede Adıyaman ili için çok önemli bir değerdir. Adıyaman halkının tüm kesimleri tarafında sevilen ve sayılan bir toplum ve kanaat önderidir. Yüksek Lisans Tez çalışmamızın konusunu belirleme aşamasında Ali Büyükhahin Dede, Adıyaman Aleviliğini anlamada ve yeni nesillere aktarmada faydalanacağımız rol model olarak beklentilerimizi fazlasıyla karşılamaktaydı. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiği için kendisine minnettar olduğumuzu belirtmek isteriz.

Yaptığımız bu çalışma ile akademik hayata ilk adımımızı atarken yanımda olan ve beni sürekli destekleyen eşim ve çocuklarıma, Adıyaman ilinde herkesi dinlemeye hazır olmuş ve onların dertleri ile dertlenmiş “Adıyaman’ın Ali Dedesi” merhum Ali Büyükhahin (1944-2021) Dede’mize, her zaman çalışmamıza katkı sunmak adına hazır olduğunu ifade

eden ve bize elindeki belge ve fotoğrafları tezimizde kullanmamız için veren Mehmet Deniz Büyükşahin Dede'mize, güler yüzlü, sabırlı ve son derece anlayışlı bir şekilde her türlü desteği vererek çalışmamız esnasında kendimize güven duymamızı sağlayan danışman hocam sayın Prof. Dr. Muhammet Fatih Alkayış hocama teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunarım.

GİRİŞ

Dinlerin toplumlar üzerindeki etkisi yadsınamayacak kadar derindir. Toplumlar inançlarına göre giyinir, beslenir, düşünür, dua eder, evlenir, diğer toplumlarla ilişki kurar ve öldüklerinde de inançları doğrultusunda defnedilirler. Din, insanların sahip olduğu doğru ile yanlış ve iyi ile kötü arasındaki farkı yorumlamasına ve insan hayatını anlamlı kılmaya yardımcı olur. Yani dinler hayatın her aşamasına sirayet etmektedir. Mevcut din ve inanç üzerinde değişiklik yapmaya çalışmak veya bunları tamamen ortadan kaldırmak oldukça zordur. Nitekim Anadolu Aleviliğinin ekseriyetini oluşturan Türk toplumunda olduğu gibi bu değişime karşı çok büyük dirençle karşılaşılmıştır. Alevilik inancı da bu direnç ile oluşmuş bir İslami yorumdur.

Alevilik, günümüzde üzerinde hâlen tam olarak fikir birliğine varılmamış tartışmalı konuların başında gelir. Bunun nedenleri arasında Alevilik inancının “olduğu gibi” aktarılması yerine “olması istenilen” şeklinde aktarılmaya çalışılması gelir. Böylesi, halktan kopuk ve saha araştırmalarından yoksun çalışmalar Anadolu Aleviliğinin eksik ve de yanlış aktarılmasına neden olmaktadır. Geçmişte Anadolu Aleviliği, İslam’ı anlama ve yaşayış farklılığından dolayı toplumun diğer kesimlerince kabul görmemiştir. Günümüzde ise, Halk İslam anlayışının bir tezahürü olan, Anadolu Aleviliği kapalı kapılar ardından gün yüzüne çıkarak toplumun diğer kesimleri tarafından sahiplenilmeyi ve kabul görmeyi beklemektedir. Geçmişte yapılan hatalardan dersler çıkararak, toplumumuzun sosyal dokusunu oluşturan ve İslam geleneğinin bir parçası olan bu yapıların birbirine önyargısız yaklaşımlarını sağlamak ve birbirlerini anlamalarını sağlamak adına bu konuda araştırma yapanların üzerine büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Türk toplulukları, tarihleri boyunca çok geniş bir coğrafyada yaşamışlardır. Bu sürece ait yazılı kaynaklarının sınırlı olması, eski inançlarını belirli sembol ve işaretlerle koruması, bunların çok fazla inançtan izler taşıdığı ve oluşumu esnasında birden fazla etnik kimlik tarafından benimsendiği göz önüne alınırsa Alevilik, çok sayıda bilim dalını doğrudan ilgilendirmektedir. Alevilik araştırmalarında, çok fazla bilim dalını ilgilendirdiği göz önüne alındığında multidisipliner bir yaklaşımın tercih edilmesi daha isabetli olacaktır. Aleviliğin geçirdiği değişimi yeterince anlayabilmek amacıyla süreci belirli dönemlere ayırmalı ve bu olgulara tarihsel bakış açısıyla yaklaşılmalıdır. “Alevilik nedir?” sorusundan daha büyük bir öneme sahip “Hangi Alevilik?” sorusunun cevabını aramak gerekecektir.

İnsanlar, içinde yaşadıkları anı anlamlandırmak, kendilerini tanımlamak ya da “Ben kimim?” sorusuna bir cevap bulabilmek için ve geleceğe dair planlar yapmak için geçmişlerini sorgularlar. Geçmiş, bize hangi ortamlarda yoğrulmuş nasıl bir kültürün ögesi olduğumuzu açıklamakta bir anahtar gibidir. Bu anahtar toplumsal belleği temsil eder. Toplumsal bellek herkes tarafından bilinemeyebilir. Toplumsal belleği taşımak ve nesilden nesile aktarmakla görevli toplumsal kurumları toplum kendi içinde oluşturur. Toplum bu taşıyıcılara özel bir konum belirleyerek bunları kutsal kabul eder. Alevi toplumunda, toplumsal bellek taşıyıcılığını ve koruyuculuğunu Dedelik Kurumu üstlenmiştir. Alevi Dedeleri, Alevi toplumunda her davranışı ve her sözü ile örnek olmak zorundadır. Alevi toplumunun beslendiği örf, âdet, gelenek yani kültür kaynağı konumunda bulunan Alevi Dedeleri bu görevi yakın zamana kadar layıkıyla yürütmüşlerdir.

Adıyaman ilinde toplumun tüm kesimlerine aynı nazarla bakan, bu toplumsal kesimler arasındaki iletişim engellerini ortadan kaldıran, bir sorun veya sıkıntı anında ilk başvurulacak kişilerden biri olan Ali Büyükşahin bu rolü hakkıyla yerine getirmektedir. Bu tez çalışmasının Adıyaman Alevi Dede Ali Büyükşahin merkezli olmasının nedeni de budur. Adıyaman ilinde barışın, sevginin ve muhabbetin sembolü Ali Dede’dir. Ali Dede yaşı nedeniyle hem geleneksel Alevilik hem de günümüzde yeni yeni şekillenen modern Alevilik arasındaki bir köprü vazifesi görmektedir. Ali Dede mevcut konumu ve bilgi birikimi ile çok önemli bir “sözlü tarih”¹ kaynağı olarak nitelendirilebilir. Alevilik konusunda yapılacak çalışmaların öncelikli konusu, içinde yaşadığı toplumun dini ve kültürel belleğini taşıyan Ali Büyükşahin gibi kültür hazinelerini kayıt altına almak ve literatüre kazandırmak olmalıdır. Zira bu kültürel değerler Hakk’a yürüdükten sonra çevrelerinden onların sahip oldukları bilgileri derlemek oldukça zorlaşmaktadır. Çalışmamızda Ali Büyükşahin Dede’nin ailesine ait fotoğrafları ve Büyükşahin ailesine ait şecere Ali Büyükşahin Dede’nin büyük oğlu Mehmet Deniz Büyükşahin’den temin edilmiştir. Ali Büyükşahin Dede’nin Ortaokul ve Lise eğitimi dönemine ait belgeler tarafımızdan Malatya Lisesi arşivinden temin edilmiştir. Ali Büyükşahin Dede’nin İran ve Irak gezilerine ait fotoğraflar ve yurt içinde yapılmış diğer etkinliklere ait fotoğraflar ise Ali Büyükşahin Dede’nin cemlerde Rehberi olarak görev yapan ve yakın arkadaşı olan Mehmet Merdanoğlu (K.K.15) Dede’den temin edilmiştir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Paul Thompson’ın “Geçmişin Sesi” (1999) Tarih Vakfı Yayınları ve <https://tarihvakfi.org.tr/proje/sozlu-tarih-calismalari/kilavuz-kitaplar-ve-kaynakca/sozlu-tarih-kilavuzu/>

Covid-19 salgını birçok insanı sevdiğinden ayırmış ve tüm dünyanın zor günler geçirmesine neden olmuştur. Ne yazık ki çalışmamız böyle bir döneme denk geldi. Fakat tüm zorluklara rağmen Ali Büyükhahin Dede bu çalışmamızda elinden gelen tüm gayreti göstereceğini belirtti. Bizler de salgın dönemi yasaklarına uygun davranarak yaşı ilerlemiş olan Ali Büyükhahin Dede'nin hayatını riske atmamaya özen gösterdik. Yaklaşık olarak bir buçuk sene Ali Büyükhahin Dede ile bazen yüz yüze bazen de uzaktan çalıştık. Fakat Ali Büyükhahin Dede 28 Ağustos 2021 tarihinde Malatya'da katıldığı aşure etkinliğinden bir hafta sonra rahatsızlanarak Adıyaman'da hastaneye kaldırıldı. Durumu ağırlaşınca Malatya Turgut Özal Araştırma Hastanesi yoğun bakım bölümüne kaldırıldı ve burada yaklaşık olarak üç hafta kaldıktan sonra 23 Eylül 2021 tarihinde Hakk'a yürüdü. Adıyaman'da bulunan diğer Alevi Ocaklarının Dedeleri, Üryan Hızır Ocağı talipleri ve sevenlerinden oluşan büyük bir kalabalıkla cenazesi Pınarbaşı (Bulam) kasabasında bulunan aile mezarlığına defnedildi. Ali Büyükhahin Dede Hakk'a yürümeden önce taliplerine oğlu Mehmet Deniz Büyükhahin'i yerine geçmesi için vasiyette bulunmuştu. Ali Büyükhahin Dede'nin vefatının kırkinci günü Üryan Hızır Ocağı talipleri bir araya gelerek Pirlige Ali Büyükhahin Dede'nin vasiyetine de uyarak büyük oğlu Mehmet Deniz Büyükhahin Dede'yi layık görmüşlerdir.

Çalışmamızda şu metot izlenmiştir: Saha çalışmalarına başlamadan önce yoğun bir literatür taraması yapılarak elde edilen bilgiler tasnif edilmiş ve çalışmada kullanılmak üzere bu bilgiler notlar hâline getirilmiştir. Saha çalışmalarında ise katılımcı gözlem yoluyla yapılan mülakatlar sonucu elde edilen veriler notlar haline getirilip mülakat yapılan kişinin de onayı ile mülakatlar sonlandırılmıştır. Daha sonra yapılan mülakatlar ile literatürde karşılaşılan bilgiler karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır. Çalışmamızın konusu ve amacı: Toplumumuzun önemli bir kesimini Alevilik inancına sahip vatandaşlar oluşturmaktadır. Toplumsal bütünleşme açısından Alevilik inancının tam olarak aydınlatılması, yani ne olup ne olmadığının ortaya konulması ve topluma doğru şekilde anlatılması gerekmektedir. Bu amaçla Aleviliği anlamak için ilk önce araştırılması gereken kurum Alevi toplumunun bir arada kalmasını sağlayan Dedelik Kurumu'dur. Dedelik Kurumu, günümüzde Alevilik inancında kaybolmaya yüz tutmuş bir kültürel değerimiz olduğundan dolayı bunun araştırılıp kayıt altına alınması daha önemli hâle gelmiştir. Bu tez, Adıyaman Aleviliği üzerine bir çalışma olup, burada temel kaynak kişiler olarak Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyükhahin ve onun tavsiye ettiği diğer kişilerden istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Anadolu yarımadası, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, medeniyetler arasında bir köprü vazifesi görmüş ve doğu ile batı medeniyetlerinin çatışmalarının yaşandığı yer olmuştur. Anadolu coğrafyasında bu medeniyetlerden geriye kalanlar, bu topraklara yerleşip yaşamış halk topluluklarına miras olarak kalmıştır (Kaplan, 2002: 54). Anadolu’da Ari, Sami ve Moğol gibi farklı soya mensup halk kitleleri karşılaşp belli bir düzene bağlı olmadan yan yana yerleşip din ve kültürlerini yaşamaya devam etmişlerdir. Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Acemler, Romalılar ve Suriyeliler Anadolu topraklarında uzun süreli kalmadıklarından bu toprakları bir koloni olarak kullandıkları söylenebilir (Babinger ve Köprülü, 1996: 11-12). Farklı kültür ve medeniyetlerin bir arada bulunduğu Anadolu coğrafyası, Aleviliğin senkretik (bağdaştırmacı) yapısına sahip bir inanç olarak oluşup gelişmesi için elverişli bir ortam olmuştur. Anadolu Alevi-Bektaşî inanç ve yaşam biçiminde İslamiyet ile birlikte Hristiyanlık, Yahudilik, Şamanizm, Zerdüştlük, Pandeizm, Budizm ve Hinduizm’in izlerini bulabilirsiniz. Çünkü sosyolojide bir kural vardır: “Her yok olan kültür kendisinden sonra gelen kültüre miras bırakmıştır.” der. Anadolu Aleviliğinde kendisinden önce yok olan kültürlerin toplumsal güzelliklerini alarak bu güzellikleri de kendi yaşamlarının içine derç etmişlerdir (K.K.15).

1.1.İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRKLERİN İNANÇLARI

Türklerin kültür ve inançları, tarih öncesi çağlardan bu yana Mezopotamya, İran, Çin, Hint, Mâni Dini, Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi din ve kültürlerden etkilenmiştir (Günay ve Güngör, 2003: 56). Geniş bir coğrafyaya yayılmış olmaları ve birçok farklı medeniyet ile ilişkiler kurmuş olmaları sebebiyle Türklerin İslam öncesi inançlarına ait bilgilere ulaşmak için Çin, İslam ve Batılı kaynakların incelenmesi gerekmektedir. M.Ö. 2. yüzyıllardaki Çin kayıtlarına bakıldığında Hunlarda Gök Tanrı, güneş, ay, yer su, atalar ve ölüler kültü Türk kavimlerinde yaşatılmaya devam edilen inançlardır (Yılmaz, 2008: 26). Ayrıca eski Türk inançlarının yanında Şamanizm, Maniheizm, Budizm ve Zerdüştlük gibi din ve inançların etkisi altında yaşamakla beraber (Ocak, 1996: 205), Türklerin tabiat ve ruh kültürleri ile desteklenmiş tek Tanrı inancı olan Gök Tanrı inancını benimsedikleri aşikârdır (Sarıkaya, 1995:2). Nitekim Türklerin tek Tanrı inancına sahip olduğuna dair bilgileri birinci

ağızdan bildiren bilinen en önemli kaynak eserlerden biri İbn Fadlan'ın Seyahatnamesidir (Şeşen, 2019: 10). Yapılan son araştırma ve çalışmalara göre, Türklerin İslam dinine geçişlerinden önce “Geleneksel Türk Dini”nin, Gök Tanrı inancı, atalar ve tabiat kültlerinden oluşmuş bir inanç sistemi olduğu kabul edilebilir (Sarıkaya, 2016: 64).

1.2. TÜRKLERİN MÜSLÜMAN ARAPLAR İLE İLK TEMASLARI

Araplarla Türkler arasındaki temaslar, İslam ordularının Horasan'ı fethiyle başlayıp Maverünnehir'in fethine kadar geçen süreçte yapılan savaşlar ile devam etmiştir. Hz. Ömer döneminde başlayan ilk ilişkiler Türklerin yaşadığı bölgelere yapılan fetihler neticesinde olmuştur. Türkler, Emevilerin Horasan Valisi Emir Kuteybe komutasındaki Arap orduları ile çetin savaşlar vermişlerdir. Toharistan ve Maverünnehir bölgelerinin tamamen ele geçirilmesi sırasında Türklere çok fazla baskı uygulanmıştır (Fırlı, 2006: 58-60). Abbasiler döneminde Türklerin savaşçı kimliklerinin farkında olan Araplar bu özelliklerinden faydalanmak için İslam ordularında Türklere önemli görevler vermişlerdir. Örneğin Afşin adlı bir Türk komutan 830 yılında Azerbaycan topraklarında cereyan eden Babekilerin isyanını bastırarak, İhsid adlı bir diğer Türk komutan ise X. yüzyılda Halife tarafından Mısır valisi olarak görevlendirilmiştir (Cahen, 1994: 26). Türklerin kitleler halinde İslam Dinine geçişleri ancak İslam dininin doğuşundan üç yüzyıl sonra yani X. yüzyılda mümkün olmuştur. Fakat yine de o tarihlerde Türklerin büyük bir bölümü İslam dininin dışında olmuştur (Günay ve Güngör, 2003: 239).

Hz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan olaylarla temellenen ve Hz. Ali taraftarlığı anlamına gelen Alevilik, İslam dininin farklı coğrafyalara yayılması ile farklı topluluklar tarafından da benimsenmiştir. Emevi hanedanı zamanında Hz. Ali ve soyunun yaşadığı acılar özellikle Kerbela olayı bu bölgelerde yaşayan topluluklara sözlü olarak aktarılmaktaydı. Bu olaylar sadece Arapları değil, Türkler, İranlılar ve diğer toplumları da derinden etkilemiştir. Hatta Maverünnehir'e uzak bir bölgede yaşayan Buğraç Türkleri sahip oldukları Gök Tanrı kültürünün yerine Hz. Ali'yi geçirmişlerdi. Tarikatlar, Hz. Ali ve Ehli Beyt sevgisini sosyal ve siyasal açıdan elverişli bir ortamda toplumlara işleyerek kendilerine çok sayıda taraftar bulabiliyorlardı. Bu tarikatlardan Yesevilik, Kalenderilik, Vefailik, Hurufilik ve Hayderilik çoğunlukla göçebe halk topluluklarına hitap ettiği için resmi İslam anlayışının dışına çıkarak Halk İslam'ı²’nı yaymaktaydılar (Yaman, 2007: 76).

² “Halk İslam'ı” kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 76-92 Ayhan ERCÜMENT (Kitabi İslam ve Halk İslam'ı

İslam ordularının İran'ı fethiyle Türkler ve Araplar komşu olmuşlardır. Bu komşuluk ile Türkler İslam dinini tanıma fırsatına sahip olmuştur. Bu komşuluk esnasında Türklerin karşılaştığı İslam, büyük bilginlerin değil, halk tarafından sevilen gezgin din adamlarının, tüccarların ve sınırlardaki askerlerin temsil ettiği Halk İslamı'ydı (Türkdoğan, 1995: 372).

Emeviler ve Abbasiler döneminde Türklere Müslümanlık nakledilirken algısal olarak farklı anlaşılmış veya aktaranlara göre farklılıklar doğmuştur. Bunun nedeni Türklerin İslam'ı büyük kent merkezlerinde yaşayan ulema sınıfından değil de gezgin dervişlerden, sınırlarda görev yapan askerlerden ve tüccarlardan öğrenmiş olmalarıdır. Bu tür Müslümanlık öğretisi kitabi olmaktan çok şifahi olmuş ve içerisinde hurafelerden, törelerden ve büyülerden öğeler yer almaktaydı (Cahen, 1994: 27; Fırlıklı, 2006: 61). Türkmenler arasında Arslan Baba, Korkut Ata, Çoban Ata gibi Türk âlimler sade bir dille tasavvufi düşüncelerin yayılmasını sağladılar. Ahmed Yesevi böyle bir dönemde İslam dinini çoğunluğu göçebe ve ümmi olan Türkmenler arasında daha kolay yayabilmek için, İslamiyet'i eski Türk boylarının töreleri ve Şamanilik adetleri ile harmanlayarak aktarmak mecburiyetinde kalmıştır (Fırlıklı, 2006: 74; Melikoff, 2010: 35-36). Türkmen topluluklarının İslamlaşmasında çok büyük katkısı olan Ahmed Yesevi, çalgılı ve kadınlı-erkekli “zikr-i erre” diye tabir edilen sesli zikir ile yaşadığı dönemde yeni bir oluşuma öncülük etmiştir (Sarıkaya, 1995: 6). Ahmed Yesevi'nin liderliğinde ortaya çıkan Yesevilik tarikatının yetiştirdiği dervişler ve Horasan Melametiliğine bağlı şeyhler Türklerin İslamiyete geçişlerini hızlandırmıştır (Kıyak, 2018: 31).

VII. yüzyılda özellikle Emeviler döneminde İslam'ın farklı coğrafyalara yayılması ile zenginleşen İslam toplumu artık dünyevi zevklerden daha fazlasını talep eder hale gelmiş ve siyasi iktidar kavgaları toplumun huzurunu büyük oranda bozmuştur. İslam Peygamberini görmüş sahabelerin büyük çoğunluğu, devlet yönetiminde söz sahibi olan kişilerin yozlaşmasına tanık olmuşlardır. Sahabelerin bu ortamda tek yapabildikleri şey elini eteğini bu dünyadan çekmek olmuştur. Böyle bir ortamda Hasan Basri, toplumu günahlardan kaçınmaları ve dünyaya aldanmamaları konusunda sürekli uyarmıştır. Dünya nimetleri için ahireti ihmal edenlerin her iki dünyası da kaybedilmiş, fakat ahirete önem vermenin her iki dünyayı kazandıracağını belirtmiştir. Yoksul ve gözlerden uzak bir hayat yaşayan bu kişilere halk arasında “sufi” yani “yün elbise giyen kişi” anlamında bir sıfat ile hitap edilmiştir

Dikotomisi Bağlamında Medrese ve Halk İnançları ve Raphael Patai (Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II Sayı: 3 Halk İslam'ı, Çev. Mustafa Arslan, 2002: 235)

(Arberry, 2008: 29-31). Böylelikle Hasan el-Basri öncülüğünde İslam dini içerisinde yeni bir düşünce akımı oluştu. Tasavvuf olarak isimlendirilen bu akımın temelinde Hasan Basri'nin başlatmış olduğu “züht/zühd”³ hareketi yatmaktadır. Tasavvufi düşünce, özellikle manevi hayatı, arınmayı ve ibadetleri samimiyetle yapmayı esas olarak kabul eder. İbadeti, kul ile Allah arasındaki iletişim olarak tanımlar. İslam dininin Arap orduları ile farklı coğrafyalara taşınması neticesinde buralardaki farklı inanç, sosyal, kültürel ve siyasi çevreler ile temas gerçekleşmiştir. Bu da doğal olarak İslam dininin farklı yorumlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Türklerin İslamlaşmasında tasavvufi İslam yorumunun rolü çok büyüktür. Çünkü Türkler doğu dinlerinin, arınarak Yaratıcı ile bir olma gibi yaşam felsefesine benzediği için İslam dininin bu yorumunu daha kolay benimsemişlerdir (Yıldırım, 2009: 104).

1.3. TÜRKLERİN ANADOLU'YU YURT EDİNMELERİ

Türklerin yurt edinmelerinden önce Anadolu; Gürcüler, Rumlar, Süryaniler, Ermeniler ve Yahudiler gibi birçok farklı etnik kimliğe ev sahipliği yapmaktaydı. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinde önemli bir mihenk taşı olarak gösterilen Dandanakan Savaşı 1040 yılında Büyük Selçuklular ve Gazneliler arasında cereyan etmiştir. Büyük Selçukluların Horasan'da bağımsızlıklarını kazanmaları ile sonuçlanmıştır. Bir diğer önemli olay ise 1071 yılında Bizans ordusu ile Anadolu Selçukları arasında gerçekleşen Malazgirt Savaşı'dır. Bu savaşın Anadolu Selçuklularının zaferiyle sonuçlanması, Anadolu'ya var olan Türk akınını daha da hızlandırmıştır. Türkler kitleler halinde çok fazla direnç ile karşılaşmadan geldikleri Anadolu'da birçok devlet kurmuşlardır (Kıyak, 2018: 32-33).

Sırasıyla Selçuklular ve Osmanlılar, Moğol istilalarından kaçıp Anadolu'ya gelen konar-göçer Türklerin, yerleşik hayata geçmelerini sağlamak, Sünni-Hanefi itikadı korumak ve bu itikadı batını fikirlere sahip göçmen halk kitleleri arasında yaymak amacı gütmüşlerdir (Sarıkaya, 1995: 4). Fakat 1240 yılında Büyük Selçuklular döneminde, göçebe halkın göç ederken arkalarında bırakmadıkları eski yaşam biçimlerinin ağır basması nedeniyle bu dönüşüme karşı bir başkaldırının sonucu olarak Babailer İsyanı ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2008: 38). İsyancılar Selçuklulara karşı birkaç savaş kazanmış ve Konya'ya varmak

³ Zühd; Kulun Hakk'ın dışındaki her şeyi terketmesi anlamında kullanılan bir tasavvuf terimidir.

Müellifler: Semih Ceyhan, Kürşat Demirci (<https://islamansiklopedisi.org.tr/zuhd>) (11.09.2021). Ayrıntılı bilgi için bkz. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Arzu Eylül Yalçınkaya' ait makale (İlk Dönem Tasavvuf Klasiklerinde Zühd Kavramı Üzerine, 2020),

maksadıyla Kırşehir istikametine doğru ilerlemişlerdir. Selçukluların Frank askerlerinden yardım istemesiyle isyancılar Malya ovasında bozguna uğratılmışlardır (Ocak, 2017: 161).

1.4. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKMASI

Alevilik, sadece Ehl-i Beyt sevgisi ve “eline, diline, beline sahip ol” kavramları ile açıklanamaz, içinde mistik bir öğreti sistemi ve kendine has bir İslam yorumu barındırır (Türkdoğan, 1995: 14). Anadolu Aleviliği, Türk topluluklarının İslam inancını benimsemeye başladığı 10.yy’dan günümüze kadar geçen süreçte çeşitli politik ve toplumsal nedenlerden dolayı değişim göstererek oluşumunu gerçekleştirmiştir. Anadolu Aleviliğinin oluşumunda Yesevilik, Kalenderilik, Vefailik, Haydarilik, Babailik ve Şiilik gibi dini akımların etkisi oldukça fazladır (İnan, 2020: 19).

Anadolu Aleviliğinin kökenini doğru yerde aramak gerekir. Sünni ve Alevi çoğu araştırmacı “Alevi” kavramının ve Hz. Ali kültünün üzerine kurulmuş olması nedeniyle Alevilik ve Bektaşiliği, Peygamberin vefatı sonrasında ortaya çıkan hilafet sorunu nedeniyle ortaya çıkan tartışmalar ve olaylar ile başlatmışlardır. Ancak, bu olaylar Aleviliğin değil Şiiliğin başlangıcı olmuştur. Böyle yanıltıcı bir bakış açısı ile olaylar yorumlanmış ve Aleviliğin Şiilikten doğduğu ileri sürülmüştür. Oysaki Türkler bu hilafet kavgalarının içinde olmamışlardır (Kaplan, 2002: 24). Türkler, X. yüzyıldan itibaren İslam dinine geçmeye başladılar. Bu yeni dine geçiş, eski dinlerin tamamen unutulması şeklinde gerçekleşmedi. Gök Tanrı inancı, tabiat ve atalar kültü ile Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük ve Maniheizm gibi dinlerin ve inançların İslam dini ile sufiler tarafından sentezlenerek göçebe olarak yaşayan Türklere sunulmasıyla Türklerin İslam dinine geçişler başlamıştır. Türklerin kültür bakımından gelişmiş ve büyük merkezlerde yaşayanları ise kitabî İslam’ı benimsemiş ve kendilerini Sünni olarak nitelendirmişlerdir. Ocak, “Alevilik İslam’ı baltalamak isteyen kötü niyetli birtakım çevrelerin yarattıkları bir sapkınlık değil, Türklerin Müslüman olmaya başladıkları tarihlerden itibaren belli tarihsel şartların sevkiyle tabii olarak teşekkül eden bir halk İslam’ıdır ve tarihin bir mirasıdır.” çıkarımında bulunmuştur. (Ocak, 2017: 204-205).

Bazı araştırmacıların Anadolu Aleviliğini açıklarken kullanmayı tercih ettiği kavram Halk İslam’ıdır. Halk İslam’ı, yaygın bir biçimde din sınıfı haricindeki sıradan halk topluluğunun İslam inancını basit formuyla tecrübe etme şekli olarak açıklanabilir. Kısacası, engin bir din malumatına sahip olmayan halk topluluklarının İslam inancını benimseme

şeklidir (Ercüment, 2018: 78). Ocak ise Anadolu Aleviliği olgusunu Türk heterodoksisi ile tanımlarken şöyle açıklar:

Alevilik ve Bektaşiliği doğuran Türk heterodoksisi, gerçekten de Orta Asya'daki eski Türk inançlarıyla başladı. Şamanizm ve Budizm ile mistik bir niteliğe büründü. Zerdüştlük ve Manihaizm ile beslendi. Yesevilik ile İslam'ın ve İslam Süfliliğinin damgasını yedi. Buna Horasan Melâmetiliğinin Kalenderâne tavrı eklendi. Böylece Anadolu'ya gelindi. Neo-platonizm'in, eski Payen ve Hristiyanlık dönemi yerel kültürlerin belli unsurlarıyla tanıştı. XV. yüzyılda İran Hurufiliğinin, XVI. yüzyılda Safevi Şiiliğinin motifleriyle bildiğimiz çehresini kazandı. İşte çok kısa ve kaba hatlarıyla Alevilik ve Bektaşiliğin inanç kökenlerinin gerçek hikâyesi budur (Akt.: Kıyak, 2017: 2848).

1.5. ALEVİLİK KAVRAMININ ANALİZİ

Alevilik kavramı, geçmişten günümüze kadar varlığını farklı adlar altında sürdürmüştür. Alevi veya Alevilik ifadesi yaklaşık iki yüzyıldan bu yana tanımladığı halk kitlesini belirtmek için kullanılmaktadır. Bu kullanımından önce zındık, rafizi, mülhid, ve kızılbaş gibi küçültücü anlam barındıran tabirler kullanılmıştır (Kaplan, 2002: 25). Bu küçültücü anlam yüklenen tanımlamaları isnat edilen halk kitlesi bile kullanmaktan vazgeçmiş ve Alevi kelimesini kendilerini tanımlamada kullanmaya başlamışlardır. Alevi sözcüğünün kökeni itibari ile Hz. Ali soyundan geldiğini ifade etmesine rağmen kullanılmaya devam edilmektedir (Melikoff, 1993: 25-26; Dönmez ve Çelik, 2018: 2). Alevilik kavramını adlandırma ve tanımlama süreci yaşanan toplumsal değişimlerden dolayı günümüzde de devam etmektedir. Bu değişim, bu inanca sahip olan toplulukların etnik kimliklerine, yaşadıkları coğrafyada bulunan komşu topluluklara ve kültürlerle bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir (Yıldırım, 2012: 136).

1.5.1. Alevilik

Alevilik kelimesinin yerine kullanılan; Şiilik, Rafizilik, Kızılbaşlık, Nusayrilik, Tahtacı ve Bektaşilik gibi kelimeleri ile birlikte de kullanılabilir (Gaspak, 2017: 7-13). “Alevi” kelimesinin sözlük anlamı: “Aleviliği benimsemiş kimse”, “Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın neslinden gelen kimse” anlamlarına gelmektedir. Alevilik kelimesinin sözlük anlamı ise: “Alevi olma durumu”, “İslam dininin, Türk milletinin Orta Asya'dan gelen inanç ve geleneklerinin ve Anadolu'daki çeşitli manevi cereyanların, tasavvufun tesiriyle gelişmiş olan, esasını Hz. Ali ve Ehlibeyt'e bağlılığın teşkil ettiği, Hz. Muhammed'den sonra imamet ve hilafetin Hz. Ali'de olduğunu kabul eden bir yorumu” olarak açıklanabilir (Ayverdi,

2010: 41). Alevilik, Emeviler ve Abbasiler döneminde Ehli Beyt soyundan gelenlerin başkaldırı eylemlerinde, soylarını Hz. Ali'ye dayandıran tarikatların şecerelelerinde ve Şiilik hareketinin içerisinde bulunan farklı oluşumları tanımlamakta kullanılmıştır. Alevilik kavramı günümüzde, VII. yüzyılda başlayıp XVI. yüzyıla kadar yaşanan toplumsal göçlerin neticesinde Anadolu'ya yerleşenlerin farklı kültürlerle teması neticesinde ortaya çıkmış, Hurufilik ve Safevi etkisi ile yoğrularak ortaya çıkmış dini bir oluşumdur (Sarıkaya, 1995: 1).

Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ortaya çıkan halifelik meselesinde, Hz. Osman'dan yana olanlara "Osmaniye", Hz. Ali'den yana olanlara da "Alevi" denilmiştir. Bu manada Hz. Ali'nin ordu komutanları olan Abbasoğlu Abdullah, Yasiroğlu Ammar gibi Sahabeden olanlar da Alevi'dir. Bunlara «Şia-i ula» ve «Ashab-ı Ali» denir. Abbas Oğulları zamanında, Abbas Oğullarına "Abbasi", Talib Oğulları'na "Talibi" denildiği gibi Hz. Ali'nin neslinden gelenlere, bazen de Hz. Ali Oğulları'nın taraftarlarına "Alevi" denilmiştir. Hz. Ali hayatta iken onu, en üstün Sahabe ve halifeliğe en layık insan sayanlara, Hz. Ali'nin kumandanlarından Kufeli Malik-i Eşter ve Sa'saa gibi kimselere de "Alevi" denmiştir. Hz. Ali'ye imamlığın Allah ve Peygamber tarafından verildiğine dair kuvvetli delillerin varlığını ileri süren Şia-i Aleviyye, daha sonra Şia mezhebinin ana omurgasını oluşturacaktır. Hz. Ali'ye karşı besledikleri aşırı sevgi ile onu efsaneleştiren ve ilahlaştıran grup ise "Alevi" ifadesi ile belirtilmektedir. Bu gruba ayrıca "Aliallahilik" de denilmiştir. Bu düşüncede olan gruplar İran'da Goranlar, Anadolu'da Kızılbaşlardır (Yörükân, 2015: 443).

Emevilerin son dönemlerinde Hz. Ali'nin çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan gelenler için "Seyyid, Şerif ve Emir" (Gaspak, 2017: 6) ünvanlarının yanı sıra "Alevi" sıfatı da kullanılmaya başlanmış ve günümüze kadar devam etmiştir. 10. yüzyıldan itibaren Hz. Ali soyundan gelenlerin tespiti için Nakıb-ül Eşraflık⁴ kurumu oluşturulmuş ve bu soydan gelenlere "Seyyid ve Şerif" olduklarını belirten belgeler verilmiştir. İslam öncesi Araplarda, topluma liderlik eden kişiler için "Seyyid, Şerif, Emir veya Şeyh" gibi ünvanlar kullanılmaktaydı (Yaman, 2007: 19).

Anadolu Aleviliğinin siyasi alt yapısını meydana getiren olaylar zinciri İslam peygamberi Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ortaya çıkan hilafet sorunu ile başlamıştır.

⁴ Osmanlı Devleti'nde Sultan Yıldırım Bayezid döneminde kurulan bu kurum sey-yid ve şeriflerin tespiti için Emir Buhari'nin öğrencilerinden Bağdatlı Seyyid Ali'yi görevlendirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Osmanlılar'da Nakībū'l-Eşraflık, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Marife ,2004 sayı:3, ss.:431-438

Araplar arasındaki bu iktidar mücadelesi İslam'ın diğer bölgelere yayılmasıyla Arap yarımadasının dışına çıkmıştır. Bu iktidar mücadelesindeki en güçlü muhalif akım olarak Şiilik hareketi gösterilebilir. Şii hareketi kaynağının bir İran hareketi değil Arap muhalifliği sonucu ortaya çıkmış olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu fikrin temelleri Hz. Ali taraftarları tarafından 658 yılında, onun dost olduğu kimselere dost olma yani “tevilla”, onun düşman olduğu kimselere de düşman olma durumuna ise “teberra” ifadeleri ile belirtilmiştir. 685 yılına kadar ilk Şii olayları Araplar arasında cereyan etmiştir. Araplar üzerindeki İran tesiri Irak fethinden çok önce başladığı bilinmekte olup bu bölgede Mehdilik gibi Hristiyanlık öncesi inançlar görülmekteydi. Nitekim Hz. Ali'nin Havle bint Ca'fer el-Hanefiyye isimli hanımından doğan oğlu Muhammed bin Hanefiyye'nin 700 yılında ölümünden sonra, Kur'an'da ne Mehdilik ve ne de Mehdi ile ilgili bir kavram olmamasına rağmen onun hakkındaki Mehdilik fikirleri ortaya çıkmıştır. Bu durum Müslümanlar arasında Mehdilik fikrinin ilk kez ortaya çıkmasından dolayı oldukça kayda değerdir. Bu açıdan, Şia'nın Sünnilik içerisindeki halk İslam'ını temsil ettiğini belirtmek yanlış olmaz (Türkdoğan, 1995: 366-367). Şii inancında Alevilik kavramı, Hz. Ali'ye imamlığın Allah ve Peygamber tarafından verildiği inancını içerir. Şiiler, bu iddialarını desteklemek için çeşitli kanıtlar ileri sürerek ma'sumluk, teberi ve takiye esaslarını oluşturmuşlardır. İran'da Goranlar, Türkiye'de Kızılbaşlar Hz. Ali'ye karşı besledikleri aşırı sevgi ile onu ilahlaştırmışlardır. Bu gruplara “Aliallahilik” denildiği gibi daha sonra sadece Alevi olarak anılmışlardır. Anadolu Aleviliği ise Yesevi, Kalenderi, Haydari gibi Türk tarikatlarının yanı sıra Hurufiliğin, Vücutiyye ve Dehriyye felsefesinin Türk gelenek-görenekleri ve halk şiirinin bağdaştırılmasından meydana gelmiş ve Batınlık felsefesini devam ettirmiştir (Yörükân, 2015: 444-445).

Alevilik; Allah'a kul, Hz. Muhammed'e ümmet, Hz. Ali'ye talip, Hz. İmam Hüseyin'in yolunda gitmektir. Allah'a kul olma; Allah'ın varlığına, birliğine inanıp Hakk'ı kendi öz benliğinde bulmaktır. Hz. Muhammed'in Hakk'ın Resulü, O'nun emirlerini tebliğ eden olarak kabul etmek, Hz. Ali'ye talip olmak ise O'nun yolundan gidip, soyunu ve söylemlerini kabul etmektir (K.K.15).

1.5.2. Alevilik ile İlgili Temel Kavramlar

1.5.2.1. Dede

“Dede” sözcüğü Türkçe ’de “baba, dede, ced, ihtiyar, amca ve dayı” anlamlarında kullanılmıştır. Ancak bu sözcük toplumsal ve dinsel olarak ele alınacak olursa Orta Asya’da yaşayan Türk topluluklarında halka yol gösteren tecrübeli ve bilgili kişiler için kullanılan “ata” ve “baba” sözcükleriyle aynı anlamlarda kullanılmıştır. Bu sözcüğün isimden önce kullanılışı bakımından en bilinen örnek, Oğuzların büyük ozanı “Dede Korkut” adındaki kullanılışıdır. Oğuz bilge kişisi olarak nitelendiren bu efsanevi şahsiyet, kâhinlik, keramet gösterme ve ozanlık gibi özelliklere sahipti (Yaman, 1998: 15).

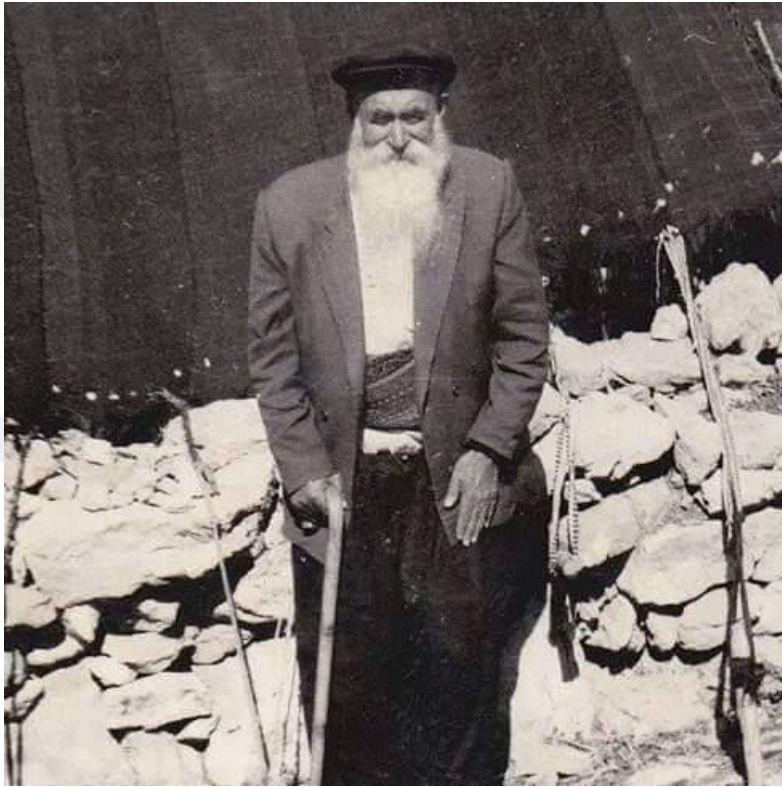

Foto 1: Miro Hüseyin Büyüksahin (ö:1968), Ali Büyüksahin Dede’nin dedesidir.

Anadolu Aleviliğinde Dedeler “seyyit” olarak kabul edilerek Hz. Hüseyin’in soyundan geldiklerine inanılır. Hz. Hasan’ın soyundan gelenlere ise “şerif” ünvanı verilir (Tanrıverdi, 2018: 155). Dedelerin sahip olması gereken nitelikleri ve işlevleri Ali Yaman’ın Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi adlı kitapta; “Ocakzâde (bir ocaktan geliyor) olmak. Evlâd-ı Resûl’den olmaları ya da keramet ve hizmet yoluyla mürşitlik makâmına erişmiş bir erenin soyundan gelmekte olan ocakzâde bir aile mensup olmak, Bilgili, mürebbî yani eğitici ve terbiye edici vasfı olmak, Âdil, ahlâklı ve örnek insanî meziyetlere hâiz bir mürşid-i kâmil

olmak, Temel inanç prensip, ilke, esas ve uygulamalarını bildiren “Buyruk” isimli kitaplarında yazılı mevcut ve Alevilik konusunda yerleşmiş geleneksel esaslara uyuyor olmak” şeklinde belirtilmiştir (Yaman, 2007. : 47).

Dedelik; Hz. İmam Hüseyin’in yolunda gitmek, İmam Hüseyin’in duruşu ile durup haklının yanında haksızın karşısında durup gerekirse bu yolda canını verebilmektir. Aleviler, felsefi olarak, madde ve manayı belli safhasında toplumsal yaşam süreci içinde ruh güzelliği ile doğada var olan oluşum, sebep ve nedenlerini düşünür, yorumlayarak mantık süzgecinden geçirir. Müspet ilimlerinden İlahi ve ahlaki bilgileri akıl ve mantık süzgecinden geçirerek bulunduğu çağın koşullarına ve yaşamında uyarlar. Çünkü “akıl ve mantığın olmadığı toplumlarda Din ve İmanın olamayacağı” inancını yaşamın sokmamıştır. Öğreti boyutunda felsefi, dini, siyasi yaşamsal sürecinde “İnsan- Kâmil” bilenle öğreticiden olmaya çalışmış ve bildiği de varsa vermeyi de prensip edinmiştir. Bundan dolayıdır ki Alevi kültür ve yaşam biçiminin önemi, bu kültürü yaşamamışların Aleviliğe yön vermeye hakları yoktur. O nedenle diyoruz ki; İnanç boyutuyla akli yorumların bütünlüğüne varan, Tanrı-evren-insan (Hak-Muhammed-Ali) ilişkisini bir bütünlük içinde öğrenip, öğreten ve öğrendikleriyle çağın koşulları doğrultusunda yaşayan ve yaşamasını bir kültür anlayışı ve yaşam biçimidir. Bu düşünceyle Alevilik: Dinsel ve felsefi boyutu ile inançsal boyutunun var olduğunu, çağın koşullarına uyarlayarak yaşamasını bilen, Madde, ruh ve hayatın varlığını Tanrı-Evren-İnsanla bütünleştirecek yaşamı yorumlayabilen, Felsefi, dini, sosyal ve siyasal yaşamı çağın koşullarına uyarlayabilecek bilgiye sahip olup, yaşayarak sürdürme ve kendine yaşam biçimi haline getirme kültürüdür. Temelinde Tanrı-evren-insan yani Hak-Muhammed-Ali temelleri üzerine inşa edip, Ehlibeyt bendesi olup, on iki İmamlara ve Evladı Resule ikrar veren, ikrarından dönmeyenlere Alevi diyebiliriz. Akıl ve mantığın olduğu yerde din ve iman vardır diyebilen “eline-beline-diline” sahip olup edepli canlara Alevi diyebiliriz. “Kabe’m de kıblem de insandır.” deyip Hakk’ın cemali olan insanı kutsayıp, emeğin değerini bilen canlara Alevi diyebiliriz. Yetmiş iki millete aynı nazarla bakan ve kul hakkına saygı gösterip, kul hakkına saygı gösterip, kul hakkı yemeyen canlara Alevi diyebiliriz. “Dört kapı, Kırk makam”ın koşullarını yerine getirip, Şeriat kapısında edepli olan, Tarikata gördüğünü örtüp görmediğini söylemeyen, marifet kapısında marifetlenip musahibini bulana (musahip edinene), sırrı hakikat kapısında Hak ile Hak olup, nefsanî duygularını öldürüp ve ölmeden evvel ölüp, varlığın birliğine varana Alevi diyebiliriz (K.K.15).

Alevi Dedelerinin en önemli görevleri dini rehberlik ve sosyal önderliktir. Yılın belli dönemlerinde talipleri arasında gezerek onların sorunlarını çözmeye çalışır ve taliplerinin dini gereklerini yerine getirir. Taliplerini kontrol altında tutarak gelenek ve göreneklerin dışına çıkmamalarını sağlar. Dedeler dini törenlerin yürütülmesinde asli unsur olarak görev yaparlar. Aleviliğin dini geleneklerini sözlü olarak taliplerine aktarırlar. Cem ibadetleri Dedelerin dualarıyla başlar ve yine onların duaları ile sona erer. Cem ibadetlerinde yürütülen on iki hizmeti yönetir ve yürütülmesini sağlar. Dedeler aynı zamanda Cem ibadetine kimlerin alınıp kimlerin alınmayacağına karar verir. Taliplerini gerekli gördüğünde “düşkün” ilan edebilir. Ayrıca küs ve dargınları barıştırmak da görevleri arasındadır. (Yaman, 1998: 235-236).

1.5.2.2. Ocak

Alevilik inancında çok önemli bir yere sahip olan “ocak” kavramı yapılan araştırmalar neticesinde yazılı kaynaklarda ancak 19. asır sonrasında rastlanmaktadır (Akın, 2017: 241). Türkçede “ısınma, pişirme vb. amaçlarla ateş yakmak için düzenlenmiş yer” anlamındaki ocak kelimesi mecazi olarak soy, boy, kök; dirlik düzenlik mânalarında da kullanılır (Rençber, 2013: 161). Ocak Türklerde de saygı duyulan bir unsur, aynı zamanda ailenin devamıdır. Eski Türklerdeki atalar kültü ile bağlantılı olması kuvvetle muhtemel olan “aile ocağı” terimi ocağın yanmasının soyun devamı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Eski Türk inancına göre aile ocağı ataların mukaddes yâdigârıdır. Büyük atanın ve büyük ananın ruhları aile ocağında daima hazır bulunur, bu sebeple bunları takdis etmek ve bunların hürmetine ocağı söndürmemek gerekir (Yörükân, 2014: 68-69). Alevilik inancında, Hz. Muhammed ve Ehl-i beyt⁵ inancın kaynağını oluşturur. Ocak veya Ocakzade dediğimiz makamlarda bulunanlar Hz. Muhammed’in soyundan geldiklerini belirterek inancın kaynağını temsil ettiklerini başka bir deyişle Hz. Muhammed’in halifesi olduklarını ifade ederler. Bu nedenle Ocak veya Ocakzade, talip⁶leri için inanç kaynaklarının temelini oluşturur (Akt.: Çakmak, Gürtaş; Karamustafa, 2015: 47). Ocak kavramı, Aleviliğin omurgasını meydana getiren ve günümüze kadar değişmeden gelebilmesini sağlayan

⁵ “Ev halkı” anlamına gelen Ehl-i beyt (ehlü’l-beyt) terkibi ev sahibiyle onun eşini, çocuklarını, torunları ve yakın akrabalarını kapsama alır. Câhiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i beyt tabiri, İslâmî dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hz. Peygamber’in ailesi ve soyu mânasına gelen bir terim olmuştur. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/ehl-i-beyt>: Müellif: Mustafa ÖZ)

⁶ Talip; Tarikata girmek isteyen, Bektaşî olmak isteyen kimse (Esat KORKMAZ, Ansiklopedik Alevilik Bektaşîlik Terimler Sözlüğü, 1994: 342).

dedelerin mensubu olduğu soyu ifade etmektedir. Alevilikte Ehli beyt soyundan gelen dedelere “ocakzade” denir (Aşkın, 2019: 12). Bektaşilikte, Hacı Bektaş-ı Velî’nin mücerred yani hiç evlenmemiş olduğuna inananlar “Babaganlar/Babalar” kolunu, Sulucakarahöyük’te İdris Hoca’nın kızı Fatma Nuriye (Kadıncık Ana) ile evlendiğine ve bu evlilikten İbrahim Seydi (Seyyid Ali Sultan/Timurtaş) isimli bir erkek çocuğun dünyaya geldiğine inananlar ise “Çelebiler” diğeri adıyla “Dedeganlar” kolunu oluşturmuştur (Yıldız, 2021: 493).

Ali Yaman’ın yaptığı araştırmalara göre Alevi ocaklarının ortaya çıkması ile ilgili görüşler şunlardır; 1. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî zamanında ortaya çıktı. 2. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî’den önce vardı ve Hz.Ali’nin soyundan gelen ailelerce oluşturuldu. 3. Kızılbaş Türkmen boylarınca kurulmuş Safevi Devleti’nin kurucusu Şah İsmail Hatayi’den sonra ortaya çıktı. 4. Anadolu’ya gelen kabilelerin dinsel/siyasal liderleri olan dede, baba, Abdal unvanlı babalar Ocakzâde Dede ailelerini oluşturdular (Yaman, 2011: 54).

Alevî ocakları işlevlerine göre mürşid, pîr, rehber, düşkün ocakları; örgütlenme tarzına göre bağımsız ocaklar, Hacı Bektaş çelebilerine bağılı ocaklar; uygulama farklılıklarına göre erkânlı ocaklar, pençeli ocaklar; bağımsız ocakların bir bölümünün sonradan çelebilere bağlanmasıyla oluşan yapıya göre de dönük ocaklar, purut ocaklar şeklinde bir sınıflandırmaya tâbi tutulmaktadır. Bağılı olunan ocağa mürşid ocağı, bağılı olan ocağa pîr ocağı, âdeti bir mahkeme vazifesi gören ocağa düşkün ocağı, yetkili oldukları bölgelerde yolun kurallarını öğreten ocaklara da rehber ocağı denilmektedir. Aslında ocak olmayan, fakat ocakzade dede tarafından tâliplerin hizmetlerini görmek amacıyla görevlendirilen ocaklara da dikme ocağı adı verilir. Anadolu’da yaygın olarak bilinen Alevî ocaklarını Şücâüddin Baba, Hıdır Abdal, Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan), Hacım Sultan, Garib Mûsâ, Battal Gazi, Otman Baba, Ebü’l-Vefâ, Sarı Saltuk, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Sarı İsmâil, Abdal Mûsâ, Karadonlu Can Baba, Hubyar Sultan, Kara Pîrbad, Dede Garkın, Boz Geyikli, Kureyşanlı, Kalender Velî, Kaygusuz Sultan, Ağuiçen, Üryan Hızır, Derviş Cemal, Pîr Sultan, Kul Himmet, Koca Haydar, Baba Mansur, Şadıllı şeklinde sıralamak mümkündür (Yaman, 1998: 38-46).

Foto 2: Ali Büyükşahin Tarafından Tasarlanan Aile Büyükleri Fotoğrafı
(Ortada)Hüseyin Miro Büyükşahin, (Üstte)Hamo Büyükşahin, (Solda)Rıza
Büyükşahin, (Sol Altta)Miro Büyükşahin, (Sağda)Hasan Büyükşahin, (Sağ
altta)Ahmet Büyükşahin ve (En altta)Ali Büyükşahin

1.5.2.3. Musahiplik

“Musahip” kelimesinin kökeni Arapça olup;

1. Biriyle karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı olan kimse,
2. Büyük zatlara, özellikle padişahlara sohbet arkadaşı olan ve zaman zaman hoş fıkralar, hikâyeler anlatıp latife ve nükteler yaparak hoşça vakit geçirmelerini sağlayan zeki, bilgili, görgülü, hoşsohbet kimse, nedim,
3. Aleviler’ de aynı zamanda Aleviliğe intisap eden ve kardeş sayılan iki kişiden biri (Ayverdi, 2010: 853).

Anadolu Aleviliğinde Musahiplik, iki evli çiftin dedenin ve taliplerin huzurunda, ölünceye kadar birbirlerine kardeşlik edeceklerine, tüm zorluklarda birbirlerine kol kanat geleceklerine dair verdikleri sözdür. Bu ahit ölüm, düşkünlük veya herhangi bir nedenden dolayı ayrı kalınarak bozulması halinde yenilenmesi mümkün olmayan bir sözleşmeyi ifade eder (Er, 1998: 39-41). Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar uygulana gelmiş ve bir gelenek halini almış olan musahiplik Anadolu Aleviliği açısından uyulması zorunlu bir kural halini almıştır (Dönmez, Balcı, Çelik, 2017:4). Ergenliğe girmiş her Alevi genci, evli olmaları şartı ile kendine yaşıt bir musahip edinir ve yola birlikte girerler. Dedeye, rehber

eşliğinde götürülen iki çift ile toplamda beş kişi olurlar. Bu beş kişi Al-i aba'yı temsil etmiş olurlar. İki çift birlikte dedenin ve diğer taliplerin huzurunda ikrar verirler (Yörükân, 2014: 447).

Musahiplik: iki ailenin, pirleri tarafından kardeşlik ikrarlarını alarak dört gönlü bir edip, akitleştirmektir. Bu ikrar olayı cem erkânı kurularak eda edilir. Musahiplikte kardeşler arasında yârin yanağı (namus) hariç her şey ortaktır. Musahiplik Kuran'ı Kerim'in ayetine binaen ilk başlatan Mekkeli müşriklerin zulmünden Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed'dir. Medine'ye geldiğinde ilk iş olarak 45 Muhacir ailesi ile 45 Ensar aileyi musahip kavline almıştır (K.K.15).

1.5.2.4. Düşkünlük

Anadolu Aleviliğinde düşkünlük kavramı, ocağa bağlı bir talibin verdiği sözü tutmayarak kabul edilemez bir suç işlemesi durumunda Dede tarafından toplumdan tecrit edilmesidir. Düşkün olmayı gerektiren durumlar; zina, boşanma, adam öldürmek, hırsızlık yapmak, sırrı faş etmek, yalan söylemek, kutsal değerleri aşağılamak, musahiplik şartlarını yerine getirmemek, başkasının malına zarar vermek ve faiz yemek gibi durumlar örnek olarak gösterilebilir. Düşkün olan kişi tekrar topluma kabul edilmesi için işlediği suçun cezasını çekmeli ve sebep olduğu zararı telafi etmelidir. Düşkün olan kişinin cezasını tamamladığına karar verildiğinde kişinin Düşkünlük durumu Görgü cemi veya düşkünlük erkânı düzenlenerek kaldırılır ve topluma tekrar kabul edilir (Kıyak, 2017: 2850).

Cezalar ve ödenecek tazminatlar:

1. Hırsızlık; çalınanın iki katı ödenir ve üç ay düşkün sayılır.
2. Öldürme; ancak üç yıl sonra mürüvvet meydanı açmak hakkına sahip olabilir; ocağın saptayacağı kan bedelini öder.
3. Yalan söyleme: Yüz bir gün düşkün kalır; mürüvvet meydanı giderini öder, çift kurban tıgladır.
4. Zina; bir yıl üç gün düşkün sayılır, dönüşünde davacının rızasını almak zorundadır; alamaması durumunda evlenir.
5. Sırları açıklama (Sırrı faş etme); dört baş okuttuktan sonra ancak meydana alınır (Korkmaz, 1994: 107).

Düşkünlük: yolun adap ve erkânına karşı suç işleyip aklanmamış kişi düşkündür. Bu durumda Pir tarafından sorgulama cemi yapılır. Suç isnat edilen can meydan da dâra durur,

sorgulaması yapılır. Cem erenlerinin jüriliğinde sorgusu yapılır. Duruma göre ya aklanır ya da hafif bir ceza ile cezalandırılarak aklanır. Ancak işlediği suç yüz kızartıcı af edilmeyecek durumda ise de düşkün ilan edilir, bir daha ceme alınmaz ve toplumdan dışlanır (K.K.15).

1.5.2.5. Cem

Anadolu’da yaşanan İslam, iki ana eksenle incelenebilir. Birincisi yazılı olarak nesilden nesile aktarılan ve genellikle kent merkezlerinde yaşanan ehl-i sünnet, ikincisi ise sözlü olarak aktarılan ve konar-göçer toplumların yaşadığı farklı inançların birleşiminden oluşmuş ehl-i sünnet dışındaki itikatları temsil eden inançlardır (Güroy, 2018: 20). Alevilik ve Bektaşilikte ehl-i sünnet dışında bir ritüel olan cem, dedeler veya babaların liderliğinde akşamları yapılan dini merasime denir. Cem’in içeriği dini yakarış, kadın ve erkeklerin bir arada bulunup beraber yaptıkları semah, okunan deyişler, yemek ve dolu ikramından oluşmaktadır. Cem’e katılanlar halka halinde birbirlerinin yüzünü görececek halde otururlar. Hz. Muhammed, Hz. Ali, ehl-i beyt, On iki İmam ve Kerbela ile ilgili deyişler zakir tarafından bağlama eşliğinde okunur. Alevilik- Bektaşilikte Cem aynı zamanda adaleti sağlayan bir ortamı da sağlar. Taliplerin sorunları dinlenir, küskünler barıştırılır, suç işleyenler gerekli cezalara çarptırılır (Korkmaz, 1994: 71). Cem ibadetinde on iki hizmet mevcuttur. Bu on iki hizmet sırasıyla şöyledir: 1. Dede (Mürşit, Pir), 2. Rehber, 3. Gözcü, 4. Çerağcı (Delilci), 5. Zakir (Aşık), 6. Ferras (Süpürgeci), 7. Sakka (İbrikdar), 8. Kurbanacı (Sofracı), 9. Pervane, 10. Peyik (Davetçi), 11. İznikçi (Meydancı), 12. Kapıcı (Bekçi). Bu on iki hizmet sahiplerinin görevleri; Dede, cem ibadetini yönetir. Rehber, cem ibadeti sırasında görgüsü yapılan kişilere yardımcı olur. Gözcü, cem ibadetinde düzeni sağlar. Çerağcı, çerağı(mumu) yakar. Zakir, saz çalar ve deyişler söyler. Süpürgeci, her hizmetten sonra süpürge çalma görevini ifa eder. Sakka, su dağıtır, lokmalar yendikten sonra temizlik için ibrik, leğen, havlu getirir. Sofracı, kurban ve yemek işlerine bakar. Pervane, cemevine gelenler ve gidenler ile ilgilenir. Peyik, cemin yapılacağını ceme katılacaklara haber verir. İznikçi, cemevinin temizliği ile ilgilenir. Kapıcı, cem yapılan yerin kapısında bekler (Yaman, 2007: 215-216). İkrar verme cemi, görgü cemi, musahip cemi ve Abdal Musa cemi olmak üzere dört farklı cem türü vardır. Bunların dışında kurbanlı olarak icra edilen koldan kopma cemi ve dardan indirme cemi de yaygın olmamakla beraber bazı bölgelerde yapılmaktadır (Korkmaz, 1994: 13).

Foto 3: 01.03.2020 tarihinde Malatya Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezinde yapılan ve Ali Büyükaşahin Dedenin yönettiği Hızır Cemine ait bir fotoğraf

1.5.2.6. Kurban

“Kurban” kelimesi, yakın olmak anlamında kullanılan Arapça bir kelimedir (Ayverdi, 2010: 714). Alevilik ve Bektaşilik inancında kurban, çok önemli bir yere sahiptir. Kurban, Tarikat yolunda talibin nefsinin ölümü için kestiği hayvandır. Kurban ile ilgili deyimler: Kurban edilme: İkrar töreni. Kurban lokması: Cemde tıglanıp pişirilen hayvanın eti. Kurban olmak: Nasip almak. Kurban tekbirlemek: Tıglanacak olan hayvanı kutsamak. Kurban tıglama erkânı: Kurban tıglanması sırasında güdülen yol, yöntem. Kurban tıglamak: Tarikat erkânı uyarınca kurban kesmek (Korkmaz, 1994: 220-221). Eski çağlardan beri insanların, karşı koyamadıkları doğaüstü güçlerin kendilerine zarar vermemesi, onları koruması ve doğa güçlerini memnun etmek için kanlı veya kansız uygulanan bir ritüel olarak günümüze kadar uygulanagelmıştır. İslamiyet’ten önce de Türkler tarafından uygulanan kurban ritüeli, İslamiyet’ten sonra ise farklı bir boyut kazanmıştır. Alevi-Bektaşî geleneğinde uygulanan kurban ibadeti İslamiyet ile alakalı olduğu kadar içinde Eski Türk Kültür ve İnançlarına kadar uzanan işaretler de barındırır. Alevi-Bektaşî çevrelerinde yaygın olarak uygulanan kurban ibadeti, kurban kesenin veya kestirenin bütün kötü istek ve hislerden arındığına inanır. Abdal Musa (Birlik) Kurbanı, Görgü Kurbanı, Musahip Kurbanı ve Muharrem Kurbanı gibi farklı durumlarda veya zamanlarda yapılan dini bir uygulamadır. Alevi-Bektaşî geleneğinde Kurban, Sünni toplumdakinin aksine cemin vazgeçilmez bir

parçası olup yalnızca belirli bir hayvanın boğazlanması olarak görülmez. Evde hazırlanmış herhangi bir yiyecek de kurban olarak kabul edilir (Yıldız, 2019: 139-140).

1.5.2.7. Türbe ve Ziyaret

Türbe; Arapça kökenli bir kelime olup, tarikat büyükleri için yapılmış mezar yapısı (Korkmaz, 1994: 360), içinde önemli bir zatın gömülü olduğu ve ziyaretgâh haline getirilen, ziyaret edilen mezar (Ayverdi, 2010: 1275). Anadolu Aleviliğinde olduğu gibi Adıyaman Aleviliğinde de önemli bir yere sahip olan “türbe” ve “ziyaret” inancı günümüzde de tüm canlılığı ile uygulanmaktadır. Türbe ziyareti genellikle yatırdaki zatın aracı kılınarak bir ihtiyacın yerine getirilmesi veya bir sorununun çözülmesi için Yaratıcı’ ya yapılan dua ve niyaz edilmesi, kurban kesilerek lokma olarak dağıtılması şeklinde gerçekleştirilir (Rençber, 2014: 2). Adıyaman Alevilerinin kutsal saydığı yerler:

1. Abuzer Gaffari (Merkez)
2. Mahmut Ensari (Merkez)
3. Erzincanlı Şeyh Abdurrahman (Zey)
4. Zeynel Abidin (Hozrin)
5. Ulu Baba (Yazıbaşı)
6. Aziz Dede (Apaziz)-(Şeyhmir)
7. Baba Kasım (Recep)
8. Zerban (Bulam)
9. Abdal Musa (Merkez)

1.5.2.8. Muharrem Orucu ve Aşure

Arapça kökenli bir kelime olan Muharrem, yine Arapça bir kelime olan ve “yasaklamak, haram kılmak” anlamlarına gelen “tahrim” kelimesinden türetilmiştir. İslam dini açısından kesin olarak yasaklanmış ve haram edilmiş şey, Hicri yılının ilk ayı ve aşure ayı olarak bilinir (Ayverdi, 2010: 842). Muharrem ayı, Arap toplumunda ay takvimine göre savaşılmaması memnu olan dört aydan biridir. Yasak olan bu aylar sırasıyla; Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır. Mekke’den Medine’ye yapılan hicretin Muharrem ayında olması nedeniyle Hicri yılının başlangıcı yani ilk ay olarak kabul edilmiştir (Sakaoğlu, 2021: 55). Muharrem ayının tüm Müslümanlar nezdinde ve özellikle Alevi ve Bektaşiler açısından Matem veya Matem ayı olarak adlandırılmasının nedeni Hz. Ali’nin oğlu, Hz. Muhammed’in torunu Hz. Hüseyin’in ve beraberindekilerin Kerbela’da Hicretin 61. yılı 10

Muharrem cuma günü (M. 18 Ekim 680) katledilmesidir. Muharrem ayının 1 ile 10 günleri arasında tutulan oruca “Matem orucu” denir. Matem orucu boyunca, Kerbela’da katledilenlerin acısını daha içten hissetmek adına su içilmez, eğlenceden uzak durulur, saç sakal kesilmez, kurban kesilmez, çamaşır değiştirilmez ve cinsel münasebetten sakınılır (Korkmaz, 1994: 232).

Foto 4. Ali Büyükşahin Dede’nin katıldığı son etkinlik olan Malatya Haçova Köyü Kültür ve Dayanışma Derneği’nin 28 Ağustos 2021 tarihinde düzenlemiş olduğu Aşure Etkinliği

Aşure, Arapça kökenli bir sözcüktür ve Hicri takvimine göre Muharrem ayının onuncu günü anlamına gelir. Aşure günü, Muharrem ayının on ikinci gününde Kerbela şehitlerini ve Ehlibeyti yâd etmek için tertiplenen gündür. Muharrem ayının 1-10 günleri arasında tutulan oruç sonrasında, Muharrem ayının 12. günü nohut, fasulye, buğday, incir, üzüm, fındık, fıstık gibi 12 adet yiyeceğin birlikte pişirilmesi ile hazırlanan ve on ikinci günde tutulan matem orucu sonrası yenen bir tür tatlıdır (Korkmaz, 1994: 41).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARİHİ SÜREÇTE ADIYAMAN VE ADIYAMAN ALEVİLİĞİ

2.1. ADIYAMAN İLİNİN KISA TARİHÇESİ

Adıyaman ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatı kesiminde, Orta Fırat Bölümü sınırları içinde bulunmaktadır. Adıyaman, kuzeyde Malatya, batıda Kahramanmaraş, güneybatıda Gaziantep, güneydoğuda Şanlıurfa, doğuda ise Diyarbakır ile komşudur. Adıyaman'ın Merkez ilçe dâhil 9 ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçeler; Merkez, Çelikhan, Besni, Gerger, Gölbaşı, Kâhta, Samsat, Sincik ve Tut'tur (Rençber, 2012: 26). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) hazırlamış olduğu 2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Adıyaman'ın nüfusu 632.148 kişidir (<http://www.adiyaman.gov.tr/nufus-bilgileri>). Adıyaman nüfusun, ticaretin, tarımın yoğun olduğu bereketli topraklara sahiptir. Bu konumundan dolayı bu topraklarda birçok medeniyet hüküm sürmüştür (<https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61344/cografya.html>). Adıyaman ili, tarihte en eski yerleşim alanlarından biri olarak ele alınmaktadır. Adıyaman il merkezine 7 km uzaklıkta bulunan Palanlı Mağarasındaki duvar resimlerinden elde edilen bilgiler ışığında şehir tarihinin M.Ö. 40000'li yıllara kadar uzandığı ortaya çıkarılmıştır. Samsat yakınlarında bulunan Şehremuz tepedeki kazılardan elde edilen bulgulara göre; Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağı devirlerinin izleri tespit edilmiştir. (<http://www.adiyaman.gov.tr/adiyaman-tarihi>) Adıyaman Hitit, Urartu, Asur, Babil, Pers, Ermeni, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Artuklu, Anadolu Selçuklu, Moğol, Memlük, Dulkadirli ve Osmanlı gibi devletlerin himayesinde kalmış ve bu devletlerin dini ve sosyal birikimlerinin etkisi altında kalmıştır. Bu uygarlıkların Adıyaman üzerinde etkilerini günümüzde de görmek mümkündür. Adıyaman iline tarih boyunca Kummuh, Kommagene, Carbanion, Pordonion, Hısn'ı Mansur, Vadiü'l Leman gibi farklı isimler verilmiştir. 1928 yılından sonra Hısn'ı Mansur adının kullanımı sona ermiş ve yerine Adıyaman ismi kullanılmaya başlanmıştır (Dalyan, 2021: 13-14).

2.2. ADIYAMAN ALEVİLİĞİNİN GELİŞİMİ

Araştırmacılar tarafından 1239-1240 yılları arasında yaşanan Babailer ayaklanması, Adıyaman ve Anadolu Aleviliğini yakından ilgilendiren olayların en önemlisi olarak gösterilir. Bu olaya adını veren Baba İlyas Amasya'da, halifesi Baba İshak ise bugünkü Adıyaman ilini de içine alan Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyetlerini yürütüyordu

(Rençber, 2012: 21). Bu ayaklanmanın ana nedenleri arasında halkın yaşadığı maddi sıkıntılar ve toplumun yöneticilerin kararlarından duydukları rahatsızlıklar olarak gösterilebilir. Bu şartlar altında Baba İlyas mehdiliğini ilan etmiş ve geniş halk kitleleri tarafından kabul görmüştü. Halife Baba İshak'ın fiilen yönettiği ayaklanma Güney Doğu Anadolu'dan Orta Anadolu'ya kadar yayılmış ve Selçuklu ordusunu 12 kez mağlup etmiştir. Selçukluların başkenti Konya'ya doğru ilerleyen isyancılar ancak paralı Frank askerlerinin yardımıyla Malya ovasında durdurulabilmiştir. İsyanın lideri Baba İlyas Amasya'da, halifesi Baba İshak ise Malya ovasındaki savaşta isyancıların büyük bir bölümüyle birlikte öldürüldü. Bu savaştan sağ kurtulanlar Anadolu'nun her tarafına dağıldılar. Bu isyanın en önemli sonucu ise resmi İslam inancına sahip olmayan halk kitlelerinin Anadolu'da oluşmasına imkân tanımıştır. Abdalan'ı Rum oluşumu buna örnek gösterilebilir. Bu isyan Anadolu'da bulunan Türkmenleri birleştirmiş, Anadolu Aleviliği ve Bektaşiliğin oluşumuna zemin hazırlamıştır (Rençber, 2012: 22; Ocak, 2000: 136-137).

1066 yılında Bekçioğlu Emir Afşin yönetimindeki Türkmen grupları ile yürütülen fetihler neticesinde Adıyaman, Maraş ve Malatya bölgeleri yurt edinilmiştir. Moğol istilası nedeniyle Türkmen gruplarının Orta Asya, Horasan ve Maverâünnehir bölgelerinden Adıyaman ve çevresine göçleri daha da artmış ve bu bölgelerin Türkmen hâkimiyetine girmesini sağlamıştır. Selçuklular zamanında yaşanan Babailer ayaklanmasına Adıyaman'ın da içinde bulunduğu bölge ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı hâkimiyeti döneminde bölgede Bozkoyunlu, Ekrad, Kayı, Döğer, Avşar, Bayındır, İğdir, Yıva, Heriklü, Dimleklü, Hardallu, Alisharlı, Beğmişlü, Tecirli, Çakallı, Hızıryanlı, Dulkadirli, Şambayadlı, Balasanlu, Boylanlu, Maraş Yörükleri, Kılıçlı, Rışvan, Bozulus, Atmalı, Eymir ve Beydili Türkmenleri iskân edilmiştir. Adıyaman Alevileri Sivas, Tunceli, Elâzığ ve Malatya bölgelerinden Adıyaman'a gelip yerleşmişlerdir. Alevilerin tarih boyunca Adıyaman ve çevresinde yaşamaları, bu bölgenin Anadolu Aleviliği açısından önemini daha da arttırmaktadır (Dalyan, 2021: 15).

Tarih sahnesinde Alevilerin, değişik nedenlerle Müslüman coğrafyanın muhtelif bölgelerine dağıldığı bilinmektedir. Adıyaman şehri, günümüz Alevilerin yaşam sürdüğü önemli yerleşim birimlerinden biridir. Adıyaman ilimizde yaşam süren Alevilerin atalarının Anadolu coğrafyasına Orta Asya, Horasan ve Erbil dolaylarından geldikleri; sonrasında bir kısım Alevilerin, Tunceli ve Sivas dolaylarından Elazığ'a, Elâzığ ilinden Malatya'ya, oradan da Adıyaman yöresine gelip yerleşmiş oldukları bilinmektedir (Rençber, 2012: 214).

Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyükşahin'e göre "Günümüzde Adıyaman'da ikamet eden Aleviler en çok Kürt kökenlidirler. Çok az bir grup Türk'tür. 11-12. yüzyılda İran, Irak ve Suriye'den Anadolu'ya gelen topluluklar farklı yörelere yerleşmişlerdir. Dolayısıyla bunların bir bölümü de Adıyaman'a yerleşmiştir. Tarihi kaynaklar Selçuklu Devleti'nin baskılarına karşı isyan eden Baba İlyas'a, destek olmak için giden Baba İshak'ın Adıyaman (Hısn-ı Mansur) Samsat'tan gittiğini yazmaktadırlar (Tarih 1240)".

Fevzi Rençber'in 2012 yılında yapmış olduğu doktora tezi çalışmasında Adıyaman ilinde ikamet eden Alevi nüfusunu yaklaşık olarak hesaplamaya çalışılmıştır. Elde ettiği verilere göre Adıyaman il genelindeki Alevî nüfusun Adıyaman il nüfusuna oranının %11,8 olduğunu tespit etmiştir. 2021 yılı Nüfus verilerine göre Adıyaman ilinde ikamet eden Alevi nüfusu 74.593 olarak belirtilebilir (2012: 36). Yılmaz Arı'nın 2019 yılında yapmış olduğu doktora tezi çalışmasında ise Adıyaman ili Merkez ilçesinde ikamet eden Alevi nüfusunu yaklaşık olarak hesaplamaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Merkez ilçede ikamet eden Alevi toplam nüfusunun Merkez ilçe toplam nüfusuna oranı yaklaşık olarak %21,3'tür. 2021 yılı nüfus verilerine göre Adıyaman ili Merkez ilçesinin nüfusu 312.207'tir. Merkez ilçede ikamet eden Alevi nüfusu tahminen 66.500 olarak hesaplanmaktadır (2019: 100).

2.3. ADIYAMAN İLİNDE BULUNAN ALEVİ OCAKLARI

Araştırmalar sonucunda Aleviliğin oluşmaya başladığı dönemden günümüze kadar Adıyaman ilinin bulunduğu coğrafyada birçok Alevi ocağının izine rastlanmıştır. Yapılan saha çalışmalarında Adıyaman ilinde mevcut bulunan Alevi ocakları sayısı altıdır. Bunlar; Ağu İçen Ocağı (Karadonlu Can Baba), Kureyşan Ocağı, Üryan Hızır Ocağı, Seyyid Derviş Cemal Ocağı, Derviş Gevr Ocağı, Şah Memi Hacıyan Ocağı şeklindedir (Arı, 2019: 104; Rençber, 2013: 164).

Üryan Hızır Ocağı: Ali Büyükşahin Dede'nin oğlu Mehmet Deniz Büyükşahin'in aktardığına göre; Türkiye'de bulunan Alevi Ocaklarından en önemli ocakları arasındadır. 12 büyük Alevi Ocağından biridir. Hz. Hüseyin'in soyundan olan Üryan Hızır Sultan Hızır olarak da bilinir. Hacı Bektaş-ı Veli zamanında Anadolu'ya gelen Horasan Erenlerindendir. Türbesi Pertek ile Hozat arasındaki Zeve köyündedir. Üryan Hızır Efsanesi: Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubat ordusuyla birlikte doğu seferleri esnasında Sultan Gölü civarında bir yere konaklarlar. Burası Üryan Hızır'ın yaşadığı yerdir. Bir akşam Sultan Alaeddin Keykubat gölün karşısında bir yerde bir ışık görür ve askerlerinden bu yanan ışığın

ne olduğunu anlamaya gönderir. Askerler oraya vardığında çadırda oturan nur yüzlü bir ihtiyarla karşılaşır. Askerler “ihtiyar! Sen kimsin?” diye sorarlar. İhtiyar “Ben-i ademim, adım Üryan Hızır’dır. Gördüğünüz gibi bir çadırım, oturacak bir seccadem, topraktan bir güvecim, atıma yedirmek için de biraz arpam var.” demiş. Askerler bunu Hükümdara anlatırlar. Hükümdar ise “Gidin o ihtiyara deyin ki, Hükümdar seni çağırıyor.” der. Askerler ihtiyar adamın yanına gider ve Hükümdarın emrini iletirler. Üryan Hızır: “Gidin Hükümdarınıza söyleyin, o gelsin ben yaşlıyım gelemem, fakirhanemi onurlandırın, misafirim olsun.” der. Askerlerden biri, “İyi de koskoca Hükümdar o, koca ordusu var. Sen onları nasıl ağırlayacaksın. Onlara yetecek ekmeğin yok, aşın yok, üzerine oturacak bir halın bile yok.” Üryan Hızır, “Allah’ın izniyle misafirlerimize karşı mahcup olmayız.” der. Askerler durumu Hükümdara aktarırlar. Hükümdar ise bu ihtiyarı merak eder ve davetine icabet eder. Üryan Hızır, çadırına devlet erkânı ile gelen Hükümdarın selamını alır ve oturması için seccadesini serer. Her gelen ise seccadenin üzerine oturur fakat seccadenin bir tarafı daima boş kalmaktadır. Hükümdar, bu duruma dikkat kesilir. Hayretini gizleyemez ve bir komutla “ayağa kalk!” der ve herkes ayağa kalkar, yerde ise küçük bir seccade vardır. Hükümdar bir komutla “Otur!” der. Bakar ki seccadenin üzerine herkes oturmuş. Üryan Hızır, gelen misafirlerine küçük güveç içerisinde hazırlamış olduğu yemeği Hükümdara ve devlet erkânına ikram eder. Hükümdar: “Baba erenler bu yemeği hangimiz yiyeceğiz” der. Üryan Hızır: “Besmeleyle başlayınız, hepinize yetecek kadar yemeğim vardır, inşallah!” der. Hükümdar ve devlet erkânı yemeye başlarlar, sonra askerler de yer, karınları doyar. Fakat yemek bitmemiş, küçük güveçte hala yemek bulunmaktadır. Daha sonra da Üryan Hızır, küçük bir torba içerisinde bulunan arpadan, gelen konukların atlarına arpa dağıtır. Ancak o küçük torbada arpa hala bitmemiştir. Bütün bu olup bitenleri hayretle izleyen Alaeddin Keykubat, o nur yüzlü ihtiyarın bir ermiş, keramet sahibi olduğunu anlar ve buna tanık olur. Üryan Hızır’a: “Sen burada tek başına yaşıyorsun, yaştın da ilerlemiş bakıma ihtiyacın olur. Benim askerlerim arasından sana hizmet etmeleri için akıllı, dürüst ve ahlaklı olan üç askerimi görevlendiriyorum.” der. Bu üç askerın isimleri; Resul, Munzur ve Delil’dir. Bu askerler Üryan Hızır’a can-ı gönülden bağlanarak hizmet ederler. Üryan Hızır, Hakk’a yürüdükten sonra da Zeve köyünden ayrılmazlar. Zeve köyünde yaşayan canlarla konuştuğumuzda köylülerin bir kısmının soyunun da bu üç askerden geldiğini söylemektedirler. Üryan Hızır Hakk’a yürüdüğü zaman önce köyün alt tarafındaki bir yere defnedilir. Ancak kabrin etrafı köylüler tarafından bakımsız bırakılır, çevresine hayvan

gübresi dökülür ve temiz tutulmaz. Bunun üzerine bir Cuma gecesinin sabahı görülür ki oradaki mezar, köyün ortasındaki bir tepeye gelmiş, burayı mekan seçmiştir. Sonradan Selçuklu Sultanı tarafından mezarın üzerine bugünkü türbesi yapılmıştır. Üryan Hızır ocağı, Erzurum, Erzincan, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Sivas kollarına ayrılmıştır. Daha sonra Ocağın temsilcileri ve talipleri hemen hemen Türkiye'nin her tarafına dağılmış halde bulunmaktadır. Üryan Hızır soyundan olan ve bugün Pirlık görevini yapan Dede Ali Büyükhahin'in ataları 17. yy. sonlarına doğru Hozat'tan Elazığ'a, Elazığ'dan da Malatya'ya göç etmişlerdir. Malatya'dan göç edip yerleştikleri Kâhta'nın Berazi köyünde ise 1820 yılına kadar kalıyorlar. 1820 yılından sonra Adıyaman ili sınırları içinde bulunan dağ köyü olan Kotur köyüne oradan da Bulam köyüne yerleşiyorlar.

Üryan Hızır Ocağı'na mensup Büyükhahinlerin taliplerinin büyük bir kısmı, Rışvan Aşiretinin bir kolu olan Hıdsor topluluğudur. Bununla birlikte az sayıda Kavi ve Kureyşan Aşiretlerinden olan talipleri de bulunmaktadır. Büyükhahinlere bağlı 45 bin civarında talip bulunmaktadır. Bu taliplerin bulunduğu yerler: Adıyaman yöresinde bulunan Merkez köyler; Yazıbaşı (Azikan), Sarıkaya (Çiğ), Uzunköy (Dilkan), Ahmet Hoca, Hacıvert, Çamyurdu (Gömükan), Karaağaç, Kuşakkaya (Şehler), Büyük Kırklı, Küçük Kırklı, Dardoğan, Akçalı, Çokpınar, Uzunömer, Kuru, Gebeli, Kızılcahöyük, Karahöyük, Salamut, Börgenek, Kayaönü (Fahrıkan), Ulubaba (Çınarık), Kistan, Kazni, Kotur, Durukaynak, Köm Köyleri. Kahta ilçesinde; Bağlar (Bizrin), Ortanca (Susyan) köyleri. Çelikhan İlçesinde; Bulam (Pınarbaşı) Kasabası, Recep, Köseuşağı, Şahverdi, Kotur (Deveboynu) köyleri. Malatya Yöresinde; Yazlak (Aşağı Haçova), Ataköy (Yukarı Haçova) köyleri. Malatya il merkezinde Haçova, Recep, Köseuşağı, Bulam, Şahverdi köylerinden ve değişik yörelerden gelenler büyük bir talip kitlesi oluşturmaktadır. Doğanşehir ilçe merkezinde de talipler bulunmaktadır. Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesinde ve Suriye'nin Afrin'e bağlı Muhabbet Kasabasında da talipler bulunmaktadır. Ayrıca; İstanbul, İzmir, Ankara, Mersin, İskenderun ve Adana gibi büyükşehirlerde de talip kitlesi mevcuttur.

2.4. ADIYAMAN ALEVİLİĞİNDE DEDELERİN YERİ VE ÖNEMİ

Anadolu Aleviliğinin inanç ve toplumsal yapılanmasını bir arada tutarak günümüze kadar gelebilmesini sağlayan yapı Dedelik Kurumu'dur. Anadolu Aleviliğinde olduğu gibi Adıyaman Aleviliğinde de Dedelik Kurumu dini ve sosyal açıdan en üst sınıfı temsil etmektedir. Dede olmadan Cem ibadeti yapılamaz. Adıyaman Aleviliğinde de Dedeliğin

soydan geldiği ile ilgili görüş hâkimdir ve soydan gelinmemesi dedelik yapılmasına engeldir (Tanrıverdi, 2019:46). Dedeler, toplumsal etkinliklerde fiilen görev alır ve bu etkinlikleri bizzat yönetir. Bu etkinlikler; doğum, ölüm, evlenme, sünnet, suçlulara gereken cezayı verme ve dargın olanları dinleyip onları barıştırma gibi birçok faaliyeti kapsar. Ancak şehirleşme sürecinde bu düzen bozulmuştur. Çünkü talipler ile dedeler birbirlerinden ayrı düşmüşler, sosyal ve dini açıdan büyük bir boşluk doğmuştur (Rençber, 2013: 688).

2.5. ADIYAMAN ALEVİ DEDESİ ALİ BÜYÜKŞAHİN

Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyükşahin, Dedeliğin nitelikleri için; “Dede: Alevi-Bektaşilikte inanç önderi anlamındadır. “Dede” sözcüğü Oğuzca kökenlidir; baba, cet, ata, ihtiyar, amca ve dayı anlamında da kullanılmaktadır. Dede, Alevilikte Seyyid olarak da tanımlanır. Çünkü Seyyid ünvanı Ehl-i Beyt’ten gelenler için kullanılmaktadır. Alevilikte mürşit, pir ve rehber “dede” olarak adlandırılır. Yalnız “rehber” in Ehl-i Beyt soyundan olması zorunlu değildir. Rehber, pir ve mürşit tarafından seçilebilir.”

“Dede olmak için mutlaka Hz. Muhammed (Ehl-i Beyt) soyundan olmak gerekir. Alevilik yolu oluşturulurken inanç önderi olarak Ehl-i Beyt soyundan gelenlerin seçilmesi koşulu getirilmiştir. Dedelik, Alevi ocaklarında babadan oğula geçer. Pirlik ve mürşitlik yapan kişinin oğlu dedelik yapmaya yeterli değilse bir akrabası seçilir. Dedenin ocağı dışında herhangi bir kişi dedelik yapamaz. Yalnız dedelik yapacak kişinin talipler tarafından da tercih edilmesi gerekir.” diye belirtmiştir.

Geleneksel Aleviliğin son temsilcilerinden, geleneksel toplumunun içine doğan ve bu geleneği sürdürme görevini üstlenen Ali Büyükşahin, yaşı ve tecrübeleri ile yaşayan bir tarih gibidir. Toplumumuzun en sancılı geçiş dönemlerine tanıklık etmiştir. Son temsilcisi derken kastımız şudur; elbette ki bu gelenek bir şekilde devam ettirilecektir ama eski geleneksel toplum yapısı bir daha geri gelmeyecek ve yeniden oluşturulamayacaktır. Çünkü mekânlar aynı olsa da insanlar aynı insanlar değildirler. Bu nedenlerden dolayı Ali Büyükşahin, kayıtlara geçirilmesi gereken geleneksel toplumun hafızası olduğunu söyleyebiliriz.

Foto 5: Ali Büyükhahin Dede (Pir olarak seçildikten sonra)

kadar Adıyaman Bayındırlık ve İskân Müdürlüğünde mühendis olarak görev yaptı. 1976 yılından günümüze kadar serbest mühendis olarak çalışmaktadır. 1977 yılında aynı zamanda dayısının kızı olan Hayriye Hanım ile evlendi.

Üryan Hızır Ocağı Dedesidir. Ali Dede kendini ve ailesini tanıtırken şu açıklamayı yapmıştır; “Bir kez evlendim. 5 çocuğum var. Eşimin eğitimi ilkokul, çocuklarım; Dilek, hemşirelik mezunu, ev hanımı. Devrim, hemşirelik mezunu, çalışıyor. Mehmet Deniz, üniversite mezunu, Serbest Mali Müşavir. Derya, üniversite mezunu, ev hanımı. Ferhat, Lise mezunu, serbest meslek. Babam Hamo Dede’nin Hakka yürüyüşünün 40. Gününde taliplerimiz bir araya geldi ve Üryan Hızır Ocağının postuna beni uygun gördüler. Ben ailemizde en büyük erkek çocuğu olduğumdan dolayı teamüller gereği zaten babam, yerine benim geçmemi istiyordu. 1997’den bu yana bu görevi yürütmekteyim. Aynı zamanda kendi mesleğim olan İnşaat mühendisliğini de yürütmekteyim.”

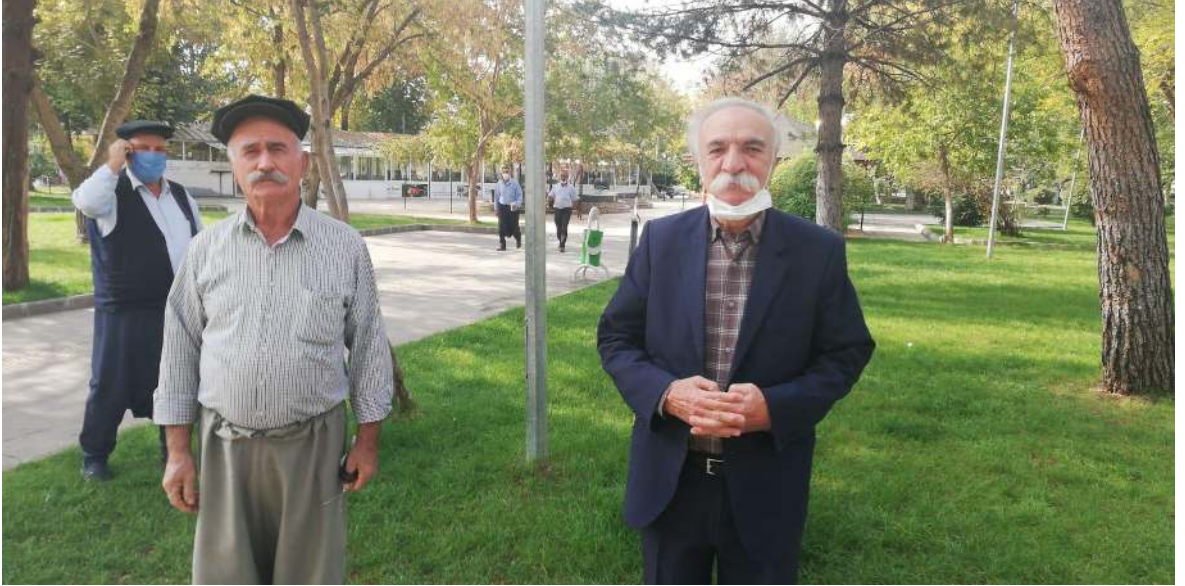

Foto 7: Ali Büyükhahin (Sağda) Dede ve Talibi Mehmet Demir (Solda) Adıyaman Mimar Sinan Parkında

Foto 8: Büyükşahin Aile Fotoğrafı: (Soldan Sağa) Hasan Büyükşahin(Amcası), Hamo Büyükşahin(Babası), Rıza Büyükşahin(Amcası) ve Ali Büyükşahin(Arkada)

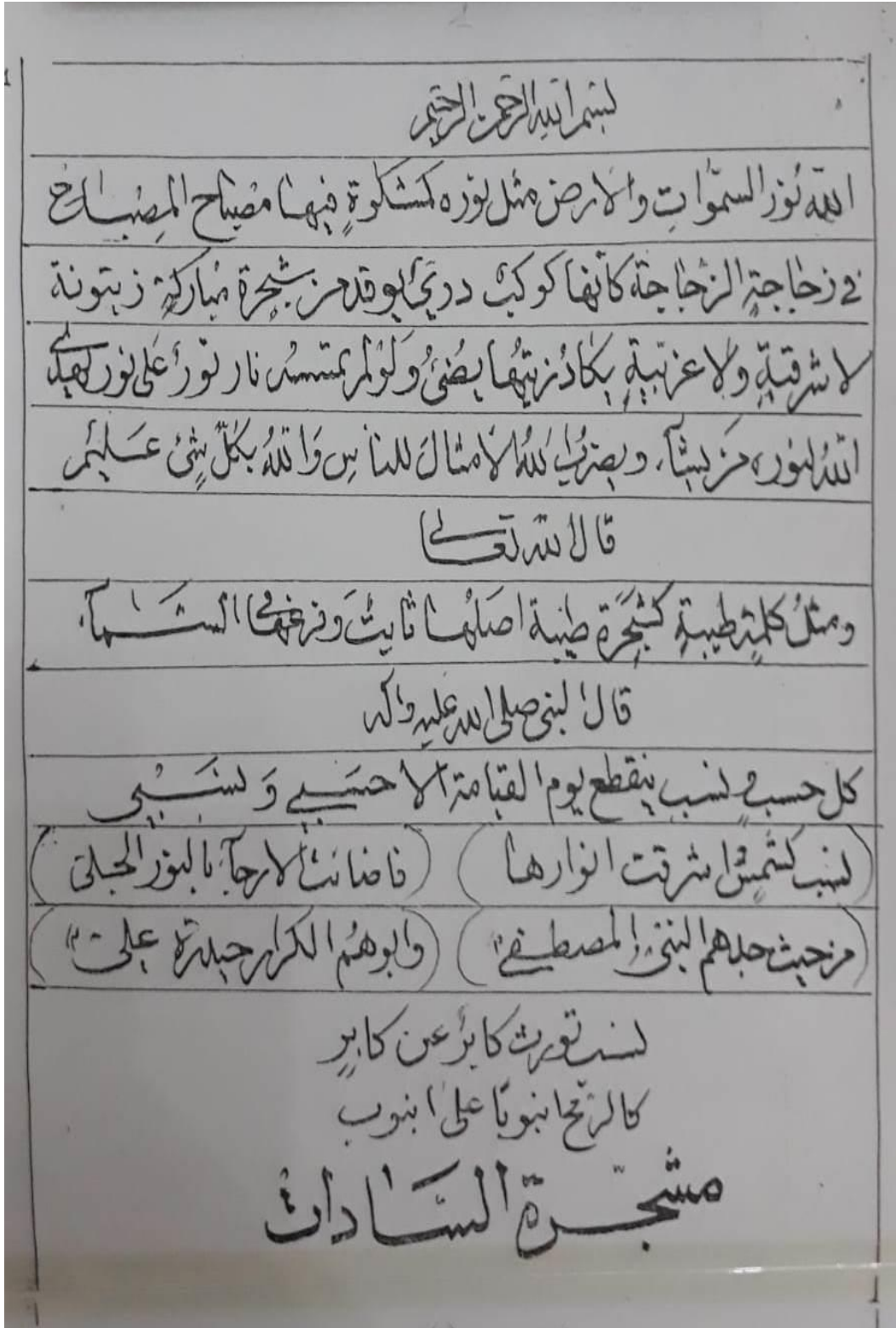

Foto 9: Ali Büyükşahin Dede ve Mehmet Deniz Büyükşahin Bir Etkinlikte

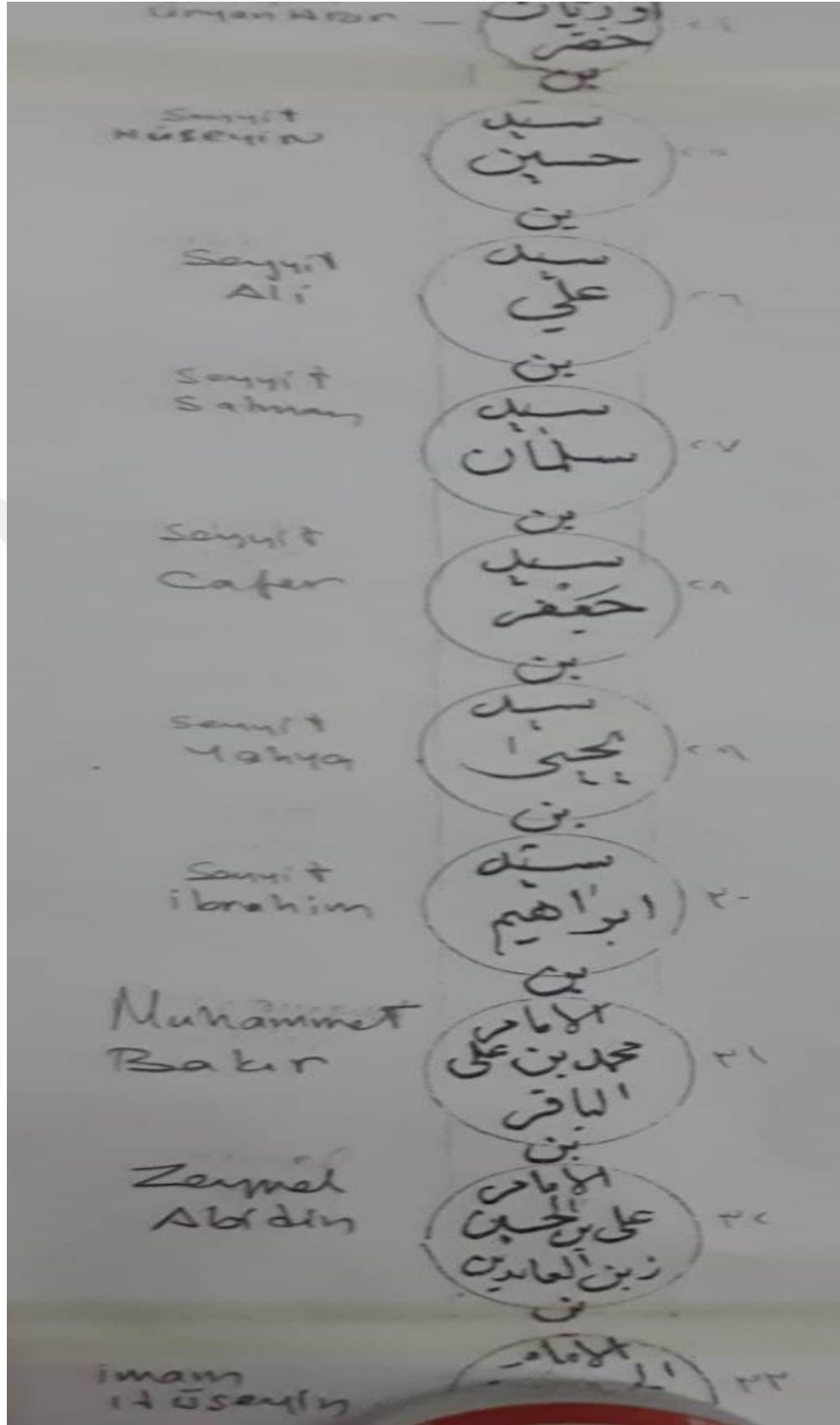
Foto10: Ali Büyükşahin Dede'yi Balıkburnu Köyünde bulunan evinde ziyaretimize ait bir fotoğraf

3.1.2. Büyükşahin Ailesine Ait Şecere⁷

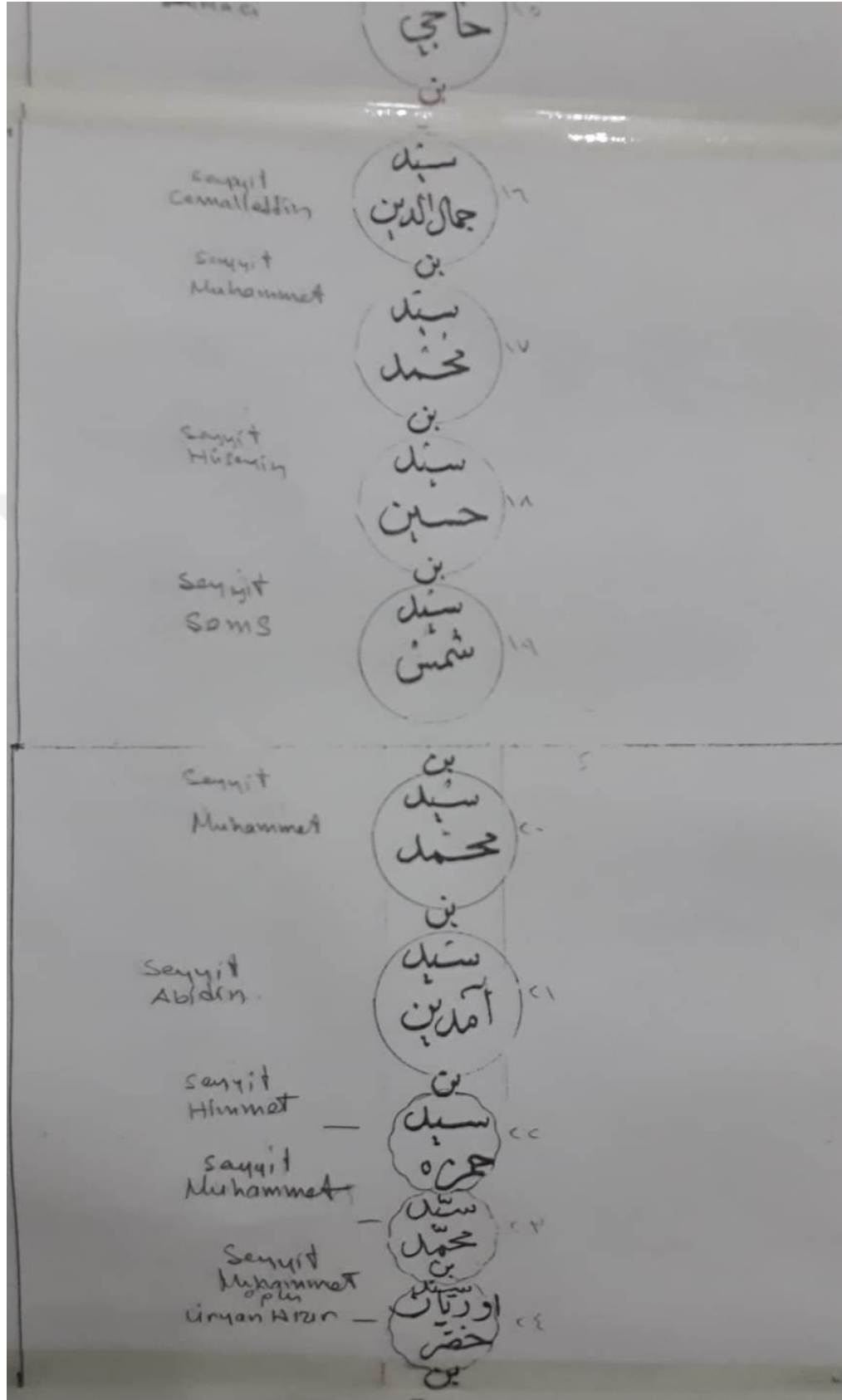

Belge 2. 1: Büyükşahin Ailesine ait Şecerenin ilk sayfasında Nur Suresi 35. Ayet, İbrahim Suresi 24. Ayet ve Hz. Muhammed'in hadisi şerifleri.

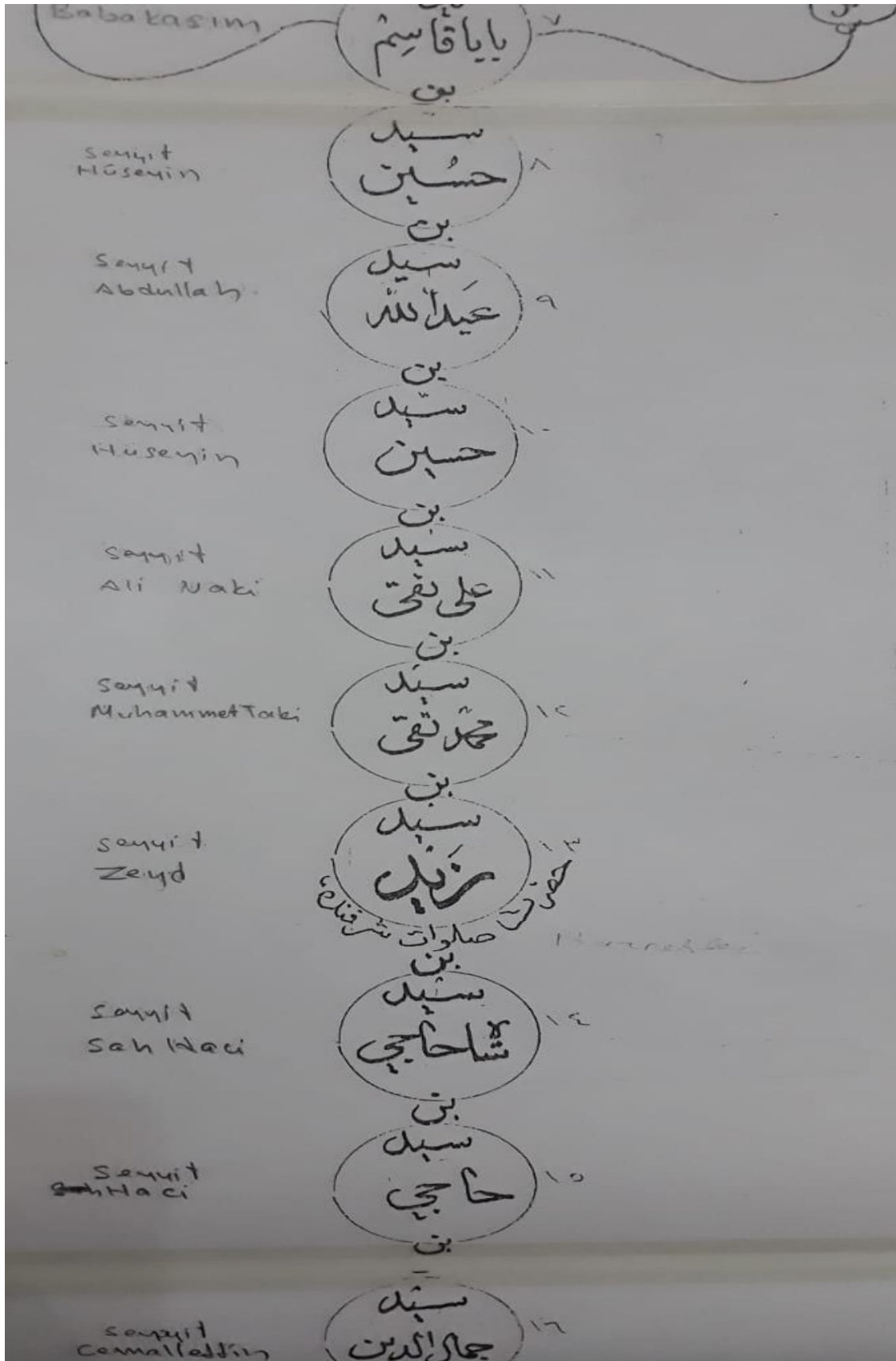
⁷ Mehmet Deniz Büyükşahin'in aktardığına göre; Şecere aslına bağlı kalınarak Hamo Büyükşahin tarafından Azikan köyünde bulunan akrabalarından eski yazı bilen bir kişinin yardımıyla kopyalanmıştır. Mehmet Deniz Büyükşahin asıl Şecerenin kimde ve nerede olduğunu bilmediğini belirtmiştir.

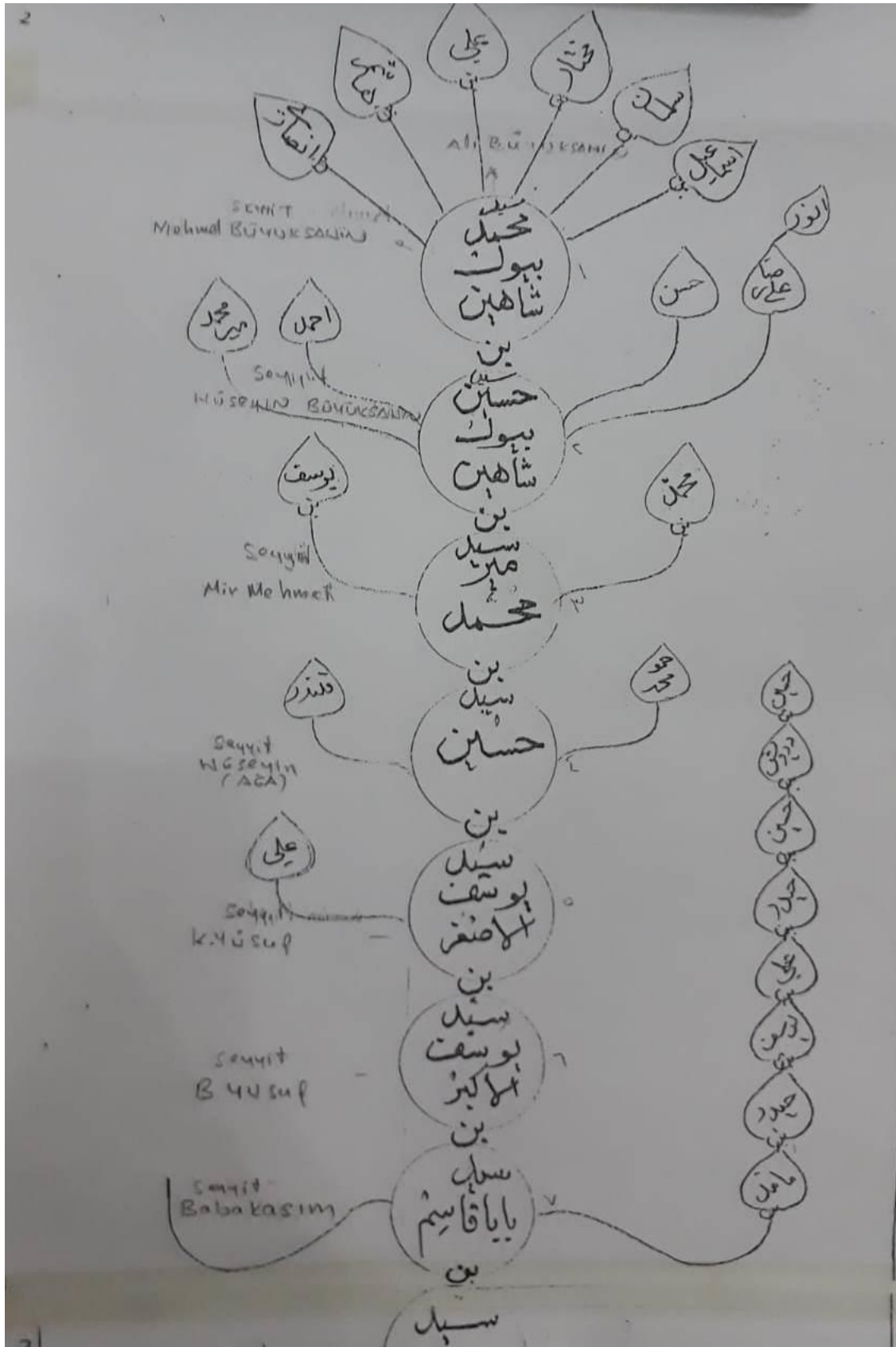
Belge 2. 3: Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin üçüncü sayfası,

Belge 2. 4: Büyükhahin Ailesine ait Şecerenin dördüncü sayfası,

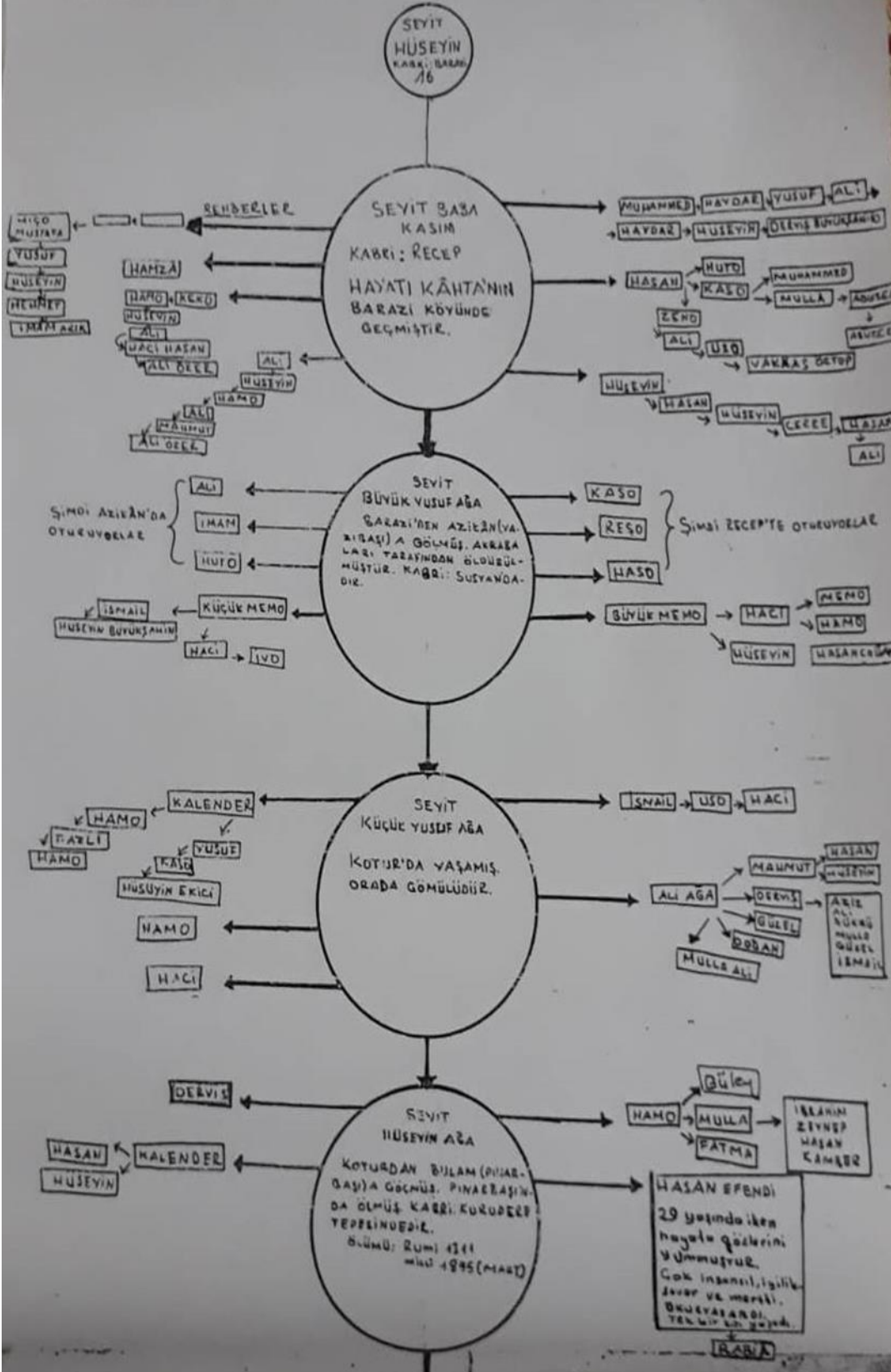

Belge 2. 5: Büyükşahin Ailesine ait Şecerenin beşinci sayfası

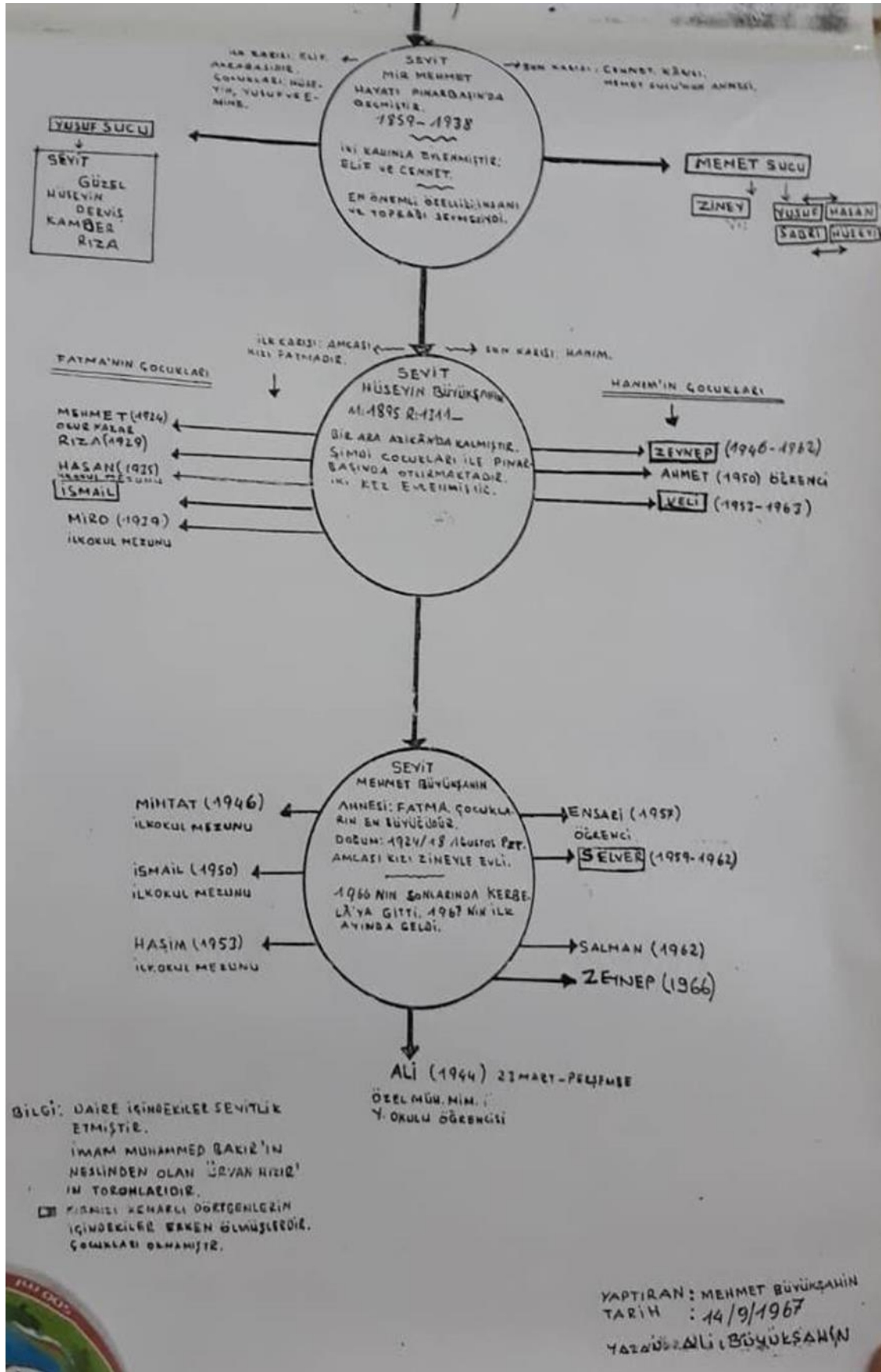

Belge 2. 6: Büyükhahin Ailesine ait Şecerenin altıncı sayfası

ÜRYAN HIZIRIN 16. EVLADI: SEYİT HÜSEYİN BUNDAN ÖNCERİLER SEÇEREDE YAZILDIR.

Belge 2. 7: Büyükaşahin Ailesine ait Şecerenin yedinci sayfası

Belge 2. 8: Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin sekizinci sayfası

3.1.3. Ali Büyükşahin Dede'nin Aleviliğin Oluşumu Hakkındaki Görüşleri

“Aleviliğin ilk çıkış noktası Hz. Ali ile başlar. Hz. Muhammed'in Hakk'a yürümesinden sonra egemen güçler Hz. Ali'yi daima yönetim dışı bıraktılar. Oysa Hz. Muhammed kendisinden sonra devleti yönetme görevini Hz. Ali'nin yapmasını istemiştir. O'nun bu isteği göz ardı edildi. Hz. Ali hem ilk üç halife döneminde hem de Cemel ve Sıffin Savaşlarında egemen güçlere karşı büyük uğraşlar verdi. Daima haksızlığa karşı geldi ve yoksulların hakkını savundu. Muaviye ve yandaşlarının karşısında hiçbir ödün vermedi. Sıffin Savaşında galip geldiği halde Muaviye'nin çevirdiği oyunlar sonucu halifelik hakkı gasp edilince çok üzüldü. Ama gene de yılmadı halifeliğine devam etti. Ne yazık ki, birkaç yıl sonra bir Harici tarafından öldürüldü. O'nun hem Peygamber döneminde hem de daha sonraki savaşlarda kahramanca bir tavır sergilemesi, yardımsever, cömert, fakir dostu, alçak gönüllü, haksızlığa karşı dik duruşu, ilim sahibi ve adaletli olması halk tarafından çok takdir görmüştür. O'nun tarihsel ve özel yaşamındaki güçlü kişiliği ışıklı bir Hz. Ali çizgisi oluşturmuştur. Hz. Ali çizgisi, birçok topluluklar tarafından kabul görmüş ve izlenmiştir. Aleviler de bu çizgiyi örnek alarak O'nu inançlarının yolunda önder seçmişlerdir. Hz. Ali Hz. Muhammed'in ilim şehrinin kapısıdır, on iki imamın birincisidir (Diğer 11 İmamın atasıdır), insanların hak ve hukuk savunucusudur. O kırkların piridir, O Tanrı'ya yakın olandır, O velilerin başıdır, Tanrı'nın velisidir. O Aleviliğin piridir ve ışığıdır. Alevilik onunla başlar. Ehl-i Beyt ailesi, Hz. Muhammed'in Hakk'a yürümesinden sonra yalnızlığa itildi ve katliamlardan geçti. Gerek Emeviler döneminde gerekse Abbasiler döneminde Ehl-i Beyt'in çocukları gördükleri baskı ve rahatsızlık sonucu Arabistan sınırları dışına çıkarak Orta Asya, Afrika ve Mezopotamya gibi bölgelere yerleşmek zorunda kaldılar. Gittikleri yerlerde yerli halklarla tanıştılar ve kaynaştılar. Eşitlikçi, paylaşımcı, özgürlükçü ve sevgi dolu düşünceleriyle kendilerini kabul ettiren Ehl-i Beyt evlatları yoğun bir şekilde yandaş kazandılar. Gün geçtikçe yüceldiler, şöhretleri Anadolu'ya kadar yayıldı. Bu durumda farklı bölgelere yayılan İslam'ın farklı yorumları da ortaya çıktı. Mısır'da Fatimiler, Mezopotamya'da Şafilik, İran'da Şiilik, Afganistan'da İsmaililik, Arabistan'da Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezhepleri gelişti ve Anadolu'da ise bu mezheplerden çok farklı bir inanç sistemi oluşturan Anadolu Aleviliği doğdu. Anadolu Aleviliğine katkı sağlayanlar,

Mezopotamya'dan, Orta Asya'dan, Horasan'dan gelen erenlerdir. Bunlar Ehl-i Beyt ve aydınlık yolu izleyenlerdir.”⁸

3.1.4. Ali Büyükşahin Dede'nin Alevilik Tanımı

“Alevilik: Hz. Ali'den yana olan, Ehl-i Beyt'e sevgi besleyen, insan sevgisini ön planda tutan, Hakk-Muhammed-Ali yoluna giren topluluğa denir. Alevilik evrensel ve geniş içerikli olduğu için kısaca tanımlamak yeterli olmaz. Alevilik tanımını biraz daha genişletirsek şöyle diyebiliriz; Alevilik Allah'ın birliğine ve varlığına inanan, Hz. Muhammed'i Peygamber ve Mürşit kabul eden, Hz. Ali'ye talip olan, Ehl-i Beyt'e sevgi besleyen, Dört Kapı Kırk Makamdan geçerek insan-ı kâmil(olgun insan) olmayı amaçlayan, Kuran'ı Kerim'i akıl ve mantık çerçevesi içinde yorumlayan, Muharrem orucunu, Kerbela Matemini, Hızır orucunu tutan, kin, nefret ve şiddeti dışlayan, musahip edinerek ikrar veren, insanlar arasında mezhep, din, dil, ırk, düşünce farkı gözetmeyen, Kâbe'yi insanda gören, insan sevgisini ve kul hakkı yememeyi ilke edinen, eşitlikçi paylaşımcı toplumun kendi tarihsel kültür ve geleneklerini de katarak oluşturduğu toplumsal, sosyal ve dinsel inanç sistemine denir. Alevilikte müsbet düşünce, insan sevgisi, Kabe'yi insanda ve onun gönlünde, görmek, Tanrı korkusu yerine Tanrı sevgisini taşımak, kul hakkına saygı duymak, cenneti bu dünyada yaşamak ve yaşatmak, ibadetleri Tanrı ile adeta bütünleşerek yapmak ve ibadetlerde bireysellikten geçerek toplumsal olmayı amaçlamak, insanlar arasında ayırım yapmamak ve kardeş olarak görmek gibi ilkeler daima ön planda tutulur. Alevilik, insan sevgisiyle donanımlı bir inanç sistemidir. Alevilik ne bir dindir ne de bir mezheptir. İslami bir yorum olmakla birlikte birçok din, kültür ve uygarlıkların izlerini içinde barındırmaktadır. Alevilik herhangi bir ırkın inancıdır denilemez, çünkü evrenseldir. Her topluluk zorla veya severek bir dini ve mezhep kabul etmek durumunda mutlaka kendi kültür ve geleneklerini de göz önünde bulundurur. Topluluklar kabul edilen yeni dini inanca kendi öz kültürünü yaşatmak için katar ve onunla bütünleştirmeye çalışır. Bu bakımdan Alevi din ve mezhep inancında eski kültür ve geleneklerinin etkisini görmek olasıdır. Zaten Alevilik dinsel olmakla birlikte sosyal, toplumsal, kültürel ve evrensel bir inanç sistemidir. Aleviliğin insan sevgisiyle donanımlı, paylaşımcı, eşitlikçi ve evrensel düşünceli olması bundan kaynaklanıyor. Alevilik, düşünce, din, dil, ırk, cinsiyet ve renk farkı gözetmeden herkese

⁸ Aleviliğin başlangıcını birçok araştırmacı Hz. Ali ile başlatmanın yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Hz. Ali döneminde yaşananlar Şiilik akımını başlatmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Alevi-Bektaşî Kimliği (Orhan Türkdoğan) İstanbul: Timaş Yayınları, Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Planı (M.Saffet Sarıkaya) (XI. ve XIII. Asırlar) İstanbul: Post Yayınevi ve Anadolu'nun İslamlaşması Bağlamında Aleviliğin Oluşumu- (makale)- (Ahmet Karamustafa).

eşit mesafededir. Alevilikte gericilik yoktur. Alevi, ilericidir, demokrattır, hoşgörülüdür, laiktir ve barışçıdır. Alevi, çağdaştır, çağın gereklerine göre kendisini yapılandırır, özünden uzaklaşmamak koşuluyla, Alevi geleneksel özelliğinden uzaklaşmaz, kendini çağa göre yeniler.”⁹

3.1.5. Ali Büyükaşahın Dede'nin Alevi İnancı Hakkındaki Görüşleri

“Alevi, zaman zaman karşılaştıkları baskı ve saldırılara karşı kadim inançlarını korumak ve sürdürmek için yılmamıştır, direnmiştir. Türkmen toplulukları İslam dini ile tanıştıklarında kültür ve geleneklerinden ötürü ödün vermemişlerdir. Dolayısıyla benimsedikleri veya kabul ettikleri dine katkı sağlayarak kendi öz yaşamlarına uygun yeni bir inanç sistemi ortaya koymuşlardır. Bunun için Alevilik, İslam'ın diğer mezheplerinden farklıdır. Çünkü dünyaya özgürlükçü bir pencereden bakmaktadır. Şamanizm Türklerin ve Orta Asya'nın eski bir inancıdır. İslam dini kabul edildiğinde Şamanizm'in bazı öğeleri alınmış olabilir. Bundan ötürü Sünnilikten çok Alevilikte Şamanizm'in etkisi çok az da olsa görülebilir. Çünkü Alevilik felsefesi, inancı geniş ve kucaklayıcı bir görüşe sahiptir. Alevilikte yol “Hakk-Muhammed-Ali” yoludur. Anadolu Aleviliğinde yol, erkân, cem, musahiplik, ikrar, görgü cemi, mürşit, pir, rehber, Muharrem orucu, Hızır orucu, Kerbela matemi, saz eşliğinde dönülen semah gibi öğeler vardır. Bu öğeleri taşıyan ve yerine getiren topluluklar Alevi olarak kabul edilir. Elbette yöresel farklılıklar olabilir. Çünkü yol bir, sürekin birdir. Alevilerin ibadet yerleri; Dede evi, Cemin yapılmasına uygun geniş bir yer, Dem meydanı, Cemevi. İbadet şekilleri: İkrar: Aleviliği yerine getirmek isteyen kişi yol yürüyebileceği biriyle musahip(kardeş) olur. İki musahip kardeş eşleriyle birlikte mürşit veya pirin yönetiminde, cem erenlerinin bulunduğu meydanda ikrar verirler ve Hakk-Muhammed-Ali yoluna girerler. Bu ikrarda onların olumsuzluklardan uzak kalacağı, tüm kötülüklerden arınarak temiz ve pak olmaları amaçlanır. Bu bir sözleşmedir. İkrar, Aleviler için en önemli bir ibadettir. İkrarından dönen düşkün sayılır. Oruç: 15 günlük Masum paklar ve Muharrem orucudur. Doğru, dürüst ve kul hakkı yememeyi bir ibadet sayar. Cemlerde Tanrı zikredilir. Hz. Muhammed ve diğer Peygamberler anılır. Deyişler okunur. Tanrı için

⁹ Geleneksel Alevilik de diğer birçok inanç gibi tartışılması ve değiştirilmesi mümkün olmayan yani dogmatik öğeler barındırır. Ali Büyükaşahın'ın Alevilik tanımında laik ve demokratik kavramlarını kullanması bir çelişki doğurmaktadır. Laik ve demokratik bir toplumda Dedelik Kurumu gibi her türlü dini otoritenin konumu ve varlığı sorgulanmaya açıktır. Özellikle büyükşehirlerde Dedelik Kurumu, Alevilerin ibadethane olarak kullandıkları vakıf ve dernek merkezlerinde kurum yöneticiliğine dönüşmüştür.

semah dönülür. İnanç, manevi güçtür. İnanç ile düşünceyi ayrı tutmak gerektiğine inanıyorum. Yani laikliğe uygun davranmak gerekir diye düşünüyorum.”¹⁰

3.1.6. Ali Büyükşahin Dede'den Üryan Hızır Ocağı Hakkında Bilgiler

“Üryan” sözcüğü Arapçadır, “çıplak” anlamındadır. Ayrıca temiz, pak arındırılmıştır, gerçek anlamında da kullanılmaktadır. Dolayısıyla Üryan sözcüğünün “Hızır” adının başına getirilmesi sonucu “Üryan Hızır” şeklini almıştır. “Hızır” ad olarak kullanılmaktadır, o da Arapçada yeşillik anlamını taşır. Bundan ötürü “Üryan Hızır” adı, gerçekçi, temiz, pak ve yeşil kişi anlamında yorumlanabilir. Üryan Hızır, Anadolu’da bulunan Dede ocaklarının önemli temsilcilerinden biridir. 13. Yüzyılın başlarında Anadolu’ya geldiği yönünde tarihi kaynaklar bilgi vermektedir. Geliş nedeni, diğer ocak temsilcileri ve Horasan erenleri gibi Anadolu’daki toplumları aydınlatmaktadır. Üryan Hızır, 4. İmam Zeynel Abidin’in torunlarındadır. Üryan Hızır Medine’den Anadolu’ya gelmiştir. Anadolu’nun birçok yerini dolaştıktan sonra Dersim Pertek civarında bulunan Zeve (Doru

Foto 11: Tunceli ili Pertek ilçesine bağlı Zeve köyünde bulunan Üryan Hızır Ocağı'na ait türbe.
<http://www.uryanhizirocagi.com/> Erişim Tarihi: 15.04.2022

¹⁰ Ali Büyükşahin, Alevilik inancı ile ilgili bu açıklamasında çoğu Alevi Dedesinin karşı çıktığı Aleviliğin oluşumunu açıklamada araştırmacıların başvurduğu senkretik (bağdaştırmacı) kavramını benimsemiş olduğu açıkça görülmektedir. Bunun nedeni olarak Ali Büyükşahin’in güncel Alevilik araştırmalarını takip ettiği gösterilebilir.

tay) köyüne yerleşmiş ve orada Hakk'a yürümüştür. Türbesi halk tarafından büyük bir ilgiyle ziyaret edilmektedir. Makamı Üryan Hızır ve Sultan Hızır (Hızır) olarak adlandırılmaktadır.

Evlatları yazın (Temmuz ve ağustos ayında) orada cem ibadeti yaparak kendisini saygıyla anmaktadırlar. Üryan Hızır evlatları Adıyaman, Kahramanmaraş, Erzincan, Erzurum ve Sivas yörelerine giderek yerleşmişlerdir. Şimdi Türkiye'nin birçok illerinde Üryan Hızır'a bağlı talipler bulunmaktadır. Suriye'de ve Avrupa'nın birçok yerinden Üryan Hızır talipleri vardır ve yol erkâna bağlıdır. Adıyaman ve Malatya, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, Mersin illerinde büyük çoğunlukla ailemiz (Büyükşahinler) Ocağın temsilcisi olarak görev yapmaktadır. Yukarıda anlattığım gibi Türkiye'nin birçok ilinde, Avrupa'da ve Suriye (Afrin-Muhabbet Kasabası)'de taliplerimiz var. Üryan Hızır Ocağına bağlı taliplerin en çok bulunduğu bölgeler: Adıyaman, Erzurum, Malatya, Erzincan, Tokat, Kahramanmaraş, Gaziantep, Kars, İstanbul, İzmir, Tunceli, Ankara, Suriye, Avrupa vb.dir. Üryan Hızır Ocağına mensup bazı dede aileleri (hizmet verenler) şunlardır: Büyükşahin'ler (Miro dedegiller), Yeşilyurt'lar, Akpınar'lar, Kaplan'lar, Çelebi'ler, Aras'lar, Dağdelen'ler, Akbaba'lar, Canpolat'lar, Özdemir'ler (Bazo dedegiller), Uçurum'lar, Şeker'ler ve Çelikler.¹¹

3.1.7. Ali Büyükşahin Dede'nin Dedelik Kurumu ve Ocaklar Hakkındaki Görüşleri

Dede: Alevi- Bektaşilikte inanç önderi anlamındadır. “Dede” sözcüğü Oğuzca kökenlidir; baba, ced, ata, ihtiyar, amca ve dayı anlamında da kullanılmaktadır. Dede, Alevilikte Seyyid olarak da tanımlanır. Çünkü Seyyid ünvanı Ehl-i Beyt'ten gelenler için kullanılmaktadır. Alevilikte mürşit, pir ve rehber “dede” olarak adlandırılır. Yalnız “rehber” in Ehl-i Beyt soyundan olması zorunlu değildir. Rehber, pir ve mürşit tarafından seçilebilir. Dede olmak için mutlaka Hz. Muhammed (Ehl-i Beyt) soyundan olmak gerekir. Alevilik yolu oluşturulurken inanç önderi olarak Ehl-i Beyt soyundan gelenlerin seçilmesi koşulu getirilmiştir. Dedelik, Alevi ocaklarında babadan oğula geçer. Pirlük ve mürşitlik yapan kişinin oğlu dedelik yapmaya yeterli değilse bir akrabası seçilir. Dedenin ocağı dışında herhangi bir kişi dedelik yapamaz. Yalnız dedelik yapacak kişinin talipler tarafından da tercih edilmesi gerekir. Dede olacak kişi sosyal, toplumsal ve dinsel konularda bilgi sahibi olmalı ve ahlaki durumda da örnek olmalıdır. Dedeler din adamıdır. Ancak sadece din adamı değil, toplumun ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel sorunlarını çözmek için çalışan bir

¹¹ Üryan Hızır, XIII. yüzyılda Anadolu'yu İslamlaştırmak için mücadele etmiş bir Abdalan'ı Rum'dur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: “Üryan Hızır Menakıbnamesi”, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, sayı 3, ss. 84-103, Sadullah Gülten (2010).

uzman, eğitici, öğretici, uzlaştırmacıdır. Aynı zamanda barış ve hoşgörüyü yerleştiren bir kişilik sergiler. Dedelerin de musahibi vardır. Çünkü her dede bir talip gibi kendini görür. Yolu (Hakk-Muhammed-Ali) gereği musahip edinerek ikrar verir ve görgüden geçer. Musahip edinmeden, ikrardan geçmeden dedelik yapılamaz. Dede de pirine, mürşidine, muhatap olduğu taliplere (erenlere, canlara) karşı sorumludur. Adıyaman'da birçok ocakzade Alevi topluluğuna hizmet vermiştir ve vermeye de devam etmektedir. Adıyaman Alevi ocaklarından Üryan Hızır, Ağu içen, Hacı Kureyş, Derviş Gevr ve Hacı Bektaş Dergahına bağlı dedebabalar uzun yıllardan bu yana hizmet etmektedirler. Hepsinin de büyük çapta yararı olmuştur ve halkı aydınlatmışlardır. Dedelik bir geçim kaynağı değildir. Geçmişten gelen bir geleneğin verdiği hizmetleri sürdürürler. Diyanet Teşkilatındaki din adamları gibi maaşları yoktur. Hatta sosyal güvenceleri yoktur. Dedeler geçimlerini sağlamak için cemaat (talipler) tarafından hakkullah (çıralık) verilir. Ama bunu herkes vermiyor. Dede de bu konuda ısrarcı olmaz. Çünkü bu bir rızalık sorunudur. Bundan ötürü dede geçim konusunda sıkıntı çekmektedir. Dede ne kadar ekonomik sıkıntıya düşerse düşsün görevini yapmak zorunda kalmaktadır. Onun için amaç yolun aksamamasıdır. Dede, dedelik hizmetinden ötürü bir yardım alamadığı için serbest olarak herhangi bir işte çalışarak geçimini sağlamak durumunda kalmaktadır. Dünya yaşamında elbette ki insanlar arasında anlaşmazlıklar olabilir ve olmaktadır. Dolayısıyla dedeler arasında da anlaşmazlıkların olması olanaklıdır. Dedeler arasındaki anlaşmazlıklar sosyal, toplumsal, kültürel, ekonomik ve dinsel konularda olabilir. Ama bir anlaşmazlık olduğu zaman dedeler ve talipler bir araya gelerek sorunun çözülmesi için çalışma yaparlar. Günümüzde Alevi toplumunun dedelere bakışı eskisi gibi doyurucu olmamaktadır. Bunun birçok nedeni var. Alevilerin köyden kente göçmesi sonucu dağınık yaşaması, geçim sıkıntısı yaşaması, devletten inançları doğrultusunda bir hizmetin verilmemesi, sosyal, toplumsal ve kültürel alanda birtakım sorunlarla karşılaşması; Alevilerin, geleneklerine ve inançlarına gereken ilgiyi göstermesini zorlaştırmıştır. Din, mezhep ve inanç konusunda insan özgür olmalı ve hoşgörülü olmalıdır. Bir insanın hangi dine mezhebe ve inanca bağlı olduğuna bakmamalı. O insanın dürüstlüğüne, doğruluğuna ve insani duruşuna bakmalıdır. Kur'an da böyle buyurmaktadır. İşte bu bağlamda ve bu düşüncede olursak her şey çok güzel olur. Herkesin dini ve inancı kendisine. Genel olarak bakarsak, Sünni toplumunun dedelere bakışı iyidir ve iyi olmalıdır. İnançlar ve düşünceler arasında anlaşmazlıklar olsa bile sorunlara barışçıl ve hoşgörülü yaklaşılmalı. Alevilikte din, mezhep, dil, ırk ve düşünce farkı olmadan herkese eşit bakılması

ilkesi vardır. “Yetmiş iki milleti bir nazarla görmek gerekir” diyen dedeler, Alevilerle Sünniler arasında oluşan herhangi bir anlaşmazlıkta rol oynamazlar, hatta barış için rol alırlar. Dedeler aynı zamanda toplumda birlik, barış ve huzurun sağlanmasında hâkimlik, savcılık, avukatlık, öğretmenlik, arabuluculuk ve inanç önderliği görevini yapmışlardır. Alevilikte Pir ve Dede yani inanç önderi yetiştiren herhangi bir okul yoktur. Alevi geleneğinde her ocak kendi Pir ve Dedesini eğiterek yetiştirir. Eğitim yeri ailesi, toplum, yol erkânlar ve cemlerdir. Burada Dede ve Pirlar eğitici dir. Alevi geleneğinde Pirlık veya Dedelik çoğunlukla babadan oğula geçer. Eğer bir dedenin oğlu Dedelik yapacak yeteneğe sahip değilse onun yerine bir akrabası seçilir. Seçilecek dedenin mutlaka ocağa mensup olması gerekir. Seçilen dede veya pir, ailesinin, akrabalarının ve muhatap olacağı toplumun(taliplerinin) onayıyla olur. Dedenin Alevilik yolunu yürütmeye ahlaki, sosyal, toplumsal ve dinsel olarak yeterli özelliklere sahip olması gerekir. Anadolu’da dede ocakları dört sınıf olarak yapılandırılmıştır. Bunlar; Mürşit Ocakları, Pir Ocakları, Rehber Ocakları, Düşkün Ocaklarıdır. Alevi yol erkânında bazı dede ocakları Mürşit olarak kabul görmüştür. Ama eri erden seçmek doğru değildir diyorum. Çünkü tüm ocakların Ehl-i Beyt soyundan geldiği söylenmektedir. O halde herkes aynı düzeydedir. Önemli olan hakkıyla görev yapmaktır. Her ocak dedesi yol erkânın aksamaması için sorumluluğunu bilmeli ve ona göre çalışmalıdır. Bilinen Mürşit Ocakları: Baba Mansur Ocağı, Derviş Cemal Ocağı, Dede Gargın Ocağı, Ağuçan (Ahu içen) Ocağı, İmam Zeynel Abidin Ocağı. Bu ocakların bir kısmı birbirlerinden el alıp, birbirlerine el vermektedir. Pir Ocağı olarak bilinen Üryan Hızır Ocağı da Hubyar Sultan’ın piridir ve dolayısıyla Hubyar Sultan Ocağına bağlı taliplerin mürşididir.¹²

3.1.8. Ali Büyükşahin Dede’nin Hoca Ahmed Yesevi ve Hacı Bektaş-ı Veli

Hakkındaki Görüşleri

Pir-i Türkistan lakaplı Hoca Ahmet Yesevi, Türkistan’da yaşamış bir düşünür, şair ve yol önderidir. Aynı zamanda tasavvufçu olarak isim yapmıştır. Türkistan’ın Sayram kasabasında doğmuştur. Bazı kaynaklara göre Hz. Ali’nin oğlu Muhammed Hanifi soyundan geldiği iddia edilmektedir. Doğum tarihi net değil ama Hakk’a yürüdüğü tarihin 1166 olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Rivayete göre 63 yaşına geldiğinde; Hz. Muhammed’in

¹² Ali Büyükşahin, bir dini otorite olarak Dedelik ve Dedelik Kurumu hakkında görüşlerini Yılmaz Arı’nın (2021) “Ali Büyükşahin Dede ile Alevilik ve Dini Otorite Üzerine” adlı makalesinde ifade etmiştir. (International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences).

Hakk'a yürüdüğünü dikkate alıyor ve ona büyük bir saygı duyduğu için toprak altında bir yer yaptırıp ölünceye kadar orada yaşadığı söylenmektedir. Dünya nimetlerinden uzaklaşarak ve Hakk'a yönelip onunla bütünleşmek amacıyla bir yaşam sürmeyi tercih etmiştir. Ahmet Yesevi, Yesevi yöresinde yaşadığı için Yesevi lakabını almıştır. O'nun "Hoca" sıfatını alması da öğretici, saygın ve bilge bir kişi olmasından kaynaklanmaktadır. O'nun adına kurulan Yesevi tarikatı İslam tarikatları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Yesevilik tarikatının bazı ritüellerini Alevilik ve Bektaşilikte görmek mümkündür. Yesevilikte kadın erkek farkı gözetilmeden birlikte cem yapma ve semah dönme ritüelleri bulunmaktadır. Yesevilikte Dört Kapı ve Kırk Makam anlayışı ön plandadır. Hoca Ahmet Yesevi, birçok erenin piri ve ünlü kişilerin piri olarak bilinir. Örneğin Evliya Çelebi'nin kendisine çok bağlı olduğu hatta soyundan geldiği söylenmektedir.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin de Ahmet Yesevi'nin halifelerinden Lokman Perende tarafından eğitildiği söylenmektedir. Hoca Ahmet Yesevi kültürümüze, bilge, şair ve önemli bir tasavvufçu olarak çok büyük bir katkı sağlamıştır. Bundan ötürü Adıyaman Alevileri Hoca Ahmet Yesevi'ye önem vererek çok saygı duyarlar. Hacı Bektaş-ı Veli, Anadolu'ya gelen Horasan erenlerinin en önde gelenlerinden birisidir. Gerek bilgisi gerek tasavvufi görüşleri ve gerek insancıl düşünceleriyle Anadolu Alevi'si ve Mezopotamya halkı için önemli bir veli olarak isim yapmıştır. Her güzelliği insanda gören ve onun için "benim Kabe'm insandır." Diyen biri olarak gönüllerde taht kurmuştur. İran'ın Nişabur yöresinde doğan Hacı Bektaş-ı Veli, 1210-1272 yılları arasında yaşamıştır. Yaşamının büyük bölümünü Anadolu'da geçirmiştir. Hacı Bektaş ilçesinde dergâhı ve türbesi bulunan bu onurlu zat halk tarafından çok büyük bir ilgiyle ziyaret edilmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli özgür ve insancıl düşünceleriyle Anadolu halkını aydınlatmıştır. Alevi-Bektaşiler için de ulu bir pir olarak kabul görmüştür. Hacı Bektaş-ı Veli'den çok önemli ve alınacak sözler:

"İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır."

"Eline, beline ve diline sahip ol."

"Nebiler, veliler insanlığa Tanrı'nın bir hediyesidir."

"Hiçbir milleti ve insanı ayıplamayınız."

"Arifler hem arıdır hem arıtıcı."

"Bir olalım, iri olalım, diri olalım."

Hacı Bektaş Veli, barışın, sevginin, dostça yaşamının, kul hakkına saygı duymanın, kardeşliğin, özgürce düşünmenin ve sevginin sembolüdür. Bektaşilik, Hacı Bektaş adına

kurulan, Ehl-i Beyt sevgisine bağlı, eşitlikçi, paylaşımcı, özgür düşünceli ve insancıl(hümanist) görüşe sahip olan tarikatın adıdır. Bektaşilik, Aleviliğin inanç ve görüşüne çok yakındır. Hatta ikisi bütünleşmiş bir durum sergilemektedir. Hacı Bektaş ve Bektaşilik Adıyaman Alevileri için çok önemli bir yer tutmaktadır.¹³

3.1.9. Ali Büyüksahin Dede'nin Adıyaman Aleviliğinin Kökeni Hakkındaki Görüşleri

Adıyaman'daki Aleviler çoğunlukla Kürt kökenlidirler. Çok az bir grup Türk'tür. 11-12. yüzyılda İran, Irak ve Suriye'den Anadolu'ya gelen topluluklar farklı yörelere yerleşmişlerdir. Dolayısıyla bunların bir bölümü de Adıyaman'a yerleşmiştir. Tarihi kaynaklar Selçuklu Devleti'nin baskılarına karşı isyan eden Baba İlyas'a, destek olmak için giden Baba İshak'ın Adıyaman (Hısn-ı Mansur) Samsat'tan gittiğini yazmaktadırlar (Tarih 1240). Ayrıca Alevi ocaklarından birkaçı da Adıyaman'da faaliyet göstermiştir. Çağımızda iletişim kolay olmaktadır. Adıyaman'daki Aleviler çevre iller ve bölgelerle iletişim kurarak Alevi inancının daha çok gelişmesini sağlamaya çalışmaktadırlar.¹⁴

3.1.10. Ali Büyüksahin Dede'ye Göre Alevilerin Cumhuriyet'e Bakışı

İslam ülkeleri içerisinde Türkiye'de Cumhuriyet yönetiminin kurulması iyi devrim hareketidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti tüm dünyada beğenilmiş ve takdir edilmiştir. Anayasaya Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir ibaresi konulmuştur. Ama ne var ki kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı sadece Sünni (Hanefi) İslam inancı doğrultusunda hizmet vermeye başlamıştır. Ve tüm dinlere, mezheplere eşit mesafede hizmet vermesi amaçlanan Diyanet Laiklik ilkesine aykırı hareket etmiştir. Bu konuda Alevilere hiçbir hizmet verilmemiştir. Onun için Aleviler "Laiklik tam anlamıyla uygulansın veya Diyanet yeniden yapılandırılsın." İsteğinde bulunmaktadırlar.¹⁵

3.1.11. Ali Büyüksahin Dede'nin Geleneksel ve Modern Alevilik Kavramları

Hakkındaki Görüşleri

Geleneksel Alevilik: Aleviliğin ortaya çıkışından bu yana bir merkezi otoriteye bağlı olmamıştır. Özellikle kent merkezlerinden uzakta olan köylerde ve mezralarda yaşamlarını

¹³ Adıyaman Alevileri arasında Hacı Bektaş Veli, "Pirimiz" sıfatı ile birlikte yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak Ahmed Yesevi çok fazla bilinmemekle birlikte Alevilik ile ilgili güncel yayınlarda Alevilik üzerine etkileri nedeniyle tanınmaya başlamıştır.

¹⁴ Ali Büyüksahin, Fevzi Rençber ile 2010 yılında Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisinde yayınlanan "40 Soruda Adıyaman'da Geleneksel Alevilik" adlı makalede Alevilik ve Adıyaman Aleviliği hakkında önemli bilgiler vermiştir.

¹⁵ Aleviler, Cumhuriyetin ilanı ile geçmişte yaşadıkları olumsuzlukların sona ereceğini düşündüler ve yapılan reformları desteklediler. Ancak 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılması ile bu olumlu hava kısmen tersine döndü. Ali Yaman, "Cumhuriyet Sonrası Aleviliğe Genel Bir Bakış", www.alevibektasi.eu

sürdürmüşlerdir. Sünni İslam'ın yerleşmiş, sisteme düzenli bir şekilde oturtulmuş bir diyanet kurumu veya dinsel birimleri bulunmakta ve halen de devam etmektedir. Ne var ki Alevilerin böyle bir şansı hiç olmamıştır. O bakımdan birbirinden uzak yörelerde yaşayan Aleviler “Yol bir, süre bin bir” anlamında inançlarını sürdürmüşlerdir. Genel olarak Aleviliğin özü yaşatılmış ama bazı ritüellerde yöresel farklılıklar oluşmuştur. Bununla birlikte dedeler ve talipler el ele vererek köylerde ve mezralarda Alevilik inancını sürdürmeye çaba göstermişler ve geleneksel Aleviliği yaşatmışlardır. Bu durum 1960'larda köyden kente göçler oluncaya kadar sürmüştür. Köyden kente gelen Alevi, geleneksel Aleviliğini tam anlamıyla sürdüremedi. Çünkü kente yerleşen Aleviler ekonomik, sosyal sorunlarından ötürü sıkıntılı bir ortamın içine girdiler. Alevilik geleneği bu konuda yaşama olanağı bulamadı. Belli bir süreçten sonra Alevi toplumu biraz toparlanınca yapmış oldukları Cem evlerinde bir araya gelmeye başladılar. Onun için değişik Ocaklara mensup olan talipler cem evinde görevli olan Dedelerin yönetiminde Cem yapmaktadırlar. Geleneksel Aleviliğin yaşandığı köylerde her dede kendi ocağına bağlı olan taliplere giderek hizmet yürütüyordu. Şimdi ise Dede köyden kente gelen taliplerini bir arada görmek olanağını bulamamaktadır. Zaten kişisel olarak tek tek evlerine giderek talipleri görmek için zaman yeterli olmaz. İşte bu bakımdan köylerde hizmet vermek Dede-talip ilişkisini sürdürmek daha kolay olmaktaydı. Geleneksel Aleviliği bugüne getiren unsur da bu iletişime dayanmaktadır. Alevilik çağdaşıktır, ileri görüşlülüktür. Pozitif düşünceliliktir. Onun için çağa göre uyum sağlamak Alevi felsefesinde vardır. Kent koşullarında ve çağın gerektirdiği kurallarla Aleviliği öz varlığından uzaklaştırmadan modern Aleviliği benimsemekte yarar görüyorum.

3.1.12. Ali Büyükşahin Dede'nin Alevilik-Bektaşilik ile İlgili Yararlandığı Yazılı

Kaynaklar

Alevilik-Bektaşilik ve Dedelik hakkında yazılı kaynakları şunlardır: Buyruklar (İmam Cafer Buyruğu, Şeyh Safi Buyruğu), Velayetname (Hacı Bektaş-ı Veli'den bahseder), Makalat, Fevaid, Faziletname (Faziletname-i İmam Ali)- Yemini, Saadete Ermişlerin Bahçesi (Hadikat-üs-suada)-Fuzuli, Risale-i Virani Baba, Menakıb-ı Hacim Sultan, Menakıb-ı Koyun Baba, Vilayetname-i Seyyid Sultan Baba, İlyas-ı Horasan-i Menakıb-ı, Şuca Baba Velayetnamesi, Otman Baba Velayetnamesi, Hüsniye, Kumru Kenz-il Mesaib, Gülzar-ı Hasaneyn, Cönk, Divan kitapları, Cabbar Kulu, Cavidan, Bektaşiliğin iç yüzü. Yukarıda adlarını belirttiğim kitapları okudum ve kütüphanemde bulunmaktadır. Ayrıca bende Alevi-Bektaşilikle ilgili yazılan (yerli ve yabancı yazarların) kitapları bulunmaktadır.

Foto 12: Ali Büyükşahin Dede'nin evinde bulunan kitaplığı 1

Foto 13: Ali Büyükşahin Dede'nin evinde bulunan kitaplığı 2

Foto 14: Ali Büyükşahin Dede'nin evinde bulunan kitaplığı 3

3.1.13. Ali Büyüksahin Dede'nin Alevilik-Bektaşilik Arasındaki Benzerlikler ve Farklar Hakkındaki Görüşleri

Alevilik ve Bektaşilik arasında bazı farklar olmasına karşın birbiriyle örtüşecek özellikleri de vardır. Bektaşilik; Hz. Ali ve 12 İmamları seven, özgürlükçü, eşitlikçi, hoşgörülü ilkelere bağlı olan inanç sistemidir. Hacı Bektaş Veli'den sonra onun adına kurulan bir tarikatır.

Ortak özellikler: Yol-erkânda Hâk-Muhammed-Ali üçlemesi, Musahiplik, İkrar, Nasip alma, Görgü cemi, Birlik cemi, Hıdırellez cemi, Nevruz cemi, Oruç, Türbe ziyaretleri, Barış sağlama.

Alevilerin inanç önderleri Ocakzadedir. Alevi Ocaklarının temsilcileri Hz. Muhammed soyundan gelirler ve “Seyyid”dirler. Mürşit ve Pirlar Seyyid soyundandır. Seyyid soyundan gelen “Rehber”ler de bulunmaktadır. İnanç önderlerine aynı zamanda “Dede” denilmektedir. Bektaşilikte ise inanç önderleri “Dergâh”tan yetişmiş kimselerdir. Belli kademelerle şöyle sıralanmaktadır:

1. Aşıklık,
2. Dervişlik,
3. Babalık,
4. Halife Babalık
5. Dedebabalık (Üst kademe)

Bu kademelerden geçmek için hizmet ve eğitim görülüp bu kademelerde bulunan (görevli olan) kişilerin Ehl-i Beyt soyundan gelmesi koşulu aranmaz. Alevilik ve Bektaşilikte ibadet için hizmet gören yerler Cem evleri, Dergâhlar ve Tekkelerdir.¹⁶

3.1.14. Ali Büyüksahin Dede'ye Göre İnsan

Tanrı'nın yarattığı varlıklar içerisinde en çok insan ön planda tutulmuştur. Tanrı akıl, mantık, yetenek ve birçok unsurla (öğelerle) donatarak yaratmıştır insanı. Tasavvufi anlamda Tanrı, insan ve doğa bir birlik içindedir. Alevi Bektaşî inancında insanın kalbi,

¹⁶ Halk arasında yaygın olarak dile getirilen “Her Alevi Bektaşî'dir, fakat her Bektaşî Alevi değildir” sözü günümüzde daha esnetilmiştir ve Bektaşiler de Alevi olarak kabul görebilmektedir. Özellikle büyükşehirlerde Alevi-Bektaşî ayrımı yok denecek kadar azdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Dr. Birol Azar, Benzerlik ve Farklılıklar Ekseninde Alevî-Bektaşî İnançları Üzerine Bir Değerlendirme, Fırat Üni., İlahiyat Fakültesi Dergisi 10:2 (2005), SS.81–87 ve <https://www.dursungumusoglu.com.tr/bektasilik-ve-alevilikte-erkan-farkliliklari/>

gönlü Tanrı'nın evidir. Çünkü Tanrı diyor ki; "Beni gökte, yerde arama. Beni insanın (müminin) gönlünde ara." O bakımdan insana sevgiyle yaklaşmak, dost edinmek ve birliktelik oluşturmak gerekir. Hacı Bektaş-ı Veli diyor ki; "incinsen de incitme." O halde insana sevgi beslemek ve onu yüceltmek gerekir. Bu bakımdan insana gerekli değer verilmelidir. İnsanlar arasında din, dil, mezhep, inanç, düşünce, cinsiyet farkı gözetmeden herkese eşit bakmamızda büyük yarar vardır. İşte Adıyaman Alevi'si de inancı gereği insana sevgiyle yaklaşmaktadır.

3.1.15. Ali Büyükşahin Dede'ye Göre Alevi Olmak İsteyen Alevi Olarak Doğmayanların Durumu

Alevi geleneğinde, annesi ve babası Alevi olmayan bir kişi Alevi olmaz ve olamaz koşulu vardır. Ancak din, mezhep bir tercih sorunudur. Bana göre eğer, annesi-babası Alevi olmayan bir kişi Alevi olmak istiyorsa, Alevi inanç ve geleneğine göre musahip edinerek Hakk-Muhammed-Ali yoluna girmesi olanaklıdır. Bu durumda Aleviliğin tüm kurallarını benimseyen ve uygulayan kişi Alevi sayılabilir.¹⁷

3.1.16. Ali Büyükşahin Dede'nin Hac ve Hacı olma ile ilgili görüşleri

Alevi inancında ve geleneğinde "Hacı" olmak gibi bir kavram yoktur.¹⁸ Çünkü Alevi için kutsal ve önemli kabul edilen her yer büyük bir anlam taşır. Örneğin bir türbe, bir ağaç, bir doğa harikası ve bir anıt vb. Alevi felsefesinde değer kazanır. Hacı Bektaş diyor ki; "Benim Kâbe'm insandır." Yani her güzelliği ve tanrısal varlığı insanların kalbinde, gönlünde görürsün. Ve Hünkâr, yine diyor ki;

"Dervişlik, hırkada tahta değildir.

Hararet nardadır, sacda değildir.

Her ne arar isen insanda ara

Kudüs'te, Mekke'de, Hac' değildir."

¹⁷ Ali Büyükşahin, bu açıklamasında geleneğin dışına çıkmış ve kendi yorumuyla Alevilik inancı üzerine değişiklik yapılabileceğini ortaya koymuştur. Günümüzde artık bir anlam ifade etmeyen ve uygulanması mümkün olmayan Geleneksel Aleviliğe ait buna benzer katı kurallar esneyerek modern Aleviliğin altyapısını oluşturmaktadır.

¹⁸ Alevilik-Bektaşilik inancında insan kalbi, Allah'a ulaşır O'nunla birleşeceği mekandır, yani Kâbe'sidir. <https://www.alevibilgileri.com/alevilerde-hac-inanci-beytullahin-sahibini-gormek/> Turabi Ada (2020).

3.1.17. Ali Büyüksahin Dede'den Aleviler için Anadolu Dışında Kutsal Olarak Görülen Yerler ve Ali Dede'nin Suriye, Irak ve İran Seyahati

3.1.17.1. Ali Büyüksahin Dede'den Aleviler için Anadolu Dışında Kutsal Olarak Görülen Yerler

Suriye' de Bulunan Kutsal Yerler

- Hz. Zeynep Türbesi (Şam)
- Hz. Sakine Türbesi (Şam)
- Hz. Zekeriya Türbesi (Halep)
- Hz. Yahya Türbesi (Şam)
- 72 Şühedanın başları (Kerbela Şehitleri) türbeleri (Şam)
- Hz. Bilal'in Kabri (Şam)
- Baba Sağır mezarlığında bulunan Ehl-i Beyt yakınları ve ashapları

Irak'ta Bulunan Kutsal Yerler

- Hz. Hüseyin Türbesi (Kerbela)
- Hz. Celal Abbas Türbesi (Kerbela)
- Hz. Ali Ekber Türbesi (Kerbela)
- Hz. Ali Asker Türbesi (Kerbela)
- Hz. Ali Türbesi (Necef)
- Fuzuli Türbesi (Kerbela)
- İmam Musa Kazım (Bağdat-Kazımiye)
- Muhammed Taki Türbesi (Bağdat- Kazımiye)
- İmam Ali Naki (Samara)
- İmam Hüseyin'in amcası oğlu Müslüm'ün Türbesi (Küfe)
- Hz. Ali'nin evi (Küfe)
- Muftar Sakafi'nin Türbesi (Küfe)
- İmam Mehdi'nin annesi Nergis Hatun'un Türbesi (Samara)
- Hz. İmam Hasan Askeri'nin Türbesi (Samara)

Medine'de Bulunan Kutsal Yerler

- Hz. Muhammed'in Kabri

- Baki Mezarlığında; Hz. Fatma, Hz. Zehra, Hz. İmam Hasan, Hz. İmam, Zeynel Abidin, Hz. İmam Muhammed Bakır, Hz. İmam Caferi Sadık, Hz. Ali'nin annesi Fatma ve eşi, Celal Abbas'ın annesi, Peygamberin amcası Hz. Abbas ve Hz. Hamza, Hz. Ümmül Bani.

Mekke'de Bulunan Kutsal Yerler

- Kâbe
- Arafat, Mina, Nur Dağı, Sur Dağı

İsrail'de Bulunan Kutsal Yerler

- Mescid-i Aksa (Kudüs)
- Tapınak Dağı (Kudüs)
- Ağlama Duvarı
- Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği yer.

İran'da Bulunan Kutsal Yerler

- Hz. İmam Rıza'nın kız kardeşi Hz. Masume (Fatma) Türbesi Kum.
- Ehl-i Beyt ve Hz. İmam Caferi Sadık İlim Merkezi (Kum.)
- Hz. İmam Ali Rıza Türbesi (Meşhed- Horasan)
- Kademgah (İmam Ali Rıza'nın ayak izinin bulunduğu yer) (Meşhed-Horasan)
- Musa Kazım'ın oğlu İbrahim ve Zeynel Abidin'in torunu Mahruki'nin Türbesi.

3.1.17.2 Ali Büyükşahin Dede'nin Suriye, Irak, İran Gezileri ve Gözlemleri **Suriye Gezisi**

Suriye'nin Afrin, Halep ve Şam kentlerinde bizim Üryan Hızır ocağına bağlı talipler bulunmaktadır. Dedelerin hem Cumhuriyet hem de Osmanlı döneminde Suriye'deki taliplerle iyi ilişkiler kurarak yol-erkân yürütmüşlerdir. Suriye'deki Alevi topluluğu aynı Anadolu Alevi'si gibi Alevi inanç ve geleneklerini hiç aksatmadan sürdürmektedirler. Ben iki kere Suriye'ye gittim. 1.kez 2002, 2. kez 2009'dur. Bizim Üryan Hızır ocağına bağlı talipler çoğunlukla Afrin'in Mahabbet (Muhabbet) köyündedirler. Her gidişimde amcam Rıza Dede ile birlikteydik. Çünkü Rıza Dede benden önce de gitmişti. Her gidişimizde ikrar ve görgü cemleri düzenlenerek yol-erkân yürütüldü. Afrin, Halep ve Şam'da olan taliplerin

de yol-erkânlarını yürütmek için dolaştık. Bu arada Ehl-i Beyt'e ait olan türbe ve ziyaretleri gezdik. Ehl-i Beyt evlatlarına ait türbe ve ziyaretler halk tarafından çok ilgiyle ziyaret edilmektedir.

Irak Gezisi

2010'un Mayıs sonlarında altı kişilik bir grup olarak Irak'a gezi için gittik. Gezimizde Kuzey Irak'ta müteahhitlik yapan Abuzer Arslan'ın çok yardımı oldu. Gezimiz yaklaşık bir hafta sürdü. Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in ziyaretçileri oldukça kalabalıktı. Bir gece Kerbela'da kaldık. Sonra Bağdat'a geçtik. Ehl-i Beyt ailesinin halk tarafından çok sevildiğini yakından hissettik. Tanrı onlara büyük bir lütufta bulunmuştur. Çünkü onlar Kur'an'ı Kerim'de de ödüllendirilmiştir. Şehitler şahı Hz. Hüseyin'in dergâhında dökülen gözyaşları çok büyük bir anlam ifade ediyordu. Ehl-i Beyt türbelerini gezerken insan çok duygulanıyor. İyi ki Tanrı onları insanlığa bağışlamış ve yaratmıştır demek kesinlikle yanlış olmaz diye düşünüyorum. Ehl-i Beyt'e ait türbe ve dergâhları gezdikten sonra Barzani yönetimindeki (Kuzey Irak Kürt Bölgesi) bölgeyi dolaştık. Bu bölge doğanın en güzel özelliklerini taşımaktadır. Yani soğuk suları, yüksek dağları ve yeşillikleriyle insanı çok etkileyen bir özelliğe sahiptir.

İran Gezisi

Foto 15: Ali Dede'nin Irak gezisinden (Ben-i riyad da Hür Şehidin Kabri)

İran gezisi için 07.06.2012 tarihinde on kişilik bir grupla İstanbul'dan Tahran'a uçakla gittik. Gezi bir hafta sürdü ve 13.06.2012'de İstanbul'a döndük. Yukarıda belirtilen Ehl-i Beyt ailesine ait türbeleri ziyaret ettik. Ayrıca şair ve filozof Ömer Hayyam, Feridun Attar türbelerini ve Hacı Bektaş'ın doğduğu yeri ziyaret ettik. İran gezisi çok güzel ve verimli geçti. İranlıların Ehl-i Beyt'e olan sevgisi ve saygısı oldukça bizi derinden etkiledi. Ayrıca İran'ın çok görkemli ve tarihsel kültürünü yakından tanıdık ve çok duygulu anlar yaşadık. Tasavvufçu Feridun Attar'ı ve yanında bulunan Kemal Mülk (Şair ve ressam) ayrıca Setite Hatun hakkında bilgiler edindik. Mevlâna ve babasıyla ilgili Attari'nin söylediklerini konuştuk ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin doğduğu yer olan Fişincan köyünün düz ve yeşillikle kaplı olması güzel bir görünüm sergilemektedir. Hünkâr'ın doğduğu evin bahçesinde oturduk ve dinlendik. O büyük insanı andık ve konuştuk. Bahçede asırlık çınar ağaçları ve dut ağaçları bulunmaktadır. Olgunlaşan dutlardan birazdan yararlandık. Nişabur'un nüfusunun 1 milyon olduğunu söylediler. Kuzey doğusu yüksek dağlarla kaplıdır. Güneyi düz ve yeşil bir ova olarak gözlerimizi kamaştırıyordu. Meşhed'e vardığımızda dinlendikten sonra 300 dönümlük bir alan üzerine yapılmış olan İmam Ali Rıza'nın türbesini ziyaret ettiğimizde büyük bir coşku içindeydik. Çünkü türbe çok olağan üstü bir kalabalık tarafından dualar eşliğinde ziyaret ediliyordu. Türbe görevlileri yaşlı ziyaretçilere yardımcı oluyor, üstü açık arabalarla onları yorulmasın diye gezdiriyordu. Görevliler birlikte gittiğimiz yaşlı amcam Rıza Dede (Rıza Büyükaşahin)'yi arabalarına alıp koşturuyorlardı. Meşhed'de Ayetullah Mehdi Adaletyan ile görüştük. Kahvaltıya bizi davet etti ve sohbet ettik. İnanç ve ibadet konusunda yararlı konuşmalar yaptık. Öğleden sonra İmam Ali Rıza lokmasına davet edildik. İmam Ali Rıza Külliyesinde binlerce insanın yemek yediğine tanık olduk. İranlılar namazda secde için namaz mührünü (Kerbela toprağından yapılan dört köşeli veya on iki köşeli plak) kullanmaktadırlar. Kum kentinde bulunan İmam Musa Kazım'ın kızı Masume'nin türbesi İmam Ali Rıza'nın gibi çok görkemli bir mimari ile yapılmış ve göz kamaştırmaktadır. Halkın dediğine göre Masume ilim irfan sahibiymiş. İnsanları aydınlatmak için buraya geldiğini söylüyorlar. Yanında getirdiği 40 erenle halka hizmet etmiş. Kendisine ait olan Külliye o kırk kişiyle birlikte sonsuzluk uykusundadır. Söylemlere göre 70 İmam zadenin türbesi Kum kentindedir. Bize rehberlik eden Cafer adındaki can bizi Musa Kazım evlatlarından Ayetullah Abdul Kerim el Musevi ile görüştürdü. Ayetullah'ın yaşının 85'in üzerinde olduğunu söylediler. İnanç ve ibadet kuralları üzerine konuşuldu. Bizim grup benim konuşmaya katılmamı istedi. Konuşmalar

çok olumlu geçti. Daha sonra Ayetullah Vahid Horasani adındaki bir inanç önderiyle görüştük.

Foto 16: Ali Büyükhahin Dede'nin İran gezisinden (İmam Rıza'nın kabri- Meşhed)

3.1.18. Ali Büyükhahin Dedeye Göre Alevilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri

Sadece Adıyaman Alevileri için değil tüm Anadolu ve dünyadaki Alevilerin çözüm bekleyen sorunları vardır. Türkiye’de çözüm bekleyen sorunlar:

1. Alevilere eşit yurttaşlık hakkı verilmeli
2. Ders kitaplarına Alevilikle ilgili bilgilerin konulması
3. Diyanetin yeniden yapılandırılması
4. Zorunlu din derslerinin kaldırılması
5. Cemevlerine maddi-manevi destek verilmesi

3.2.ADIYAMAN ALEVİ DEDESİ ALİ BÜYÜKŞAHİN HAKKINDA DERLEMELER

Ali Büyükhahin Dede'nin büyük oğlu Mehmet Deniz Büyükhahin (K.K.17): 1978 Adıyaman doğumlu, ailenin en büyük erkek çocuğuyum. Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi mezunuyum. 2011 yılından beri Serbest Mali Müşavir olarak çalışmaktayım. Bekârım, annem ile Adıyaman Merkezde ikamet ediyorum. İnönü Üniversitesi Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Enstitüsü’nde yüksek lisans yapmaktayım.

Ali Dede 1997 de pirlık görevini aldı ve ben de- o zaman 19 yaşındaydım- zakiri olarak cemlerde görev yapmaya başladım. Daha nceden Dedem Hamo Dedenin yönettiği cemlere katıldığım zaman yaşı 17 idi. Cemlerin yapıldığı yerler, Hamo dede ile Ali dedenin taliplerinin olduğu köylerde bulunan okullarda, geniş bahçelerde veya köyün en büyük köy odasında yapılıyordu. Bazen Hamo dedem saz alıp deyiş söylerdi, Ali dede ise sadece cemi yönetir, glbank ve dua okurdu. Hamo dedemden cemlerde ve aile içinde saz alması ile ben de almak istedim ve ortaokuldayken  aylığına Cahit ifti ve Zeynal Gl hocalardan bağlama dersi aldım. Hamo dedemin teşvikiyle saz almaya başladım ve kendimi zakir olarak yetiştirdim. Cemlerde okunan deyişleri, duaz, tevhid ve mersiyelerin çoğunu ezbere bilirim. Ali Dede aile içinde genellikle Türkçe konuşurdu, cem sırasında okuduğu dualar da genellikle Türkçe idi. Hamo Dede ve Mir Hüseyin Dede eski yazı ve Türkçe okur-yazardı. Talipleri ile Kürtçe konuşurlardı.

Aleviler için saz(bağlama) “telli Kur’an” olarak bilinir. Saza telli Ku’ran denilmesinin nedeni, cemlerde saz ile Kur’an’dan ayetler okunur, deyiş, duaz ve glbank okunduğu için bu deyim kullanılmıştır. Kur’an’ı aktarma yöntemi olarak kullanılmıştır.

Foto 17: Ali Byşahin Dede’nin Hakka Yürüyüşünden nce Mehmet Deniz Byşahin Dede’nin ofisinde çektiğimiz fotoğraf

Ocağımız Bulama gelmeden önce Kâhta'nın Berazi köyünde ikamet ediyordu. 1850'li yıllarda önce Adıyaman dağ köylerinden Kotur köyüne, sonra Azikan köyüne ardından da Bulam (Pınarbaşı) köyüne yerleşmişlerdir. Ailemin mensubu olduğu Üryan Hızır Ocağının kerametleri çocuğu olmayan ve sara hastalığı gibi sorunlara sahip insanlara iyi geldiği rivayet edilir. Kızılbaş Alevi ocaklarında dedelik yapacak kişinin seyyid olma zorunluluğu vardır. Dedelerin Ehli beyt soyundan gelmesi zorunludur. Benim ailemin de Ehli beyt soyundan geldiğini gösteren şecereleri mevcuttur. Bazı kesimlerin geçmişte ve günümüzde Dedelik Kurumu'nu "çıralık hakkı" üzerinden bir sömürü düzeni olarak hedef gösterip toplum nezdinde itibarsızlaştırmaya çalıştıkları ortadadır. "Çıralık", taliplerin Dedelik Kurumu'nun ihtiyaçlarını ve ibadet için gerekenleri temin etmek için topladıkları cüzi bir paradır. Dedelerin başka geçim kaynağı yoktur. Dedeliği hedef alıp Aleviliğe saldırmaktadırlar. Aleviliğe verilebilecek en büyük zararı bu düşüncede olanlar vermişlerdir. Oysa ki Dedelik, toplumda her zaman yol gösterici olmuş, topluma mürebbi olarak eğitmiş, adaleti sağlayarak toplumsal barışı korumuş, topluma liderlik yaparak "doğru" yoldan ayrılmamalarını sağlamıştır. Dedelik Kurumu olmadan Alevilik inancı varlığını sürdüremez. Alevilikte bölgeden bölgeye bazı farkların oluşmasını Diyanet gibi bir kurum tarafından yani bir merkezden sevk ve idare edilmemesine bağlayabiliriz. Bu küçük farkların olması dışında hepsinin özü birdir.

Ali Dede Bulam (Pınarbaşı)da bulunan aile mezarlığına defnedildi. Ali dedenin, yokluğun alışamadım ve yerini dolduramadım. Ali dede sadece benim için değil tüm Adıyaman için çok önemli bir değerdi. Alevi-Sünni ayrımı yapmadan herkesi eşit görürdü ve herkese eşit mesafedeydi. Bu yüzden toplum tarafından çok sevilirdi. Ali dede benim için iyi bir baba ve iyi bir rol model oldu. Bana iyi insan nasıl olunur yaşayarak öğretti. Ali dedenin oğlu olduğum için ve onunla vakit geçirdiğim için kendimi çok şanslı görüyorum. Ali dedenin bıraktığı yerden bayrağı ben devraldım. Ali dedenin vasiyeti üzerine dedelik postuna oturdum. Tabi ki taliplerin de rızası ile bu gerçekleşti. Ali dededen Alevilik yol ve erkânı ile ilgili olarak özel bir ders almadım. Yol ve erkânı aile içerisinde birebir yaşayarak, tecrübe ederek öğrendim. Günümüzde Alevilik inancının zayıflamasına neden olan bir başka faktör ise köylerden şehirlere doğru yaşanan göçtür. Şehirlere göç eden Aleviler Dedelerinden ve Ocaklarından ayrı düşmüşlerdir. Dedeler şehirlere, özellikle büyük şehirlerde, talipleri ile bir araya gelmekte zorlanıyorlar. Dedelik Kurumu Sünni İslam'da olduğu gibi tek bir merkezden idare edilmemekte ve maddi olarak destek alamamaktadır.

Cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmemesi nedeniyle ihtiyaçların giderilmesinde sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Alevilik inancının zayıflamasının bence en önemli nedeni Dedelerin, değişen dünyaya ayak uyduramaması ve kendilerini eğitmemeleridir.

Foto 18: Ali Büyükşahin Dede'nin Hakka Yürüyüşünden sonra Mehmet Deniz Büyükşahin Dede'nin ofisinde çektiğimiz fotoğraf

Kolum Kanadım İdin Sen
Canımdan Bir Parca İdin
Ne Çare ki, Bırakıp Gittin
Babam, Pirim Ali Büyükşahin

Yaslandığım Dağımdın Sen
Yapayalnızım, Yoksun Sen
Baba Diyemem ki Artık Ben
Babam, Pirim Ali Büyükşahin

İncitmedin Hiç, Ama İncindin
İnciten, Elbet Bulur Belasın
Allah'ın Dostu, Güzel İnsan
Babam, Pirim Ali Büyükşahin

Üryan Hızır Evlad-ı Ali'sin
Cennet-i Ala' dır Mekânın
Ehlibeyt Komşundur Senin
Babam, Pirim Ali Büyükşahin

Özler Seni Mehmet Deniz'in
Yüreğimi Dağlar Senin Hasretin
Elbet ki Kavuşacağız, Birgün
Babam, Pirim Ali Büyükşahin

Mehmet Deniz Büyükşahin (Ali Büyükşahin Dede'ye ithafen.)

Ali Büyükşahin Dede'nin Hakka Yürüyüşünden Önce Yapılan Görüşmeler

K.K.1: Babası öldükten sonra Ali Büyükşahin dedeliği devam ettirdi. Amcası Yusuf Sucu ise Üryan Hızır Ocağı'nı Bulam'da ayrı bir ocak olarak temsil etmektedir. Dedeler arasında ayırım yapmıyoruz. Hepsine saygı duyuyoruz. Dedeler Horasandan gelmedirler. Ali Dede, genelde yapıcı, beyefendi, sözü dinlenen, devlet protokolü tarafından muhatap alınan bir kişidir.

K.K.2: Dedeler Horasandan gelmedirler. Aleviler, Türkmen'dirler. Saygı duyduğumuz bir insandır. Mülayim, efendi, barışçıl ve değerli bir insandır. Bürokrasi tarafından herhangi bir sorun olduğunda ilk olarak Ali Büyükşahin'e başvurulur. Ali Dede, genelde yapıcı, beyefendi, sözü dinlenen, devlet protokolü tarafından Ramazan iftarlarına davet edilen bir kişidir. Bu bölgede çok fazla dede olmasına rağmen herkesin ortak değeridir Ali Dede. Adıyaman'da en sevilen dedeler arasında Ali Dede ve Hayri Dede bulunmaktadır. Bazı dede ocaklarına felç olarak gidenler iyileşmiştir. Tüm insanlar dokuz aylıktır, hiçbir insana tapılmaz, dürüst olduğu için saygı duyulur. Ben kimseye bağlı değilim. Allah birdir,

Peygamber Haktır. Günümüzde eskisi gibi dedelere itibar edilmiyor, işine gelmediği zaman ben kimseyi takmam diyebiliyor. İşine gelmezse hocayı da kabul etmez.

K.K.3: Kendisi ile yüz yüze daha önce görüşmeme rağmen, Ali Dedenin bilgili, birleştirici, uzlaştırıcı ve samimi olduğunu duydum.

K.K.4: Adıyaman Alevi Dedelerinden en tanınmış ve en bilineni Ali Büyükaşahın'dır. Kendisi İnşaat mühendisidir. Alçakgönüllü, herkese saygı duyan bir kişiliğe sahiptir. Kendisini beş altı defa dinleme fırsatı buldum. Bütün sorunlarımızda başvurduğumuz kişidir. Arabulucu olarak başvurduğumuz kanaat önderimizdir.

K.K.5: Ali Büyükaşahın herkes tarafından bilinen biridir. Siyaseten etkin olmadığını düşünüyorum. Alevileri bilinçlendirme faaliyetleri yetersizdir. Bizlere Sünnilerden farklı olduğumuz noktalar konusunda bilgi verilmesi gerekiyor. Alevilerin Sünnilerden farklı olduğu noktalar nelerdir? Bunların açıklanması lazım. Eğer herhangi bir fark yoksa neden bu ayrılık?

K.K.6: Ali Büyükaşahın, dedesi Mir Hüseyin Ağa Rutikan köyüne gelip dedelik yapardı. En efendi, sevilen, hakiki insanlardır. Bizim eski dedelerdir. Ahlak olarak çok iyidirler. Bizim köy şimdi Sünni'dirler.

K.K.7: Ali Dedenin yönettiği birkaç ceme katıldım. Gençlerin ön sıralarda kendine yakın olmalarını istiyordu. Bizleri sürekli merak ettiklerimizi sormamız konusunda teşvik ediyordu. Bildiklerimi gençlere aktarmak istiyorum diyordu. Bunun için lütfen hiç çekinmeden istediğiniz soruyu sorun diyordu. Ali Dedeyi çok bilgili ve alçakgönüllü biri olarak tanıdım.

Ali Büyükaşahın Dede'nin Hakka Yürüyüşünden Sonra Yapılan Görüşmeler

K.K.8: Ali dede ile 2007 yılında köye ev yaptığımız zaman tanıştım. Evin projesini çizdi ve gelip bize nasıl yapacağımızı tarif etti. Ali dede değerlerine sahip çıkan, mütevazı, yapıcı, insana değer veren toplumda sözü dinlenen biriydi.

K.K.9: Ali dedenin babası yılda bir kez köyümüze gelir cem yaptırırdı. Hamo dede hem çalar hem söylerdi. Kurbanlar kesilirdi. Babası öldükten sonra Ali Dede geliyordu. Ali Dede sevilen sayılan bir kişiydi. Evimizin planını Ali dede çizdi. Sünniler için de çok değerli biriydi. Toplumun her kesimi tarafından saygı duyulan bir kişiydi. Yardımsever mülayim biriydi.

K.K.10: Halkını seven koruyan iyi biriydi. Toplumda sevilen sayılan bir kişiydi. Kimsenin kalbini kırmazdı. Büyükle büyük küçükle küçük olurdu.

K.K.11: Ali dede bizim evin planını çizmişti. Evimize gelip giderdi. Bir kez cem yapılırken görmüştüm. Ailemde kendisine karşı sevgi ve saygı duyulurdu.

K.K.12: Ali Dede'nin ölümüyle Adıyaman sahipsiz kaldı. Adıyaman için çok önemli bir değerdı. Dedelik herkesin işi değildir. Her konuda değerli kendini taşıyan rastgele konuşmayan düşünceli biriydi.

K.K.13: Ali dede pir olmadan önce de evimize gelip giderdi. Cana yakın yolun takipçisi ve bekçisi olmuştur. Mütevazı bir kişiydi. Herkesle iletişimi vardı. Adıyaman'da hem Aleviler hem de Sünniler tarafından sevilen ve sayılan çok değerli bir kişiydi.

K.K.14: Ali Dede hakkında çevremde kendisi hakkında her zaman iyi şeyler duydum. En son kendisini derneğimizin Aşure Etkinliğinde gördüm. Herkes Ali Dede'ye karşı çok saygılıydı. Çok mütevazı bir insandı. Herkese değer verirdi.

K.K.15: Ali Büyükşahin Dede 23.09.2021 tarihinde Hakk'a yürüdü. Ali Dedeyi tanımak, onunla dost olmak hayatımın en kıymetli anılarından biridir. Biz Ali Dede ile dostluğun da ötesinde bir ağabey kardeş sevgisi seviyesinde muhabbetimiz vardı. Beraber yurt içinde değişik sempozyum, konferans ve cemlerde bulunduk. Yurt dışında Irak ve İran'daki Ehlibeyt Hanedanı kabirlerini ziyaret ettik. Kendisi ile inanç ve beşerî konularda istişare ve anlayış içindeydik. Son olarak Ali ağabey için: gönül insanı, adam gibi adam gönül kırmamak adına hayatında (bazen bu konuda eleştirmeme rağmen) hayır ve yok demeyi lüğatinde kullanmayan bir düzgün insandı. Adıyaman, Alevilik ve insanlık için zamansız ve erken bir kayıptı. Nurlar içinde yatsın. Devri Asan olursun İnşallah. Allah Allah...

Foto 19: Ali Büyükşahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu (Sağda) (K.K.15) Tunceli Cemevinde

Foto 20: Ali Büyükşahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu (En Sağda) 17-18 Şubat 2018 tarihinde Adıyaman'da yapılan Alevilik toplantısından

Foto 21: Ali Büyükhahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu (Soldan ikinci) Bingöl’de Düzenlenen Geçmişten-Günümüze Alevilik Sempozyumunda (3-5 Ekim 2013).

Foto 22: Ali Büyükhahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu Munzur Üniversitesinde

K.K.16: Pirimiz, sevgi, barış ve gönül insanı Ali Büyükşahin Dedemiz 23.09.2021 tarihinde Hakk'a yürümüştür. Her konuşması ile dinleyenlere muhabbet, sevgi ve saygı sunarak kalbimizi kazanan; mütevazi, naif, hümanist bir önder olan Ali Dede'nin bu beklenmedik ve ani gidişinden dolayı büyük bir üzüntü içerisindeyiz. Ali Dede'yi kelimelerle ifade etmek ne kadar zor ise de birkaç kelime ile kendisinden bahsetmek isterim. Dedelik görevini babası Hamo Dede'den sonra devralarak taliplerinin ve özellikle Haçova toplumunun bir arada olmasına çaba göstermiştir. Haçovalıların gerçekleştirdiği tüm etkinliklere her koşulda katılmış, toplumumuza liderlik ederek anlam ve değer katmıştır. Alevi kültürünü, özellikle genç nesillere öğretmek bu kültürü gereği gibi yaşattığına inandığımız aydın görüşlü dedemiz geri de bıraktığı değerlerle her zaman hatırlanacak ve toplumumuza kattığı güzellikler eminim ki nesilden nesile aktarılacaktır. Pir ve Dede olarak, inanç önderi olarak; sadece biz Haçova toplumunun değil, tüm Alevi toplumunun, onu tanıyan herkesin; saygı, sevgi ve muhabbetini kazanan saygın bir kişi olan dedemiz, 2021 yılında kendisi ile yapılan bir röportajda "Alevilik kutsal mıdır?" sorusuna, "Dedenin temsil ettiği makam kutsaldır. Çünkü inanç önderi olarak Dede, tanrısal sırlar doğrultusunda en üst makamda olan Ehl-i Beyt'i temsil etmektedir" demiştir. Ali Dedemiz de bu kutsal Makamın, kutsal Piri ve Dedesi olarak sevgisini yüreğimize bırakarak bu dünyadan ayrılmış ve hakka yürümüştür. Dedem, biz Haçova toplumu olarak seni unutmayacağız. Nurlar içinde uyu... Hepimizin başı sağ olsun.

Mehmet Merdanoğlu Dede'nin Alevilik ve Ali Büyükşahin Dede İle İlgili Görüşleri (Ali Büyükşahin Dede'nin 1997 yılında Pirlik görevine başlamasıyla cemlerde Rehberlik görevine layık görülmüştür.)

Adıyaman 1950 doğumlu, İşletme Fakültesi mezunu, emekli memurdur. Mensubu olduğum ve Pirligini yaptığım Dede Ocağı soy şeceremize göre Adıyaman Yedioluk (Şeyhmir veya Şeyhül Emir) köyünde mukim Hz. Ali'nin onaltıncı göbek torunu Memi Heci (Memi Heciyan) ocağıdır.

Alevilik; Allah'a kul, Hz. Muhammed'e ümmet, Hz. Ali'ye talip, Hz. İmam Hüseyin'in yolunda gitmektir. Allah'a kul olma; Allah'ın varlığına, birliğine inanıp Hakk'ı kendi öz benliğinde bulmaktır. Hz. Muhammed'in Hakk'ın Resulü, O'nun emirlerini tebliğ eden olarak kabul etmek, Hz. Ali'ye talip olmak ise O'nun yolundan gidip, soyunu ve söylemlerini kabul etmektir.

Dedelik; Hz. İmam Hüseyin'in yolunda gitmek, İmam Hüseyin'in duruşu ile durup haklının yanında haksızın karşısında durup gerekirse bu yolda canını verebilmektir. Aleviler, felsefi olarak, madde ve manayı belli safhasında toplumsal yaşam süreci içinde ruh güzelliği ile doğada var olan oluşum, sebep ve nedenlerini düşünür, yorumlayarak mantık süzgecinden geçirir. Müspet ilimlerinden İlahi ve ahlaki bilgileri akıl ve mantık süzgecinden geçirerek bulunduğu çağın koşullarına ve yaşamında uyarlar. Çünkü "akıl ve mantığın olmadığı toplumlarda Din ve İman'ın olamayacağı" inancını yaşamın sokmamıştır. Öğreti boyutunda felsefi, dini, siyasi yaşamsal sürecinde "İnsan- Kâmil" bilenle öğreticiden olmaya çalışmış ve bildiği de varsa vermeyi de prensip edinmiştir. Bundan dolayıdır ki Alevi kültür ve yaşam biçiminin önemi, bu kültürü yaşamamışların Aleviliğe yön vermeye hakları yoktur. O nedenle diyoruz ki; İnanç boyutuyla akli yorumların bütünlüğüne varan, Tanrı-evren-insan (Hak-Muhammed-Ali) ilişkisini bir bütünlük içinde öğrenip, öğreten ve öğrendikleriyle çağın koşulları doğrultusunda yaşayan ve yaşamasını bir kültür anlayışı ve yaşam biçimidir. Bu düşünceyle Alevilik:

1. Dinsel ve felsefi boyutu ile inançsal boyutunun var olduğunu, çağın koşullarına uyarlayarak yaşamasını bilen,
2. Madde, ruh ve hayatın varlığını Tanrı-Evren-İnsanla bütünleştirecek yaşamı yorumlayabilen,
3. Felsefi, dini, sosyal ve siyasal yaşamı çağın koşullarına uyarlayabilecek bilgiye sahip olup, yaşayarak sürdürme ve kendine yaşam biçimi haline getirme kültürüdür.
4. Temelinde Tanrı-evren-insan yani Hak-Muhammed-Ali temelleri üzerine inşa edip, Ehlibeyt bendesi olup, oniki İmamlara ve Evladı Resule ikrar veren, ikrarından dönmeyenlere Alevi diyebiliriz.
5. Akıl ve mantığın olduğu yerde din ve iman vardır diyebilen "eline-beline-diline" sahip olup edepli canlara Alevi diyebiliriz.
6. "Kabe'm de kiblem de insandır." deyip Hakk'ın cemali olan insanı kutsayıp, emeğin değerini bilen canlara Alevi diyebiliriz.
7. Yetmiş iki millete aynı nazarla bakan ve kul hakkına saygı gösterip, kul hakkı yemeyen canlara Alevi diyebiliriz.
8. "Dört kapı, Kırk makam"ın koşullarını yerine getirip, Şeriat kapısında edepli olan, Tarikat'a gördüğünü örtüp görmediğini söylemeyen, marifet kapısında marifetlenip musahibini bulana (musahip edinene), sırrı hakikat kapısında Hak ile Hak olup,

nefsani duygularını öldürüp ve ölmeden evvel ölüp, varlığın birliğine varana Alev diyebiliriz.

Anadolu Alevi-Bektaşî inanç ve yaşam biçiminde İslamiyet ile birlikte Hristiyanlık, Yahudilik, Şamanizm, Zerdüştlük, Pandeizm, Budizm ve Hinduizm'in izlerini bulabilirsiniz. Çünkü sosyolojide bir kural vardır: "Her yok olan kültür kendisinden sonra gelen kültüre miras bırakmıştır." der. Anadolu Aleviliğinde kendisinden önce yok olan kültürlerin toplumsal güzelliklerini alarak bu güzellikleri de kendi yaşamlarının içine derç etmişlerdir. Aslen Rus asıllı, Hristiyan inancına mensup Avrupa vatandaşı olan 2007 yılında vefat eden bilim insanı İrene Melikoff der ki: Dünya inançları içinde tek hümanist evrensel ve insan temelli inanç sistemi Anadolu'daki arı duru Anadolu Alevi inanç sistemidir.

Dedelik kendi ocağına bağlı taliplerinin yol-erkanlarını yürüten, ocak mensubu Pirlik makamıdır. Bu pirlik makamına o ocak mensuplarından hangi can görevi gereği gibi yapacak edepli, ilim, irfan sahibi, eline beline, diline sahip Ehlibeyt soyuna mensup kişidir. Bu meziyetleri olmayan kişi soya mensup olabilir ama Pirlik yapamaz. Dedelik (Pirlik) Kurumu soydan gelme ile olur. Bektaşilikte Babalık makamı irşatla olur.

Alevilik konusunda yazılı kaynaklar; Kuran'ı Kerim, İmam Caferi Sadık ve Ehlibeytin gerçek buyrukları, çeşitli soy şecere ve menkıbeler, ozanlarımızın dilinden beyit ve deyişler, Alevilik ve İnanç konusunda değerli araştırmaları olan merhum Halil Öztoprak, Şinasi Koç vs.

Yol ehli olup ikrar verip, musahip edinerek, ele dile ve beline sahip olup, aşına işine ve eşine sahip olup Hâk-Muhammed-Ali yolunda yürümek, Hakk'ın yarattığı bütün canlılarla barışık olmak.

Musahiplik: iki ailenin, pirleri tarafından kardeşlik ikrarlarını alarak dört gönlü bir edip, akitleştirmektir. Bu ikrar olayı cem erkânı kurularak eda edilir. Musahiplikte kardeşler arasında yârin yanağı(namus) hariç her şey ortaktır. Musahiplik Kuran'ı Kerim'in ayetine binaen ilk başlatan Mekkeli müşriklerin zulmünden Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed'dir. Medine'ye geldiğinde ilk iş olarak 45 Muhacir ailesi ile 45 Ensar aileyi musahip kavline almıştır. (Kaynak Medine vesikası)

Düşkünlük: yolun adap ve erkânına karşı suç işleyip aklanmamış kişi düşkündür. Bu durumda Pir tarafından sorgulama cemi yapılır. Suç isnat edilen can meydan da dâra durur, sorgulaması yapılır. Cem erenlerinin jüriliğinde sorgusu yapılır. Duruma göre ya aklanır ya

da hafif bir ceza ile cezalandırılarak aklanır. Ancak işlediği suç yüz kızırtıcı af edilmeyecek durumda ise de düşkün ilan edilir, bir daha ceme alınmaz ve toplumdan dışlanır.

Adıyaman Alevi Ocağı: Ağu içen ocağı, Üryan Hızır Ocağı, Memi Hacı Ocağı, Hacı Kureyş Ocağı, Devriş Gevr Ocağı, Şeyh Mısıroğlu Ocağı.

Adıyaman Aleviliği ile diğer yörelerin Aleviliği arasında inançsal ve genel anlamda fark yok. Ancak değişik yörelerde asimilasyon veya etkileşme anlamında farklılıklar var.

Ali Büyüksahin Dede 23.09.2021 tarihinde Hakk'a yürüdü. Ali Dedeyi tanımak, onunla dost olmak hayatımın en kıymetli anılarından biridir. Biz Ali Dede ile dostluğun da ötesinde bir ağabey kardeş sevgisi seviyesinde muhabbetimiz vardı. Beraber yurt içinde değişik sempozyum, konferans ve cemlerde bulunduk. Yurt dışında Irak ve İran'daki Ehlibeyt Hanedanı kabirlerini ziyaret ettik. Kendisi ile inanç ve beşerî konularda istişare ve anlayış içindeydik. Son olarak Ali ağabey için: gönül insanı, adam gibi adam gönül kırmamak adına hayatında (bazen bu konuda eleştirmeme rağmen) hayır ve yok demeyi lügatinde kullanmayan bir düzgün insandı. Adıyaman, Alevilik ve insanlık için zamansız ve erken bir kayıptı. Nurlar içinde yatsın. Devri Asan olursun İnşallah. Allah Allah...

Foto 23: Ressam Cafer Aker'in çizdiği Ali Büyükhahin Dede'nin portresi

SONUÇ

Bu çalışmamız bizlere Alevilik inancı açısından Dedelerin ve Dedelik Kurumu'nun ne kadar değerli olduğunu açıkça göstermiştir. Bu inancın günümüze kadar ulaşmasını sağlayan, taşıyıcı ve koruyucu unsurları olan Alevi Dedeleri, gelecek nesillere emanet etmek üzere kendilerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmişlerdir. Fakat, Dedelerin bin yıldan beri korudukları bu inanç, yeni nesiller tarafından sahiplenilmez ve buna gereken önem gösterilmezse bu kurum kaybolup gidecektir. Ayrıca Alevilik inancı, "İslam'ın içinde mi, dışında mı?" gibi çok yersiz tartışmaların etkisiyle daha da fazla zarar görmektedir. Bu tartışmalara verilecek en büyük cevap, yapılmış ve yapılacak olan saha çalışmalarıdır. Anadolu'nun geleneksel toplum yapısının yaşandığı illerden biri olan Adıyaman ilinde yaptığımız saha çalışmaları bizlere Alevilik hakkında birinci elden bilgiler vermiştir. Saha çalışmaları, geleneksel Alevilik hakkında bilgiye sahip olan ve ellerinde Alevilik ile ilgili belge bulunduran Dede ve taliplerin sayılarının azalmasından dolayı günümüzde daha da önem arz etmektedir.

Aleviliği belli bir ideoloji ve etnik kimliğe bağlamaya çalışmak yerine olduğu gibi anlamak ve kabullenmek gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü Alevilik yeni bir oluşum sürecindedir. Yaptığımız tanımlar zaman içerisinde anlamını kaybedebilir. Alevilik, birkaç satırdan oluşan tanımlara sığamayacak kadar derin ve yoğun bir inançtır. Bu derinlik, çağlar boyu bir arayışın sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve günümüzde de devam etmektedir. Bu kendini bulma sürecinde birlikte yaşadığı toplumların ve kültürlerin etkisinde kalmış ve bu toplum ve kültürleri de etkilemiştir. Anadolu coğrafyası, doğu ve batı medeniyetlerine ev sahipliği yapmış ve bir kültür mozaïği oluşturmuştur. Aynı zamanda bu coğrafyada yaşanan savaşlar toplumsal hareketliliği de tetiklemiş ve farklı etnik yapıdaki halk topluluklarını birlikte yaşamaya sevk etmiştir. Alevi toplumunun 1950'li yıllarından itibaren şehirleşme sürecine kadar yaşadığı dönemi adlandırmada kullandığımız Geleneksel Alevilik dönemi, yerini henüz adı konmamış ve oluşumunu tamamlamamış bir yapıya bırakmak üzeredir. Çalışmamıza konu olan Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyükşahın Dede de bunun farkındaydı. Kendisi Geleneksel Aleviliğin çok fazla bozulmadan günümüze uyarlanması taraftarı idi. Özellikle Musahiplik kurumunun işletilmesi gerektiğini vurguluyordu.

Geleneksel Anadolu Aleviliğinin muhafazakâr yani geleneklerine karşı korumacı olduğunu söyleyebiliriz. Geleneklerinden taviz vermeyen kapalı bir yapıda olan Alevi toplumu, yasaklara uymayanları düşkün ilan ederek toplumdan tecrit etme yoluna gitmiştir.

Alevi toplumu içinde anlaşmazlıklar yaşayan talipler Dedelik Kurumu'na başvurmayıp Osmanlı mahkemelerini temsil eden kadılara başvurduğunda da düşkün ilan edilirdi. Dedelik Kurumu Anadolu Alevi toplumunda dini, idari, siyasi ve hukuki liderliği elinde bulundurarak bu kapalı toplumu şehirleşme sürecinin başladığı 1950'li yıllara kadar asırlar boyu bir arada tutmayı başarmıştır. Şehirleşme süreci ile birlikte dede-talip arasındaki bağ zayıflamış, bazı bölgelerde tamamen kopmuştur. Bu süreçte Dedelerin Alevi toplumu üzerindeki denetim, kontrol ve yaptırım etkisi oldukça zayıflamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren büyükşehirlerde yaşayan Aleviler örgütlenerek dernekler ve kültür merkezleri kurmuş ve Alevilik inancını yaşama ve yaşatmaya çalışmışlardır. Alevi Dedeleri genellikle bu dernek ve kültür merkezlerinin yöneticisi konumuna geçmişlerdir. Günümüzde Alevi Dedelerinin toplum üzerindeki denetleyici etkisi azalsa da saygınlıkları devam etmektedir. Alevi Dedeleri, toplumda mürebbi, yani öğretici-bilgilendirici din adamları olarak görev almaktadırlar ve topluma davranışlarıyla, düşünceleriyle rol model olmaya ve dede soylu olmanın sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin; geleneksel Alevi toplumu tarafından, bir dede soylunun kendi talibi ile evlenmesi hoş karşılanan bir durum değildir.

Adıyaman Aleviliği de bu şehirleşme sürecinden olumsuz etkilenmiş fakat nüfus yoğunluğunun fazla olmaması nedeniyle bölgede dede-talip arasındaki bağ tamamen kopmamıştır. Adıyaman Alevileri, düğün ve cenazelerde bir araya geldiklerinde dedelerini davet edip onun nasihatlerini dinleyebilmektedirler. Adıyaman ilinde de büyükşehirlerde yapılan imece yöntemiyle cemevleri inşa edilmiştir. Adıyaman'da biri Yunus Emre Mahallesi'nde ve diğeri Yeni Mahalle'de olmak üzere iki cemevi bulunmaktadır.

Ali Büyükşahin Dede'yi çalışma konumuz olarak seçmemizin nedenleri arasında onun örnek bir rol model olması, hem Sünniler hem de Aleviler tarafından sevilip sayılması, hem geleneksel Aleviliği temsil etmesi hem de modern Alevilik fikrine olumlu yaklaşması ve onun eğitim düzeyini gösterebiliriz. Ali Büyükşahin Dede, bu çalışma için kendisine başvurduğumuzda çok yoğun olmasına rağmen birlikte çalışmayı kabul etti. İnsanlara Aleviliği doğru bir şekilde aktarmak ve anlatmak bunu için kabul ettiğini belirtti. Ali Büyükşahin Dede kibar, naif, mütevazı ve yanlış bir şey söyleyip de karşısındakini kırmamak için bir düşüncesini aktarmadan önce bin defa düşünen bir insandı. Üzerinde bulunan toplumsal sorumluluğun her zaman farkındaydı. İnsanlarla konuşurken daima içtendi. Karşısındakilere değer verdiğini hissettirirdi. Ali Büyükşahin Dede Adıyaman için

“Dünyayı güzellik kurtaracak.” diyen Dostoyevski karakteridir. Aynı zamanda “İncinsen de incitme”, “Zorbalığı, zorbalıkla yenemezsiniz.” ve “Güzel görmek isteyen güzel bakmasını bilmelidir.” diyen, daima insana değere veren, insan odaklı olunması gerektiğini savunan bir toplumsal değerdir.

Yaptığımız saha çalışmalarında Ali Büyükşahin Dede hakkında görüşlerine başvurduğumuz kaynak kişiler çoğunlukla “Ali Dede’yi mi soruyorsun?” dedikten sonra hafif bir tebessüm ile “Ali Dede’yi kim tanımaz ve sevmez ki. Ali Dede, Adıyaman’ın en sevilen ve en sayılan kişisidir.” diye cevaplar ile karşılaştık. Bir Alevi Dedesi olarak Ali Dede hem Sünniler hem de Aleviler tarafından çok sevilip sayılmaktadır. Ali Dede, atalarından-dedelerinden öğrendiklerini ve gördüklerini uygulamaya çalışmıştır. Kimseyi etnik kökeni, inancı ve görüşleri için yargılamamış, herkese daima insan ve de bir can olarak değer vermiştir. Aslında Alevilik öğretisinin temelinde de bu görüş yatmaktadır.

Anadolu Aleviliği için, inanç kaynağı olarak beslendiği “dört kapı-kırk makam” tasavvuf öğretilerinin halk arasındaki basitleştirilmiş hâli ile “insanımsı-insan-insanüstü” şekline dönüştüğü yorumu yapılabilir. Bu öğretilerdeki amaç, insan olma eğitimi ve gönül eğitimi olarak da açıklanabilir. Anadolu Aleviliği inanç öğretisi, insan olma yolunda kişinin kendini bilmesi, nefsini öldürmesi, hatalarını kabul etmesi ve çevresindeki diğer canlıları tanıma-sevme ile başlayan gönül eğitimi süreci, insanın görünenden ibaret olmadığını anlaması ile sonuçlandığı söylenebilir.

Toplum olarak öz değerlerinden uzaklaşmanın sonucunda toplumsal yozlaşmanın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Alevi toplumunun şehirleşme sürecinin başlangıcıyla kırsaldan kentlere göç hareketiyle kültür ortamı bozulmuş olsa da onlar, gittikleri yerlere türkülerini, adetlerini, geleneklerini başka bir deyişle inançlarını kısmen de olsa taşıyabilmişlerdi. Çünkü göç eden aile fertlerinden yaşça büyük olanları o kültür ortamında yetiştirmişlerdi. Günümüzde büyükşehirlerde doğmuş ve yetişmekte olan Alevi toplumunun yeni nesillerinin içinde bulundukları ortam anne-baba ve dedelerinin yaşadıkları ortamdan çok farklı bir ortamdır. “Popüler kültür” olarak tanımlanan yeni çağın kültür ortamında ben-merkezci olarak yetişen bireyler aile büyüklerinin dinlerken yoğun duygular beslediği türkü, deyiş ve gülbankları anlamsız bulmaktadırlar. Halbuki Alevi inancının temelini oluşturan türkü, deyiş ve gülbanklarıdır. Çünkü Alevilik inancının kodları bu edebi türlerde saklanmış ve nesillerden nesillere aktarılmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde Alevi toplumunun yeni

nesillere Alevi inancını ve kültürünü aktarmak için yapması gereken en önemli şeyin türkü ve deyişlerin dinletilmesi ve öğretilmesinin gerektiğini belirtmek yanlış olmaz.

Alevilik öğretisine göre inanç; bir arayıştır, insanın bilinmeyene veya hakikate ulaşması için sarf ettiği bir çabadır. Yani inanmaktan vazgeçmek demek, aramaktan da vazgeçmek anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

I. Kaynak Kişilerin İsim Listesi

- K.K. 1: Şükrü CÖMERT (67): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K. 2: Abuzer ARSLAN (66): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K.3: Yahya ALAGÖZ (55): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K.4: Hüseyin IŞIK (39): Müteahhit- Merkez/Adıyaman
- K.K.5: Kemal DEMİR (52): Esnaf- Merkez/Adıyaman
- K.K.6: Ali KESKİN (70): Mezarlık Bekçisi- Merkez/Adıyaman
- K.K.7: Habip DEMİR (37): Öğretmen- Merkez/Adıyaman
- K.K.8: Mehmet KARA (41): İşçi- Merkez/Adıyaman
- K.K.9: Mahmut DEMİR (67): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K.10: Hüseyin DEMİR (60): İşçi- Merkez/Adıyaman
- K.K.11: Semra KARA (36): Ev Hanımı- Merkez/Adıyaman
- K.K.12: İbrahim GEZER (65): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K.13: Mehmet DEMİR (70): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K.14: Erdi YAZLAK (39): Öğretmen- Yeşilyurt/Malatya
- K.K.15: Mehmet MERDANOĞLU (72): Emekli- Merkez/Adıyaman
- K.K.16: İbrahim BOZTEPE (58): Esnaf- Yeşilyurt/Malatya
- K.K.17: Mehmet Deniz BÜYÜKŞAHİN (44): Mali Müşavir- Merkez/Adıyaman
- K.K.18: Ali BÜYÜKŞAHİN (1944- 2021): İnşaat Mühendisi- Merkez/Adıyaman

II. Yazılı Kaynaklar Listesi

- Akın, Bülent (2017). Alevilikte “Ocak”: Kavramsal Çerçeveye ve Tarihî Arka Plana Yeni Bir Bakış. İzmir: *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. Cilt 17, S. 2, ss. 239-264.
- Arberry, Arthur John (2008). *Tasavvuf Müslüman Mistiklere Toplu Bakış*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları. Çev.: İbrahim Kapaklıkaya.
- Arı, Yılmaz (2019). *Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)*. (Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, Yılmaz (2021). Ali Büyükaşahın Dede ile Alevilik ve Dini Otorite Üzerine. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*. Vol:7, issue: 38, pp.578-591
- Aşkın, Ali (2019). *İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayverdi, İlhan (2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Lugatı.
- Azar, Birol (2005). Benzerlik ve Farklılıklar Ekseninde Alevîbektaşî İnançları Üzerine Bir Değerlendirme, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. s. 10:2, ss.81–87
- Babinger, Franz ve Köprülü, Fuat (1996). Anadolu’da İslamiyet. İstanbul: İnsan Yayınları
- Cahen, Claude (1994). Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler. İstanbul: E Yayınları.
- Dalyan, Murat Gökhan (2021). *Alevilerde Geçiş Törenleri: Adıyaman Örneği*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü.
- Dönmez, Mehmet ve Çelik, Hasan (2018). Alevilikte Cem İbadetine Yüklenen Anlamlar ve Cem İbadetinin Manevi Makamları. Niğde: *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2, S. 2, ss. 1-21.
- Dönmez Mehmet, Serkan Balcı ve Hasan Çelik (2018). Alevilikte Musahiplik Erkânı ve Bu Erkânın Uygulamasındaki Yaş İle İlgili Genel Değerlendirmeler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019 7(1), ss. 255–263.

- Er, Piri (1998). *Geleneksel Anadolu Aleviliği*. Ankara: Evrak Yayınları
- Ercüment, Ayhan (2018). Kitabı İslam ve Halk İslam'ı Dikotomisi Bağlamında Medrese ve Halk İnançları. *Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. 1(1), 76-92.
- Şeşen, Ramazan (2019). *İbn Fadlan Seyahatnamesi*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Fırlıklı, Ethem Ruhi (2006). *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*. İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Gaspak, Ayhan (2017). *Malatya Yöresi Alevilerinin Dini İnanç ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma (Arguvan Örneği)*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülten, Sadullah (2010). Üryan Hızır Menakıbnamesi. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. s. 3, ss. 84-103.
- Günay, Ünver ve Güngör, Harun (2003). *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Güray, Cenk (2018). Devirsel İbadet Modelleri Olarak Semah- Semâ Uygulamalarının Tarihsel Kökenleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S. 87, ss. 23-48.
- İnan, İlyas (2020). *Anadolu Aleviliği ile İran Şia'sının İnanç Esasları Açısından Mukayesesi (Adıyaman Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, Doğan (2002). *Fuat Köprülü'ye Göre Anadolu Aleviliği*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karamustafa, Ahmet (2015). Anadolu'nun İslamlaşması Bağlamında Aleviliğin Oluşumu. *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik*. Der.: Yalçın Çakmak ve İmran Gürtaş. İstanbul: İletişim Yay.
- Kıyak, Abdulkadir (2018). *Sinemilli Aleviliği (İnanç ve İbadet Anlayışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi)*. Ankara: Gece Akademi.
- Kıyak, Abdulkadir (2017). Anadolu Aleviliğindeki Düşkünlük Cezasının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* S. 6/4, ss. 2847-2864.
- Korkmaz, Esat (1994). *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul:

Ant Yayınları.

-Melikoff, İrene (2010). *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*. Çev.: Turan Alptekin. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

-Melikoff, İrene (1993). *Uyur İdik Uyardılar Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*. Çev.: Turan Alptekin. İstanbul: Cem Yayınevi.

-Ocak, Ahmet Yaşar (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

-Ocak, Ahmet Yaşar (2017). *Babailer İsyanı- Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

-Patai, Raphael (2002). Halk İslamı. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*. S. 3, ss. 235-239. Çev. Mustafa Arslan.

-Rençber, Fevzi (2010). 40 Soruda Adıyaman'da Geleneksel Alevilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. s.56, ss. 395-404.

-Rençber, Fevzi (2013). Adıyaman Yöresi Alevi Ocakları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 35, ss. 159-170.

-Rençber, Fevzi (2012). *Adıyaman'da Alevilik*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

-Rençber, Fevzi (2014). Adıyaman Alevîlerinde Türbe veya Yatır Ziyareti. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S. 71, ss. 209-224.

-Sakaoğlu, Seda (2021). *Aleviliğin Geleneksel Yapısı İçerisinde Muharrem Ayının Anlamı ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Alevilik Araştırmaları Enstitüsü.

-Sarıkaya, Mehmet Saffet (1995). *Anadolu Aleviliğinin Oluşumu*. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Okiç Anfisinde Verilen Konferans.

-Sarıkaya, Mehmet Saffet (2016). *Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Planı (XI. ve XIII. Asırlar)*. İstanbul: Post Yayınevi.

- Tanrıverdi, Ali (2018). Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, S. 3(5), ss. 139-158.
- Tanrıverdi, Ali (2019). *Adıyaman Alevi Köylerinde Yaşanan Sosyal Değişim Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Thompson, Paul (1999). *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Çev.: Şehnaz Layıkel.
- Türkdoğan, Orhan (1995). *Alevi-Bektaşî Kimliği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2004). *Osmanlılar'da Nakîbü'l-Eşraflık*. Marife. S.3, ss. 431-438
- Yalçınkaya, Arzu Eylül (2020). İlk Dönem Tasavvuf Klasiklerinde Zühd Kavramı Üzerine. *Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 7(1), ss. 1-18.
- Yaman, Ali (2007). *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap.
- Yaman, Ali (1998). *Kızılbaş Alevi Dedeleri*. İstanbul: Şahkulu Sultan Dergâhı Vakfı Yayınları.
- Yaman, Ali (2011). Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan. Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S. 60, ss. 43-64.
- Yıldırım, Ramazan (2009). Tasavvufî Bir Yorum Olarak Alevîlik ve Bektaşîlik. *Ekev Akademi Dergisi*. S. 41, ss. 103-114.
- Yıldırım, Rıza (2012). Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri. Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S. 62, ss. 135-162
- Yıldız, Harun (2021). Hacı Bektaş Veli Sonrasında Bektaşîliğin Oluşum ve Gelişimi. İzmir: DEÜİFD Türk Kültürünü Mayalayanlar Özel Sayısı. ss. 491-510.
- Yıldız, Harun (2019). Anadolu Alevî-Bektaşî İnanç Dünyasında Kurban Anlayışı ve Kurbanla İlgili Ritüeller. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*. S. 20, ss. 135-152.

-Yılmaz, Hulusi (2008). Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik (Ankara Örneği). (Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

-Yörükân, Yusuf Ziya (2014). *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

-Yörükân, Yusuf Ziya (2015). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

III. Elektronik (Web) Kaynaklar Listesi

1. (<http://www.adiyaman.gov.tr/nufus-bilgileri>). Erişim Tarihi: 13.03.2022
2. (<https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61344/cografya.html>). Erişim Tarihi: 14.01.2022
3. <http://www.adiyaman.gov.tr/adiyaman-tarihi> Erişim Tarihi: 15.01.2022
4. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/zuhd>) Müellifler: Semih Ceyhan, Kürşat Demirci. Erişim Tarihi: (11.09.2021).
5. <http://www.uryanhizirocagi.com/> Erişim Tarihi: 15.04.2022
6. <https://tarihvakfi.org.tr/proje/sozlu-tarih-calismalari/kilavuz-kitaplar-ve-kaynakca/sozlu-tarih-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 16.04.2022
7. www.alevibektasi.eu/ Cumhuriyet Sonrası Aleviliğe Genel Bir Bakış, Ali Yaman. Erişim Tarihi: 16.03.2022
8. <https://www.dursungumusoglu.com.tr/bektasilik-ve-alevilikte-erkan-farkliliklari/> Erişim Tarihi: 11.04.2022
9. <https://www.alevibilgileri.com/alevilerde-hac-inanci-beytullahin-sahibini-gormek/> Turabi Ada (2020). Erişim Tarihi: 10.04.2022

EKLER

EK – I: BELGELER

Malatya LİSESİ

EDEBİYAT KOLU DEVLET LİSE DIPLOMASI DEFTERİ

Öğretim yılı 1963. – 1964. 2

Aslı öğrenci: Ali

Yazılı bölümü dersleri notları		Sözlü bölümü dersleri notları										Diploma					Fotoğraf							
Türkçe kompo- nasyondur	Türk dili ve edebiyatı	Felsefe	Tarih	Felsefe	Tarih	Coğrafya	Cebir	Geometri	Astronomi	Fizik	Kimya	Yabancı dil (Fransızca)	Beden Eğitimi	Resim-Sanat tarihi	Müzik	İkinci yabancı dil ()		Askerlik	Toplam	Derecesi	Numarası	Tarihi	Kaç yıl parasız yatılı okuduğu	Diplomayı alanın imzası
5	5	7	8	9	8	9	7	7	9	7	6	6	8						101	101	1074	10.12.1964		
Beş	Beş	Yedi	Sekiz	Dokuz	Sekiz	Dokuz	Yedi	Yedi	Dokuz	Yedi	Altı	Altı	Sekiz						Yeni	Yeni	1074	10.12.1964		

Öğrencinin adı ve soyadı: Ali Büyüksahin

Babasının adı : Mehmet

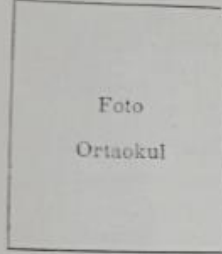
Doğum yer ve yılı : Celikkhan 1996
(1962-1963)

Okul No.: 2863

Belge 1.1: Ali Büyüksahin Dedenin Malatya Lisesinden Diploma Defterinde Bulunan Kütüğü

ÖĞRENCİLERİN SAĞLIK, SOSYAL ve RUHSAL DURUMLARINI
İNCELEME ve KAYIT DOSYAŞI

Öğrencinin adı ve soyadı: Ali Büyüksahin

Okul Numarası [1]	Okulun adı	Okulun bulunduğu		
		İl	İlçe	Köy
334	Ali Büyüksahin	Adıyaman	M.	
2863	Lise	Malatya		

[1] Öğrenci okul değiştirdiğinde durum altalta yazılacaktır.

- I -

Belge 1. 2: Ali Büyüksahin Dedenin Malatya Lisesine Kayıt Dosyası

Nüfus kimlik cüzdanı sureti							
Soyadı	Adı	Babasının adı	Anasının adı	Doğum			
				Yeri	Yılı		
Büyükkahin	Ali	Mehmet		Çeleklihan	1944		

Dini	Mezhebi	Meslek ve iktimai vaziyeti	Medeni hali	Boy	Göz	Renk	Vücutta sakatlığı veya noksanlığı
İslam							

Nüfus kütüğüne yazıldığı yer							
İli	İlcesine	Bucacı	Mahalle veya köyü	Sokağı	Hane No.	Cilt	Sayfa
Adıyaman	Çeleklihan		Bulan köyü		174	6	64

Ne suretle verildiği	Bu nüfus cüzdanında adı ve hüviyeti yazılı olan
	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan

Aslının aynıdır. 211011956

Müdür Yardımcısı
Eğitim Şefi

— II —

Müdür

Belge 1. 3: Ali Büyükkahin Dedenin Nüfus Kayıt Örneği Dosyası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِثْلِهِ فِيهَا مُصْبِحٌ مِصْبِحٌ
2 زُجَاجَةٌ زُجَاجَةٌ كَانَتْهَا كَوَكَبٌ دَرِيٌّ يُوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ
لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارُ نُورٍ عَلَى نُورٍ هَذَا
اللَّهُ نُورُهُ مِنْ شَيْءٍ وَبَصَرُكَ لِلَّهِ أَمْثَالُ لَلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

وَمِثْلُ كُلِّ نَبِيٍّ كَثِيرَةٌ طَيِّبَةٌ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا السَّائِمُ

قَالَ ابْنُ صَالِيٍّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ

كُلِّ حَسَبٍ نَسَبٌ يَنْقَطِعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَحْسَبِيُّ وَالنَّسَبِيُّ

(نَسَبٌ كَتَمْتُمْ شَرِّقَتِ أَنْوَارُهَا) (فَأَصَانَتْ الْأَرْجَاءُ بِالنُّورِ الْجَلِيِّ)

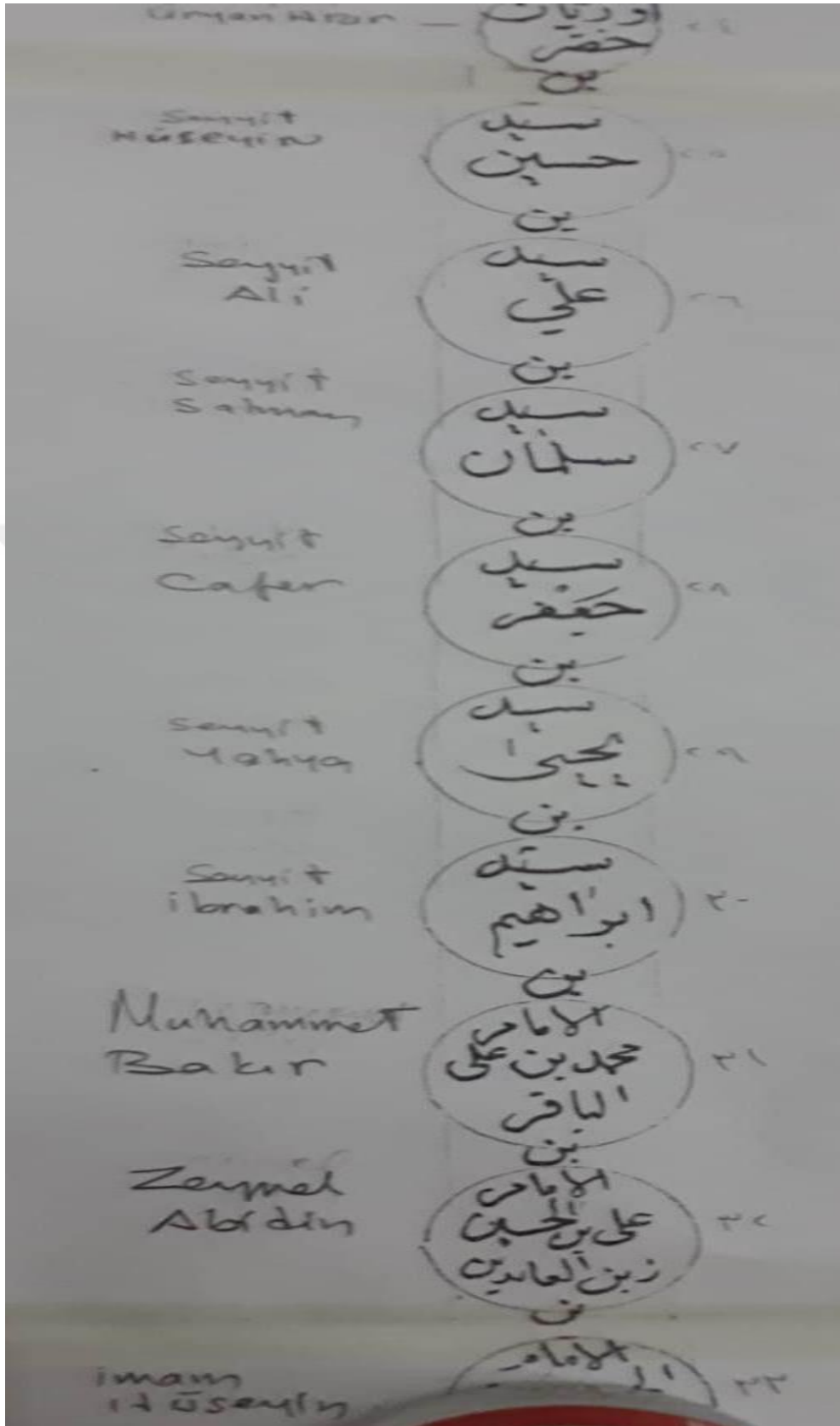
(مَنْ جَبَّتْ جِلْدَهُمُ النَّبِيُّ الْمُصْطَفَى) (وَابْوَهُمُ الْكِرَامُ حَيْدَرَهُ عَلَى)

نَسَبُ تَعْرِثُ كَابِرٌ عَنْ كَابِرٍ

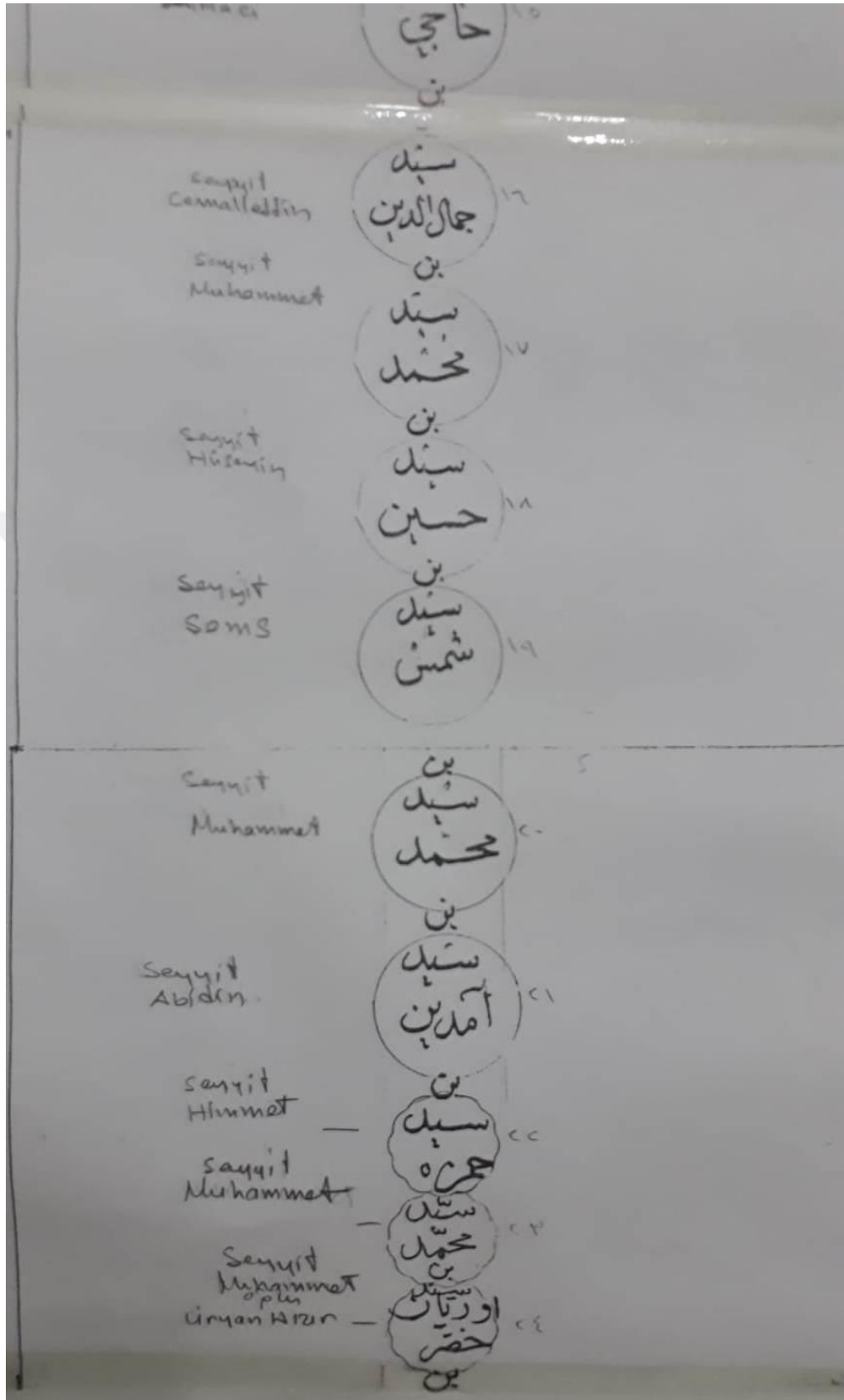
كَالْمَرْحُومِ ابْنِ أَبِي النَّبُوتِ

مَشَجَّةُ السَّادَاتِ

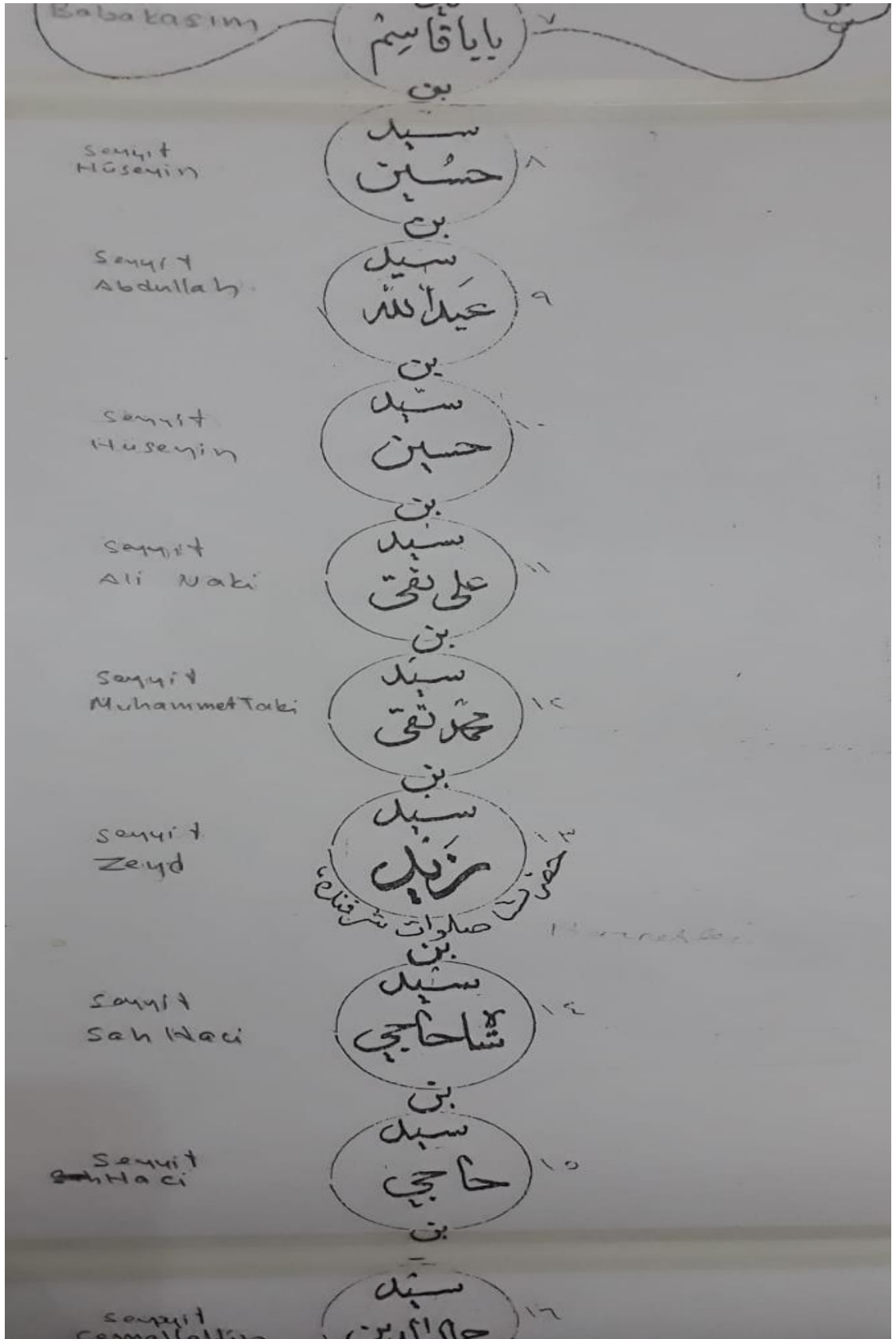
Belge 2. 1: Büyükşahin Ailesine ait Şecerenin ilk sayfasında Nur Suresi 35. Ayet, İbrahim Suresi 24. Ayet ve Hz. Muhammed'in hadisi şerifleri.

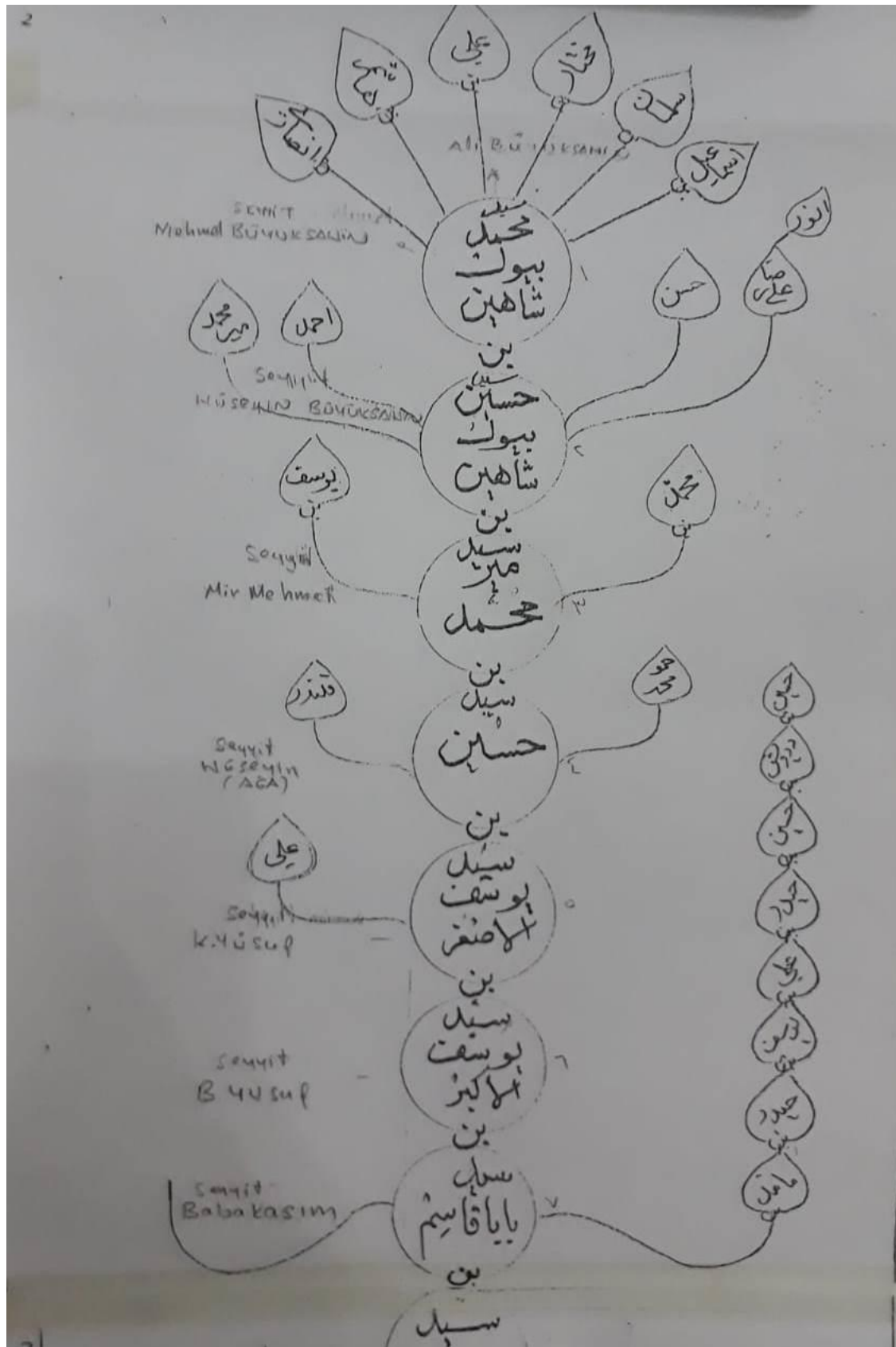
Belge 2.3: Būyūqshahin Ailesine ait Şecerenin üçüncü sayfası.

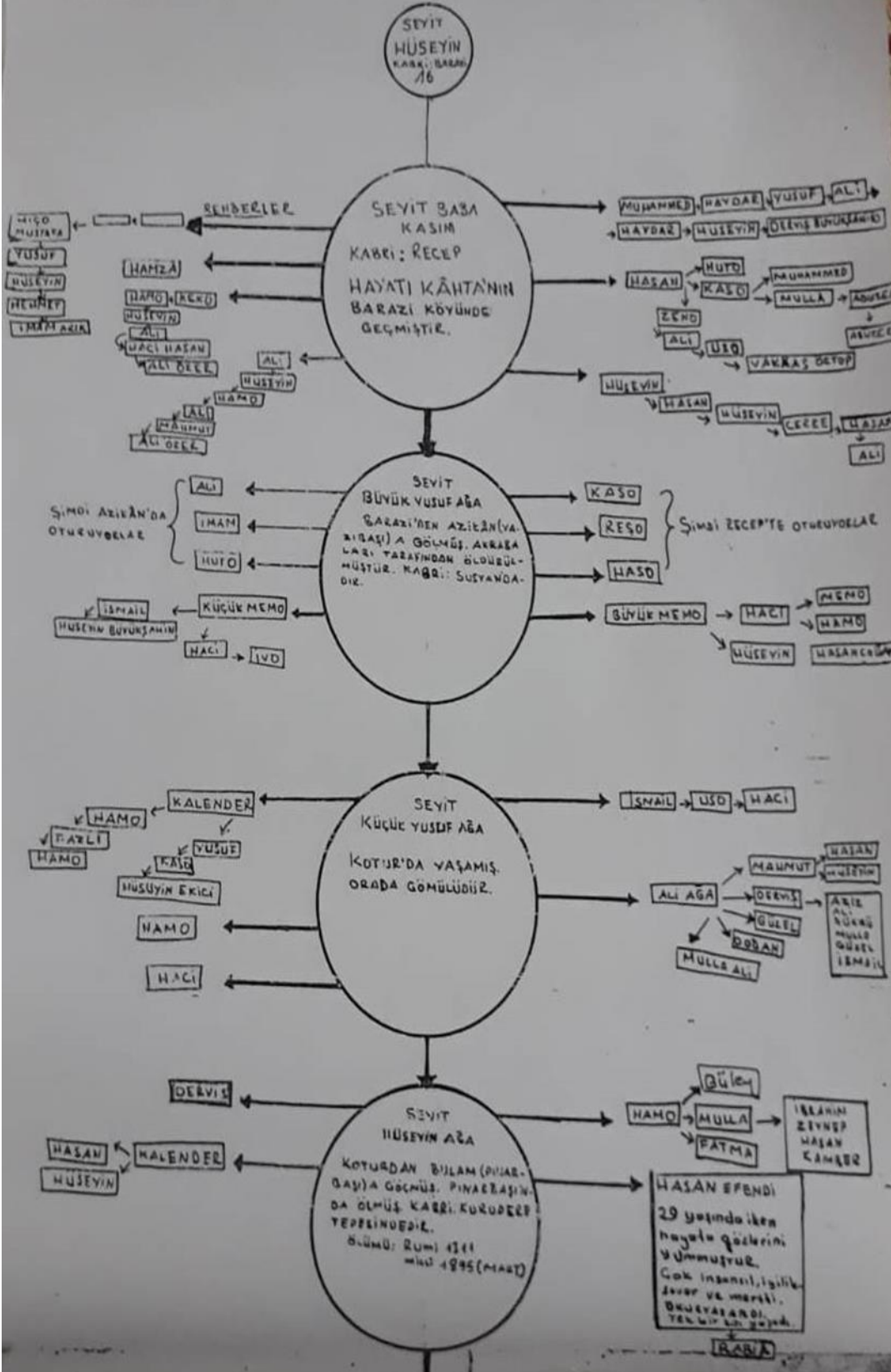
Belge 2.4: Büyükşahin Ailesine ait Şecerenin dördüncü sayfası.

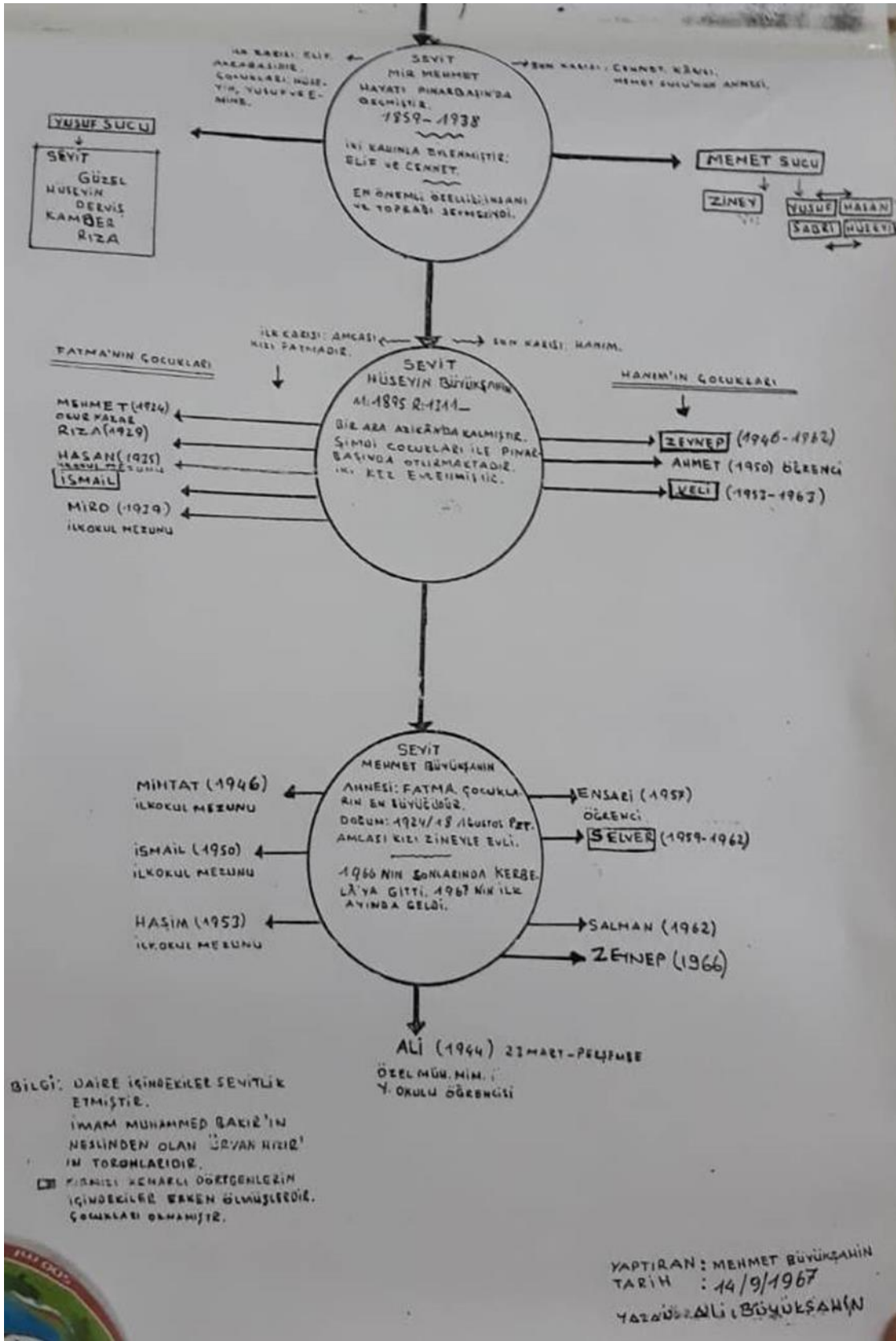
Belge 2.5: Büyükhahin Ailesine ait Şecerenin beşinci sayfası.

ÜRYAN HIZIRIN 16. EVLADI: SEYİT HÜSEYİN BUNDAN ÖNCERİLER SEÇEREDE YAZILDIR.

Belge 2.7: Büyükşahin Ailesine ait Şecerenin yedinci sayfası.

Belge 2.8: Büyüksahin Ailesine ait Şecerenin sekizinci sayfası.

EK – II: FOTOĞRAFLAR

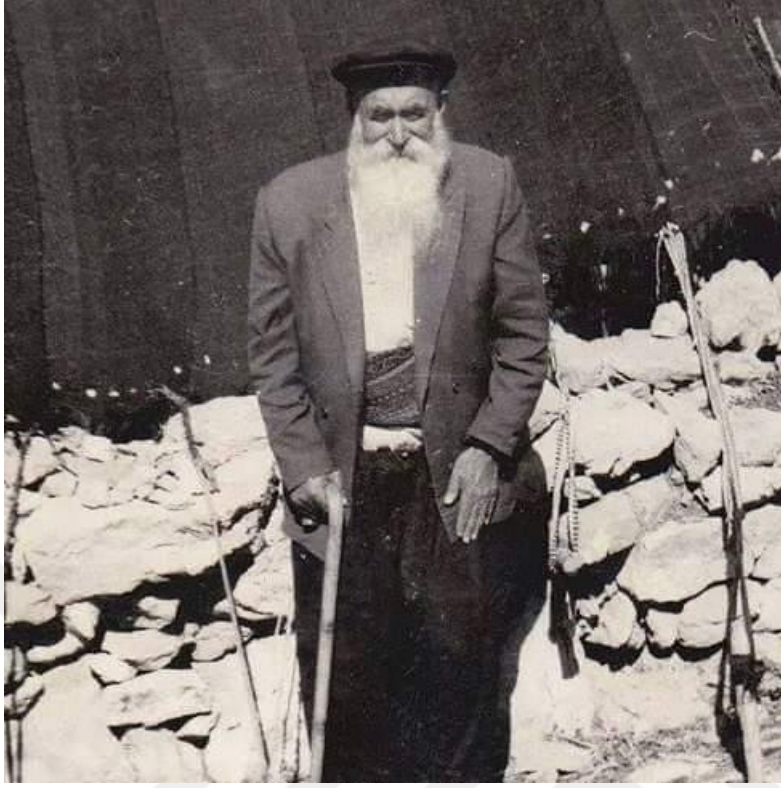

Foto 1: Miro Hüseyin Büyükşahin(ö:1968), Ali Büyükşahin Dedenin dedesidir.

Foto 2: (Ortada)Hüseyin Miro Büyükşahin, (Üstte)Hamo Büyükşahin, (Solda)Rıza Büyükşahin, (Sol Altta)Miro Büyükşahin, (Sağda)Hasan Büyükşahin, (Sağ altta)Ahmet Büyükşahin ve (En altta)Ali Büyükşahin

Foto 3: 01.03.2020 tarihinde Malatya Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezinde yapılan ve Ali Büyüksahin Dedenin yönettiği Hızır Cemine ait bir fotoğraf

Foto 4. Ali Büyüksahin Dedenin katıldığı son etkinlik olan Malatya Haçova Köyü Kültür ve Dayanışma Derneği'nin 28 Ağustos 2021 tarihinde düzenlemiş olduğu Aşure Etkinliği

Foto 5: Ali Büyükhahin (Pir olarak seçildikten sonra)

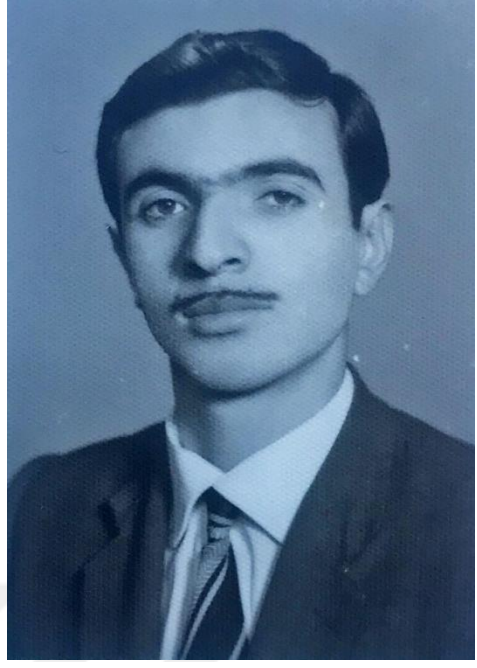

Foto 6: Ali Büyükhahin Dedenin üniversite öğrencilik yıllarından

Foto 7: Ali Büyükhahin(Sağda) Dede ve Talibi Mehmet Demir(Solda) Adıyaman Mimar Sinan Parkında

Foto 8: (Soldan Sağa) Hasan Büyükaşahin (Amcası), Hamo Büyükaşahin (Babası), Rıza Büyükaşahin (Amcası) ve Ali Büyükaşahin (Arkada)

Foto 9: Ali Büyükaşahin Dede ve Mehmet Deniz Büyükaşahin Bir Etkinlikte Birlikte

Foto10: Ali Büyükaşahin Dedeyi Balıkburnu Köyünde bulunan evinde ziyaretimize ait bir fotoğraf

Foto 11: Tunceli ili Pertek ilçesine bağlı Zeve köyünde bulunan Üryan Hızır Ocağı'na ait türbe.
<http://www.uryanhizirocagi.com/> Erişim Tarihi: 15.04.2022

Foto 12: Ali Büyükşahin Dedenin evinde bulunan kitaplığı 1

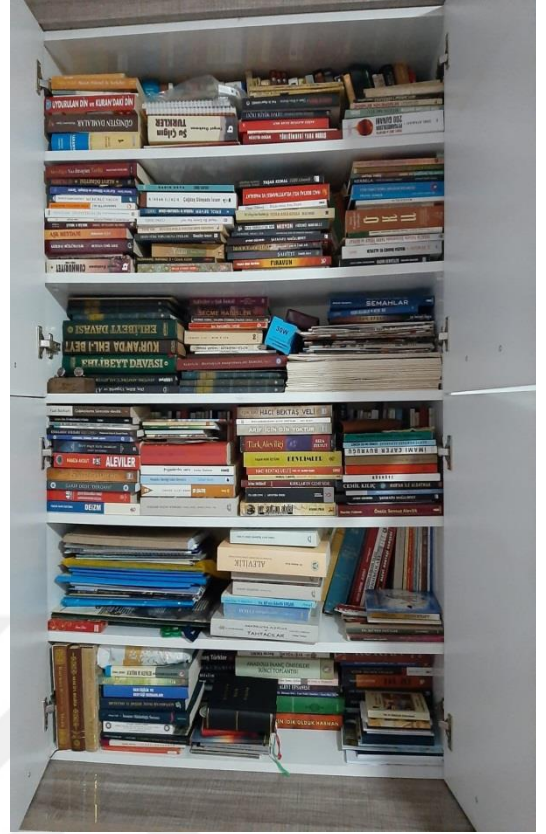

Foto 13: Ali Büyükşahin Dedenin evinde bulunan kitaplığı 2

Foto 14: Ali Büyükşahin Dedenin evinde bulunan kitaplığı 3

Foto 15: Ali Dedenin İran gezisinden (Ben-i riyad da Hür Şehidin Kabri)

Foto 16: Ali Büyükşahin Dedenin İran gezisinden (İmam Rıza'nın kabri- Meşhed)

Foto 17: Ali Büyükşahin Dedenin Hakka Yürüyüşünden önce Mehmet Deniz Büyükşahin'in ofisinde çektiğimiz fotoğraf

Foto 18: Ali Büyükşahin Dedenin Hakka Yürüyüşünden sonra Mehmet Deniz Büyükşahin'in ofisinde çektiğimiz fotoğraf

Foto 19: Ali Büyükkşahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu(Sağda) (K.K.15) Tunceli Cemevinde

Foto 20: Ali Büyükkşahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu(En Sağda) 17-18 Şubat 2018 tarihinde Adıyaman'da yapılan Alevilik toplantısından

Foto 21: Ali Büyükhahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu(Soldan ikinci) Bingöl'de Düzenlenen Geçmişten-Günümüze Alevilik Sempozyumunda (3-5 Ekim 2013).

Foto 22: Ali Büyükhahin Dede ve Rehberi Mehmet Merdanoğlu Munzur Üniversitesinde

Foto 23: Ressam Cafer Akel'in çizdiği Ali Büyüksahin portresi